

Nordmenn i København

Mentz Schulerud

En beretning om de norske som i dobbeltmonarkiets tid og i senere tider har slått seg ned og slått seg til i den danske hovedstad, om studenter og håndverkere, sjøfolk og soldater, embedsmenn og forretningsfolk og kunstnere

J. W. Cappelens forlag 1963

Forord

Dette lille skrift er en frukt av lesning og leting, ikke av forskning - den korte tid som har vært gitt meg, har ikke levnet noen mulighet for virkelige studier i emnet, som er like stort og omfattende som det er lokkende. Nordmenn i København, det er et tema som umiddelbart utløser mange og muntre assosiasjoner fra gammel og ny tid, ja det er faktisk et tema som går tvers igjennom hele vår historie fra sagatiden til i dag.

Om man i første omgang bare vender seg til historieskrivningen, til biografier og memoarer og brevsamlinger, finner man et veldig materiale som belyser vårt emne. Jeg har i stor utstrekning måttet bygge på dette hovedmateriale, men har dessuten i den grad jeg har overkommet det, søkt i Den norske Forenings arkiver, i private utklippsbøker og avisenes årganger, og intervjuet endel av de eldre norske københavnere.

Når det gjelder den historiske litteratur, er enkelte perioder og enkelte norske Københavner-grupper inngående beskrevet, det gjelder f. eks. Holbergs tid og Det norske Selskabs tid, delvis også de senere norske forfattere og andre kunstners liv og ferd i Kongens By, mens det derimot er skrevet lite om andre store grupper som til tider har vært de viktigste innenfor den norske koloni, soldater og sjøfolk og verftsarbeidere på Holmen i eldre tid, norske embedsmenn i det kongelige embedsverk i foreningstiden, norske håndverkere, kjøpmenn og forretningsfolk i nyere tid.

Her ville arkivstudier sikkert kunne bringe et stort og interessant stoff for dagen, og det ville være å håpe at disse emner i tur og orden og i sin rette tid blir tatt opp av historiske forskere; de vil sikkert hver for seg gi grunnlag for leseverdige arbeider som tilsammen vil komme til å gi en ganske anderledes fyldig og uttømmende skildring av nordmenns ferd og virke i den gamle og kjære danske hovedstad enn dette kan gi. Men jeg håper at det i sin begrensning likevel kan skissere et tankevekkende bilde av denne saga. Jeg skylder en varm takk for hjelp og materiale og gjestfrihet fra en lang rekke nordmenn i København - listen ville bli for lang om jeg trykket den her. - En enkelt hjelper og rådgiver må jeg imidlertid få lov til å nevne, og takke spesielt: professor Francis Bull.

Mentz Schulerud

Viken og Hafnia

Omkvedet i mang en norsk vise og sang lyder slik: Borte er bra, men hjemme er best. Det er en naturlig grunnstemning hos et folkeferd som har vært og er så vidtfarende over land og sjø som nordmennene.

Hjemme nages de av utferdstrang og ønsker seg over de høye fjelle, i det fremmede gripes de av en tilsvarende hjemlengsel, selv der hvor de slår seg til og grunnlegger kolonier. Ett av disse steder står i en særstilling og har gjort det i århundrer: København. Der har følelsen av borte bra, men hjemme best aldri riktig passet, hverken for de nordmenn som slo seg ned eller for dem som kom på gjestebesøk - der kunne norske nordmenn samtidig være kraftpatrioter og kosmopolitter, samtidig føle seg frie og franke i det fremmede - og føle seg hjemme, dvs. føle seg nesten som hjemme. Og den lille forskjellen, som dansk lynne og dansk livsstil og levemåte medførte, kunne være overmåte behagelig. Dessuten var jo København i de 400 berømmelige foreningsår hovedstaden i fellesmonarkiet, og fremdeles, etter 1814, enslags åndelig hovedstad i og med at Danmark opplevde sin store litterære gullalder nettopp i de tiår som fulgte etter unionsoppløsningen. Foruten at København også senere i det 19. århundre fortsatte å være en merkantil hovedstad for Norden, generalagenturenes og importfirmaenes og Frihavnens dominerende by. På det tidspunkt var til gjengjeld den danske litterære gullalder blitt etterfulgt av norsk gullalder, av de fire stores og de mange nesten like stores tid. Men dette snarere styrket enn svekket Københavns stilling som litterær hovedstad - både de store og de mellomstore ble trykt og utkom i København, hos Hegel på Gyldendalske Boghandel.

Senere, et par tiår ut i vart eget århundre, «vendte dikterne hjem», og det var slutt med Københavns stilling som norsk forlagsby. Men nordmenn fant stadig gode, nye og gamle grunner for å dra til København for kortere eller lengre tid eller for livstid, for å finne plass for sine evner og sin aktivitet i dansk næringsliv, for å søke tildannelse eller for å søke livsmunter adspredelse. Og med siste krig og etterkrigstiden begynte en ny og livlig ferdsel langs denne norske sudrveg, som faktisk har vært temmelig sammenhengende beferdet siden vikingetiden.

Opprinnelig, i den grå urtid og etter siste istid gikk folkestrømmen den motsatte vei. Antagelig var det veidefolk fra de danske øer som først slo seg ned langs kystene av Viken, Oslofjorden, der vannlinjen dengang gikk mange meter høyere opp i åssidene. Og gjennom hele vår eldste historie kan vi merke en nær samhörighet mellom Danmark og Viken. Det kommer til uttrykk på Olav den helliges tid og hans sønns Magnus den godes og Harald Haraldssons tid. Det er sannsynlig at kong Harald anla byen Oslo «øster i Viken» nettopp for å motvirke den sterke danske innflytelsen i denne sørøstlige landsdel. Og denne samme innflytelsen kom på nytt klart frem under baglernes lange strid med birkebeinerkongen Sverre Sigurdsson. Mektige menn i Viken, som bisp Nikolaus Arnesson, oppholdt seg ofte lenge hos danekongene for å hente hjelp og støtte til sin hjemlige strid.

Og vi må tenke oss at mange fra Viken dro av sted til Sjælland for å slutte seg til danekongene Knut og Svein, når de samlet sine store vikingehærer for å dra i vesterled mot England.

I 1042 arvet kong Magnus den danske krone og styrte i fem år både det danske og norske kongerike, en maktstilling som siden Harald Hårdråde gang på gang søkte å erobre tilbake, i lengden uten hell.

Under disse konger var de norske visitter på Sjælland ofte mindre vennlige og slett ikke fredelige. Snorre forteller om en av de gangene kong Magnus gjorde landgang der, på jakt etter kong Svein, som han egentlig regnet som sin jarl: «Så snart hæren til Magnus kom dit, flyktet Svein opp på land og hele mannskapet hans. Men kong Magnus satte efter dem og forfulgte dem og drepte alle dem som de fikk tak i. Så sier Tjodolv:

Sjellandske møer spurte
hvem som merket førte.
Sant det var at mange

hadde skjoldet farvet i blod.
Kvinner måtte rømme
redde gjennom skogen.
Flokker uten tall
flyktet bort til Ringsted.»

Senere ble Svein og hans hær fordrevet fra Sjælland og måtte oppgi Ringsted:

«.Jarlen måtte vike
i vinter fra kongesetet.»

Kong Magnus befestet som sagt sitt herredømme i Danmark, men etter hans død tok Svein Ulvsson kongsmakten i landet, og Harald Hardråde gjorde det ene krigstokt etter det andre, til Jylland og øene, for å fordrive ham. På nytt ble det blodige norske visitter på sjællandsk jord.

Det er faktisk i forbindelse med slike norske hærferder at København nevnes første gang i historiens annaler, om enn ikke under sitt senere navn, og det er simpelthen en mulighet for at den første borg ved kongens gård og til beskyttelse av Portus Mercatorum («Købmændenes Havn») har vært bygget som en forsvarsforanstaltning mot de norske hærferder - akkurat som Oslo altså ble grunnlagt som motvekt mot den danske innflytelse i Viken og som utgangspunkt for ferdene mot danekongen.

Saxo forteller fra 1025 at Olav den hellige det året, eller året etter, lot sin flåte ankre opp ved Sjællands Øresundskyst. Han gikk så i land og stevnet folk til tings for å overtale dem til å falle fra Knud den store. Men siden kom kong Knuds flåte tilbake, og da fikk pipen en annen lyd. Historikerne mener at dette må ha vært på Københavns grunn, nærmere bestemt på Amager og på Bremerholm, mens tingstedet dengang antagelig lå på det senere Gammeltorv. Dette er første gang vi hører om københavnske lokaliteter. Fra 1043 forteller sagaen om kampene mellom Magnus den gode og Svein Estridsønn, at Svein ble slått over i Jylland og så flyktet med sin flåte til «Havn». Siden gjorde kong Magnus landgang nettopp i «Havn» og opptok forfølgelsen innover Sjælland.

Alt i det 11. århundre er altså «Havn» et begrep og et velkjent sted, også for nordmenn, om de enn ikke kan ha vært særlig velkomne gjester. Og i begynnelsen av det 12. århundre hører vi både om en stor kongsgård ved navn «Havn» og om den eldste kjøpstad på kongsgårdens grunn. Kongsgården har ligget på området nord for Vestergade. Men det er først noe senere i århundret, under kong Valdemar den store og hans mektige kansler erkebiskop Absalon at kjøpstaden og den befestede borg blir utbygget. Absalon er Københavns store og egentlige grunnlegger. Som takk for sin sterke støtte til kongen fikk han byen Havn og et tilgrensende herred som gave, antagelig omkring 1160.

Og i 1167 slo Absalon tilbake et kraftig angrep fra en norsk flåte mot byen. Den kalles da, av Saxo, Portus Mercatorum, Købmændenes havn. Som et resultat av dette angrepet og for å forebygge gjentakelser begynner Absalon samme år å bygge en borg på Strandholmen, den senere Slotsholmen, der hvor nå Christiansborg ligger. Dens ruiner finnes stadig under dette slott, som nå er de folkevalgtes parlamentsbygning. Absalons borg var en ringmur med fire tårn. Innenfor muren lå et høyt, korsformet hus med spisst tårn, og dette borganlegget finner vi igjen i byens eldste segl - som altså nordmennene, høyst ufrivillig og indirekte riktignok, på en måte har gitt opphav til.

Efter at borgen i Hafnia var blitt forsvarlig befestet av Absalon, var det ikke fullt så lokkende for de bolde nordmenn å gjøre krigersk landgang i og ved byen. Det ble lengre tid mellom hver gang. Men da norrønakongen og Norgesveldet stod på høyden av sin makt, under Håkon Håkonsson, unnså ikke kongen

seg for å legge sin store flåte utenfor København, 315 skip, og forberedte et storangrep på byen. Men denne gang ble det fredsforhandlinger, og det hele sluttet med at kong Håkon og kong Christoffer ble enige om å danne et forbund. Det var i 1257. Og neste gang Norges konge kom til København, to år etter, var det for å støtte sin nye forbundsfelle mot den rygiske fyrste, som hadde erobret byen før på året og revet ned plankebefestningen rundt den.

Fra samme tid har vi et annet norsk minne fra København, et minne som riktignok og antagelig forteller mer om hvordan Olavsdyrkelsen sprer seg over hele Norden enn om direkte norske innslag i Københavns byliv: omkring 1250 opprettes det et hospital for spedalske i København, og det bærer til å begynne med Hellig Olavs navn. Senere kalles det St. Jørgens hus, og det lå ved den nåværende St. Jørgens sø.

Efter mordet på kong Erik Klipping blander den norske konge seg på nytt aktivt inn i danske forhold; vi hører flere ganger at de fredløse danske stormenn søker støtte i Norge, og at Norges konger gjør hærferder til København og øene. I 1289 drar Erik Prestehater mot byen med en flåte for å støtte de fredløse, men oppgir angrepet og drar bort igjen. Under Håkon V. Magnusson, i 1306, kommer nye norsk-danske stridigheter, og kongen beleirer København for å støtte de fredløse. København holder imidlertid stand, og da kongen kommer tilbake til byen i 1309, er det for å slutte fred mellom rikene.

Dermed slutter de voldsomme norske ferder til København - eller blir i det minste ikke gjenopptatt før studentene i det 18. århundre og bohemene i det 19. og turistene i det 20. begynner sine stormende, men allikevel mer fredelige tokter til Kongens By. Og det er en ganske annen historie.

Tilbake til historien: den tok en avgjørende vending da lybeckerne og i det hele tatt tyskerne overtok den angripende rolle som nordmennene hadde spilt gjennom 300 år. Fra nå av kom nordmennene helst på fredelig kjøpmannsferd eller som ydmyke supplikanter til København - eller, lik Håkon VI., på frierfotter. Det var den 9. april 1363 at kong Valdemar Atterdag holdt bryllup i København for sin tiårige datter Margrethe og den norske kong Håkon, den siste av våre egne konger før foreningstiden. Bryllupet ble holdt med pomp og prakt og med mange norske stormenn som gjester. Lille dronning Margrethe fulgte snart sin kongelige gemal til deres residens på Akershus, men den var på den tid knapt så glansfull som hennes fars slott i København. Den norske konge hadde ikke lenger samme makt og rikdom som hans forfedre for hundre år siden hadde hatt, og bevarte brev fra den unge dronning Margrethe til hennes husbond, som er på reise, forteller rørende om hennes pengeknipe: tjenestefolkene vil ikke være i deres tjeneste lenger fordi de ikke får sin sold, og kjøpmennene over i Oslo vil ikke gi henne matvarer på kreditt - derfor må kongen snarest sende penger eller skrive til kjøpmennene og gå god for hennes bestillinger. Etter Håkon VI.'s tidlige død og etter Valdemar Atterdags død ble Margrethes og Håkons lille sønn Olav anerkjent som konge over både Danmark og Norge. Så døde Olav som mindreårig, og dronning Margrethe overtok både formelt og reelt tronen. Unionstiden var begynt.

I den første del av unionstiden bevarte Norge i sterk grad karakteren av selvstendig kongerike; riksrådet fungerte stadig som et viktig nasjonalt organ, hver ny unionskonge måtte hyldes på Hovedtangen ved Akershus slott. Men gradvis forfalt de gamle selvstendige nasjonale institusjoner i Kongeriket Norge, og København ble i stigende grad den felles hovedstad for begge riker. Her konsentrertes sentraladministrasjonen, særlig etter 1536, her opp-rettedes de nye institusjoner som utviklingen førte med seg, her fikk man rikenes eneste universitet, her anla kongen de store skipsverft og arsenaler på Holmen, og her residerte endelig Kongen selv. Både før og etter eneveldets innførelse ble Kongen i København en urimelig høytstilt og opphøyet person i nordmenns bevissthet. Når man hjemme i Norge strevde og stridde

for å få sin rett overfor noen av de kongelige embedsmenn, enten de var futer eller annet, stod det alltid som en utvei å dra til København for å få lagt saken frem for Kongen selv.

Slike ferder til Kongens By ble et stående motiv i norske fortellertradisjoner. I eventyret om «Jutulen og Johannes Blessom» fra Vågå fortelles det at «Denne Jehans'en Blessom va ne'i Kjøpen-hamn ein gong og skulde ha rett på ei sak; for her i landet va det ingen rett å f å i di nom; det va ingor an' rå hell reise like dit, når ein vilde få rett for seg. - Detta hadde Blessomen gjort, og det sama gjorde son' hass etter honom, for han hadde au ei sak. - Så va det juleftan; 'n Jehans hadde tala ved stor-karan og va reisferdog, og nå gjekk'n i gatun og stura, for'n va hoga heimatt, måta. - Rett som 'n gjekk, dreiv det forbi'n ein Vågver i kvit kuffte med taskelok og knappe som sylvdale. Det va ein stor, før mann, som 'n tykte 'n skulde kjenne au; men han for så ratt forbi'n. «Du fer fort du'» sa'n Jehans. «Ja, e lyt nok skunde meg», svara mannen, «for e ska ratt åt Vågå i kveld, e.» «Ja, Gu' gje e kunde korne heimatt i kveld, e au,» sa'n Jehans. «Du kan få stå på hjå meg,» sa mannen, «for e har ein hest som trø tolv steg i mil'n.» -

Det var som vi vet selve Jutulen som også hadde vært i København.

Til tider ble det så mange norske bønder som kom til København for å klage over kongelige embedsmenn at regjeringen måtte treffe foranstaltninger for å stanse strømmen. 11685 ble det innskjerpet at det bare var «specielle» klager som kunne stiles til Kongen, og de måtte være innsendt via de lokale embedsmenn. Og et reskript av 1744 satte festningsstraff for den som kom til Kongens København med klager som ikke hadde fått påtegning av amtmannen. Denne skarpe bestemmelse ble fornyet flere ganger mot slutten av det 18. århundre. Det var nok særlig på denne tid at det var flest slike klageferder til København, især er jo Kristian Lofthus og hans to København-reiser i 1786 blitt berømte. Åtte telemarkinger reiste med ham for å klage over sorenskrivere og prester hjemme i Telemark; året etter ble han fanget og siden dømt for oppvigleri. Lofthus-bevegelsen og Lofthus-reisene til København er noe av bakgrunnen for Aasmund O. Vinjes berømte «Storegut», som gir en klassisk litterær skildring av den norske almu-ens tiltro til den faderlige enevoldskonge i den fjerne hovedstad, som er den eneste som kan yde rettferdighet mot de vilkårlige embedsmenn. Her er det især de militære som farer vilkårlig og korrump frem. Da treffer Storegut Kristian Lofthus:

Eg ferer med honom til Kjøpenhamn
og yver slik urett klagar.
Me talar tit kongen i landsens namn,
so vert det vel betre dagar.

Aa klaga for kongen er aldri skam,
for det skal eg trygt deg borge.
So viser me deg for kongen fram,
at karar her finst i Norge.

So til kongen me for, og var elleve mann,
og han Kristian Lofthus var styraren, han.
Det var fram me laut føra den urett me bar;
av di folket er barnet, og kongen er far.

So til kongen me kom; det var gut som var gild!
Han tok mot oss so vel; det var mann som var snild!
Og han helsa so varmt, og so sagde han daa:

«Eg er glad naar eg feer mine nordmänner sjåa.

Eg til lands etter vands slike hermenn ei fann.

Dei er trugne mot kongen og trugne mot land...»

Norske københavnere i foreningstiden

Nordmenn flest har fått det hovedinntrykk, hvor vi nå har fått det fra, at i den firehundreårige natten som foreningstiden efter vår mening var, gikk det en ensidig strøm av danskfødte embedsmenn til Norge. Vi hadde en dominerende overklasse av danske sivile og militære embedsmenn, både offiserer og prester og fogeder, mens det var vanskelig for nordmenn å nå særlig langt på embedsveien. Det hjelper lite at nyere historikere har pekt på de lysere sider som også fantes i den firehundreårige natten, og at de har hevdet at det sammenlagt for hele foreningstiden har vært minst like mange norskfødte embedsmenn i Danmark som danske i Norge. En overbevisning som en gang har festnet seg, er ikke så lett å rukke. Den støttes dessuten av det faktum at de norske teologer, jurister og offiserer som fikk embeder og stillinger i Danmark, nok sjeldnere nådde så høyt opp på rangsstigen som de danske kunne gjøre i Norge. Dertil kom den ting at mange av kongens ombudsmenn i Norge, f.eks. innenfor hær og flåte og innenfor bergverk og administrasjon slett ikke var danske, men tyske, enten de nå kom fra hertugdømmene og var kongelige undersåtter, eller de kom lenger sydfra og hadde gått i kongens tjeneste.

Enda et forhold gjør det ofte vanskelig å opprettholde et altfor skarpt skille mellom dansker og nordmenn i foreningstiden. Selve den nasjonale bevissthet og det nasjonale begrep var av en annen art i den tid enn senere, efter nasjonalromantikken i det 19. århundre. Vi får nok efter hvert mange utslag av gryende ny norsk nasjonalfølelse i foreningstiden, både i hjemlandet blant de bergenske humanister og i bondereisningene mot de danske futer og kanskje især blant norske studenter og norske sjøfolk i København. Men iallfall til langt inn i det 18. århundre ble nasjonalfølelsen holdt tilbake av en annen og sterk lojalitetsfølelse, lojaliteten overfor Kongen - slik den kommer ekte og troverdig til uttrykk i Vinjes «Store-gut». Bondesamfunnets århundregamle respekt og hengivenhet for det nasjonale kongedømme var blitt overført på unionskongedømmet, og den norske patriot såvel som den danske var først og sist den felles konges trofaste undersått - hva han enn kunne mene om kongens embetsmenn.

Endelig, når det gjelder disse samme embedsmenn, har vi den vanskelighet at embedsklassen efter hvert kom til å utgjøre langt på vei en fast enhet, en enhet som gikk ut over landegrenser og nasjonalitet. Det foregikk så meget av innbyrdes forbrødring gjennom inngifte og ved at embedsmennene periodevis tjenestegjorde i begge de to riker. Skal vi regne en mann som dansk eller norsk når hans far var danskfødt embedsmann i Norge og han selv var født i Norge - men kom til å virke i Danmark, eller når hans far og hans oppvekst var dansk, men han selv kom til å virke hele sitt liv i Norge, gifte seg der og bli stamfar til en norsk slekt? Spørsmålet kan ikke besvares kategorisk, og dette gjør at vi må ikke legge for meget vekt på denne siden av saken når vi betrakter iallfall de første tre hundre år av foreningstiden. I den første tid av unionen virker det sterke innslag av inngiftede danske adelsmenn i den norske stormannsklassen i samme retning. På den annen side skal vi ikke miste av syne den norsknasjonale patriotisme og den gryende drøm om et nytt fremtidig norsk selvstendig rike som gjør seg gjeldende fra tid til annen, og som kommer først til uttrykk i Absalon Pederssøn Beyers «Om Norges Rike». Den går lik en bølge over landet efter skottetoget og Hannibalsfeiden, og får næring ved Ivar Huitfeldts død og Tordenskiolds bedrifter under den store nordiske krig. Den peker frem mot studenterdikternes kraftpatriotisme i Det norske Selskab og mot 1814.

Bortsett fra de temmelig mange norske embedsmenn vi kan finne i foreningstidens København, og de langt færre norske håndverkere og kjøpmenn vi kan støte på, er det vesentlig to grupper nordmenn som gjør seg gjeldende i Kongens by, og som er såvidt tallrike at vi kan tale om tilløp til en koloni: studentene og sjøfolkene.

Helt inntil 1813 stod vårt land uten noe eget universitet, selv om det i en periode var spirer til et eget lærdomssete ved katedralskolen i Oslo. Følgen var at den norske latinskoleelev som ville fortsette de lærde studier for å gå embedsveien, alltid måtte ty til europeiske universitetsbyer. I den eldste tid, mot slutten av sagatiden, finner vi de første norske teologiske studenter ved det nygrunnede og berømte universitet i Paris, senere drar nordmennene gjerne til tyske universiteter. Slik var det også etter at København hadde fått sitt eget universitet. Mot slutten av det 15. århundre og i det 16. århundre gikk de norske studenters vei helst til Tyskland, særlig til Rostock. Denne tradisjon ble brutt for en tid under reformasjonstidens uro, men etter at reformasjonen var gjennomført også i Norge, dro de unge nordmenn igjen helst til Rostock for å studere, dessuten var det mange som drog til Melanchtons og Luthers universitetsby, Wittenberg. Det var sikkert disse universitetenes større ry som gjorde utslaget, men det kan vel også ha spilt inn et snev av den antidanskhet som kommer til uttrykk hos Peder Claussøn Friis, når han skriver omkring 1600 at der «altid i fordom Tid hafuer været imellem Danske oe Norske en medfødt Had oe ond Forligelse, huilcket var indtil denne Dag udi Norske Folckes Hierter oe Natur, thi de endnu bedre lide oe fordrage Tydske, Suenske, Skoter oe andre Nationer oe Landskabs Fokk ... end de kunde lide Danske, oe besynderlig hafuer de en hemmelig oe medfødt Had til Jyderne.» En slik følelse må vi altså også regne med, selv om den gode prest generaliserer lovlig sterkt. Og vi vet at det å raljere over jydene, som innbegrepet av danskhet, siden ble en sport som norske studenter kunne drive langt - og endog med applaus fra københavnerne. De spor vi finner av norske studenter ved Københavns universitet i tiden fra dets opprettelse 1478 til 1600, er sporadiske og forteller ikke om noen egentlig norsk akademisk koloni. Da universitetet ble høytidelig innviet i juni 1479, foregikk den første innskrivning av de akademiske borgere, og det sies at «Kongens, Dronningens og Bispenses Kanslere, endel anseelige gejstlige og verdslige Mænd, graduerede Personer og studerende fra Danmark, Norge, Island, Tydskland og Nederlandene, ialt 79 Personer, lode sig indtegne i Universitetets Matrikel». Vi kan fort regne ut at det kan ikke ha vært mange nordmenn.

Noen flere ble det dog etter reformasjonen. Kongen hadde før pålagt kapitlene og herreklostrene rundt i riket å holde et visst antall skikkede personer «til Studium», og denne oppfordring ble fornyet i 1557, med den tilføyelse at «kun saadanne Personer skulde sendes til Universitetet, som havde noget alvorligt isinde med deres Studeringer og vilde fortsætte dem i en Aarrække. - De norske Kapitler havde hidtil ikke haft nogen anden Forpligtelse til at understøtte Studenter end den, i Kapitelstatutter fra Middelalderen almindelig foreskrevne, at enkelte af vedkommende Kapitels yngre Medlemmer skulde holdes til Studium, en Forpligtelse, som neppe mere holdtes sønderlig i Hævd. Ogsaa dem blev det ved en kongelig Befaling af 15de Marts 1558 nu paalagt at sende et vist Antal (een eller to) bekvemme Personer fra vedkommende Stift hid til Universitetet i København og forsørge dem med Kost og Underholdning, saalænge de studerede. Der skulde vælges saadanne Personer, om hvilke der var Haab, at de kunde komme til at tjene Religionen enten som Læsemestere ved Domkirkerne eller paa anden Maade. Naar nogen drog hjem efter fuldendte Studeringer, skulde der strax sendes en anden i hans Sted». (Holger Rørdam i *Kjøbenhavns Universitets Historie*.) Kongebrevet var av 15. mars 1558 og lyder slik: «Capitlene over allt Norge tinge Brevv om Person att underholde hos Universitetet, saa lydendes: Christian etc. Vor synderlige Gunst tilforn. Vid, at Wi er kommen udi Erfaring, hvorledis at der udaf Norge Capitel ingen Studenter holdis hos noget Universitet, som det sig vel burde. Och ville vi derfor, att strags tiltencke, alletid deraf Capitelet att forskicke A. B. etc.

Personer der af Stiftet eller annetsteds, hvori bequemme Personer bekomme kunde, hiid til Universitetet udi vor Kjøbstad Kiøbenhavn, och dennom forsørge med Kost och Underholding den Stund de studiere her hos Universitetet... Och naar de hafve nogen Aar her studieret, och nogle af dennem fange deris tilbørlig Kaldh did til Stiftet, att sidhen forskicke andre Personer udi det Sted, saa att alletid her efter holde A. B. etc. Personer her hos Universitetet, efter som forskreven staar.»

Til kapitlet i Trondhjem skrev den kjente teolog Peder Palladius samtidig et privat brev, der han går i forbønn for en norsk student derfra som hadde bodd hos ham i lengre tid, og som trengte hjelp for å kunne fortsette sine studier:

«Jeg skriver Eder til og giver venligen tilkjende at denne Brevviser, fromme og lærde Person Niels Michelsen, haver bort ved en to Aar været til Hus og Omgængelse hos mig og skikket sig vel i alle Maader, og er derfor hjemfarende nu at friste Slægt og Venner i sit Fædreneland om ydermere Trøst og Hjælp, paa det Haab at han kunde længere blive her udi Kjøbenhavn og forfremmes i sin Bog, Gud til Ære og Mennesken til Trøst og Undervisning udi Guds salige Ord.» Det er karakteristisk at det nettopp er Peder Palladius som her går i forbønn for en norsk student. Denne fremragende teologiske forfatter og professor tok seg stadig av trengende studenter, og ganske særlig av nordmenn og islendinger. Dette var han vel kjent for, og også spottet for. En av de norske akademikere som i flere år fikk bo i Petrus Palladius' hjem, var den kjente Bergenshumanist Absalon Pedersen Beyer, og han skriver om sine landsmenn: «Der disse studerede i Kjøbenhavn 1548, begav det sig, at de ingen Hjælp fik fra Norge, og der var Dyrtid i Kjøbenhavn; da beklagede sex af de norske Studenter sig for mig over deres store Trang og begjærede, at jeg vilde andrage deres Nød for Dr. Peder Palladius, hvilket jeg gjorde. Han var strax velvillig, fordi han var de norske Studenters Fader og deres Tilflugt, naar dem noget fejlede. Han gik strax op til Kong Christian den Tredie, med højlovlig og salig Ihukommelse, og gav Hs. Majestaet de fattige Studenters Nød tilkjende. Da beføl Hs. Kgl. Majestaet, at Kansleren skulde strax antvorde Dr. Peder 60 Daler, hvilket og skete, og Dr. Peder bar dem hjem, gjorde en Bog og skrev derudi de sex Studenters Navne, og fik dem saa Pengene, efterhaanden som de trængte paa det, at de ikke unyttigen skulde fortære dem; og de maatte gjøre Regnskab og indskrive, hvad de vilde kjøbe for Pengene; blandt hvilke og var Hr. Lars Nielsen, som nu er Ærkedegn i Trondhjem, og Niels Organist, som da tjente Fru Ide paa Vallø...»

I Norge var det, som vi forstår, ennå ikke mange som søkte akademisk utdanning. De fleste prester og lærere nøyde seg med den nødtørftige undervisning de hadde fått hjemme på skolene eller ved domkirkene. Overalt var der mangel på utlærte krefter. Geble Pederssøn i Bergen skriver at han «fornam dagligen en stor Defekt og Mangel paa Personer, som skulde tjene i Kirker og Skoler, saavel paa Bygden som i Byen». Dertil kom at folket ennå hang kjærlig ved den gamle katolske tid. Det nye var lite populært, og til det bidrog sterkt at de danske krefter som i den første tid etter reformasjonen ble sendt opp til Norge, neppe var av første sortering. Reformasjonen var lite forberedt i Norge og ble uklokt og brutalt gjennomført. De akademiske tradisjoner hos oss førte stadig til Rostock. Der hadde nordmennene hatt sin egen «Bursa» eller sitt eget kollegium, tilegnet St. Olav og kalt «Regentia S. Olavi». Om enn dette kollegium forsvant med reformasjonen, levde tradisjonen, og noen år etter reformasjonen begynte igjen norske studenter å fare til Rostock.

Men især altså takket være velynderen Peder Palladius dro også en del til København. I sine siste leveår påla kong Christian III de norske kapitler å underholde i alt åtte norske studenter, det høres ikke altfor fordringsfullt ut. Trondhjem, Bergen og Oslo kapitler skulle hver underholde to studenter, Stavanger og

Hamar én hver. Men selv dette syntes enkelte av byene var for meget - Trondhjem kapitel skrev en lang besværing og bad seg fritatt.

I Frederik II's regjeringstid kom det nok en del flere norske studenter til København enn i Christian III.'s tid. Kongen overholdt strengt påbudet om at kapitlene tilsammen skulle «stille» åtte studenter. Lensmannen i Stavanger fikk f.eks. streng befaling om å undersøke hvor det var blitt av de rentepenger som kapitlet skulle ha for å underholde en student i København. Dessuten fikk prester, som ikke hadde universitetsutdannelse, lov til å forlate sine embeder hjemme i Norge for å studere i København. Men den tids studenter, og ikke minst de norske, var uhyre fattige, selv når de fikk den reglementerte støtte. Når de skulle reise til og fra København, måtte de ofte tigge seg frem - eller synge seg frem, slik som middelalderens farende studenter og vaganter og håndverkersvennene hadde gjort. Og noen av dem fikk saktens slik mersmak på vandrerlivet at de fortsatte å vandre, ut i den vide verden, eller iallfall ut i det vide Europa, hvor deres spor taper seg. I Danmark ble disse farende studenter noe av en plage for de gode prestemenn på prestegårdene, så bispene fant seg foranlediget til å sende ut rundskriv om at prestene ikke måtte føle noen plikt til å ta seg av dem med mindre studentene hadde brev med seg påtegnet av stiftets biskop. «Han hører ej til mit distrikt», for å si det med fogden i «Brand».

Studentene i København, de norske ikke unntatt, vant ellers ry for en annen velkjent utvei mot fattigdom: de pantsatte sine sorte kapper, eller de simpelthen stiftet gjeld - i tillit til den smule sosiale prestisje som akademikeren hadde. Det førte til ustanselige stevninger og gjeldsprosesser, som satte de arme professorer grå hår i hodet. Nok en plett på datidens studenters rulleblad, også de norskes, var den alminnelige beskyldning for drikk og «løse Sæder». Til alt overmål kom så de ustanselige slagsmål, der studentene ulykkeligvis måtte utkjempe tofrontsslag mot to hver på sin måte like mektige og sterke fiendtlige grupper: den ene var adelsmennene og de unge hoffmenn, den annen var «Baadsmænd», dvs. marinens matroser. Blant de siste befant det seg riktignok nordmenn, så vi må da gå ut fra at de norske studenter her stundom fikk hjelp av en vennligsinnet proper neve i et av de mange basketak. Ellers er rettsprotokollene og universitetsprotokollene fulle av beretninger om studenter i kamp med hoff-folk eller båtsmenn, om studenter i drukkenskapsarrest eller i gjeldsforviklinger. Alt dette er nok bakgrunnen for at Kongen i en streng forordning av 1597 innskrenket studentenes rettigheter, blant annet deres rett til å arve fars eller svigerfars prestekall. Særlig i den norske forordning begrunner Kongen dette skritt nærmere, med tydelig adresse til de norske studenters løsslupne og ulærde liv i København. Han sier at han med sorg har erfart hvordan stor uskikkelighet og mange misbruk har utviklet seg i Norge, gode prestemenn har i årevis holdt sine sønner ved universitetet, «hvor en Deel af dem unyttig har fortæret og forspildt deres Forældres Penge og store Bekostning, i Drukkenskab, Løstgighed og andre utilbørlige Laster og Vellyst», slik at de bare får dem hjem igjen som unyttige døgenikter og drukkenbolter, «ikke uden stor Guds Fortørnelse og mange Menneskers Forargelse». Når man tenker på at dette var underskrevet av den livsglade og begersvingende konge Christian IV, må man spørre seg om innholdet i dette strenge brev skyldes hans egen fordømmelse av de norske studenter - eller om det er kansleren Christian Friis som her har luftet sin forargelse.

På grunn av at reformasjonen i Norge var gjennomført ovenfra med maktmidler og uten folkelig tilslutning, var det ikke mer enn naturlig at motreformasjonen og ikke minst jesuittenes virksomhet vant adskillig gjenklang blant unge norske studenter, særlig de som dro til kontinentets universiteter, «værendes udenlands for boglige Kunsters Skyld», som det heter i den norske teologen Laurits Nielsens, eller Kloster-Lasses sendebrev. Laurits var i sin studietid gått over til katolisismen, og han undertegnet seg i sine brev til

landsmenn som «Laurits Nielssøn af Norrige». Han reiste også tilbake til Norden for å misjonere for sin tro, men ble stanset av kongens menn i Helsingør.

Eksamensprøven var i den tid ennå meget mild, i regelen var det nok for å bli prest at man ikke var beskyldt for slik papistisk vranglære som den Kloster-Lasse bekjente seg til, og at man hadde studert, eller iallfall oppholdt seg et par år ved universitetet. Men etter det strenge kongebrev av 1597 var man iallfall noe strengere når det gjaldt de arme prestesønner. Vi hører i 1619 at professorene fikk ordre til virkelig å eksaminere to norske studenter som ønsket å bli kapellaner hos sine fedre hjemme i Norge. De skulle ikke få dø i synden, unnlåtelsessynden. Ellers var det nok for en embedssøker at han hadde attest, Testimonium, fra rektor med forsikring om at vedkommende hadde «ligget ved universitetet» så og så lenge. Om enn mange av de promoverede og hjemsendte teologer altså sikkert har vært noen halvstuderte røvere, behøvde jo ikke det i og for seg være så katastrofalt - bare de tok seg av sine sognebarn med sunn sans og sann gudsfrykt. Verre var det med halvstuderte leger - og aller verst at det fantes uhyre få, både halvstuderte og helstuderte. Rørdam har i sine undersøkelser funnet at Norge i 1600 bare hadde tre etter tidens krav fullt utdannede leger, de var alle tre i Bergen. Følgen av denne skrikende mangel på utdannede leger var at utlendinger, både velutdannede og bløffmakere, fant veien til Norden. I begynnelsen av det 17. århundre ble det hvert år immatrikulert ca. 120 nye studenter i København, men da studietiden dengang var så kort, kan vi regne med at det neppe har vært mer enn ca. 400 studenter ved universitetet samtidig. De fleste av dem var fra den danske provins og fra København, men utigjen-nem århundret er også tallet på nordmenn stigende. Og i Christian IVs tid fikk en nordmann for første gang et professorat. Det var teologen dr. Kort Aslakssøn. I København så man det da også som et oppsiktsvekkende faktum at en nordmann var utnevnt til universitetslærer. Den danske magister Niels Michelsen Aalborg skriver om ham i et dikt om «Theologisk og historisk Beskrivelse om den reformerede Religion» (!)

O Norge, det er dig stor Prijs
Du saadann Mand os sendte
Fra Klippen groa, fra hviden Ijs,
Hvo skuld' sligt derfra vente?

Samtidig med at Aslakssøn var professor, var to av de tre sogneprester i København nordmenn, Olaf Kock og Peder Skjelderup. En dansk bisp var nordmann (Niels Lauritsen Arctander) og rektor på det ansette Herlufsholm, Finn Sigurdssøn, likeså. «Altsammen», sier Rørdam, «Vidnesbyrd om, at større aandelige Kræfter nu vare tilstede i Folket end forhen, og at man nu var villig til at give disse en passende Anvendelse ogsaa udenfor deres Fædrelands Grændser i snævrere Forstand.» Hvis det da ikke er en enklere og mer nærliggende forklaring at reformasjonens brudd i vår kulturelle utvikling nå var overvunnet, iallfall delvis.

Men stadig hører vi klager over at de norske studenter som vender tilbake til sitt land, er «fordervede og uvidende». i Dette gjentas i 1604.

Og stadig er det klager over at «norbaggerne» er årsak til slagsmål og uro. Som eksempel kan vi dra frem en relegasjon fra universitetet i 1615, da student Caspar Erickssøn med tilnavnet Norbagger ble relegert fordi han hadde vært i blodig slagsmål med selveste kanslerens stallmester. Han og et par norske venner hadde vært borte og hilst på en nyankommen landsmann, og så hendte det. Sikkert har det ligget noe bak, vi hørte jo før om de ustanselige oppgjør mellom hoffets unge tjenestemenn og studentene: «Oe bekjender Caspar Erickssøn, at hand samme aften, siden hand haffde holden maaltid udi sin herberge, var udgangen til Johan de Willom, oe derfra gängen til en, som var kommen aff Norge, med hannem at tale, oe var siden derfra gängen oe kommen til Daniel Nielssøn og Erick Jenssøn paa deres kammers...» På hjemveien traff de da

den ulykksalige stallmester, og kårdene kom frem. Forbudet mot å bære kårde virket bare som vann på gjess, dvs. på studentene.

Men noen nasjonal animositet fra de norske studentenes side vis å vis de danske kan vi ikke utlede av disse episodene, selv om det er nettopp på denne tid at Peder Claussøn Friis skriver sine harmdirrende patriotiske linjer, som vi før siterte.

Men nettopp på Peder Claussøn Friis' tid er det ellers at København blir den naturlige og nesten obligatoriske universitetsby for de unge norske akademikere. I det 17. århundre kan vi se hvordan tallet på norske studenter ved de utenlandske universiteter som Rostock og Leyden synker jevnt, mens tallet i København stiger. Tredveårskrigenes uro og omveltninger på kontinentet bidrog sitt til denne utviklingen.

Mens nordmennene i det forrige århundre, reformasjonsårhundret, ofte og med rette hadde følt at de ikke var likestilte partnere i dobbeltmonarkiet, og at det gamle norske rike ikke var likestilt med «hovedlandet» Danmark, medførte innføringen av eneveldet i 1660 en reell forbedring i så henseende. Den eneveldige kong Frederik III og hans rådgivere, og hans efterfølgere, hadde ikke noe imot å utnevne nordmenn til høye stillinger både i Danmark og Norge, når de ellers var kvalifisert til det. Fra tiden omkring 1600 skriver seg berømte og tradisjonsrike «kollegier» som er knyttet til Københavns universitet. Foruten den særlige stiftelse Regensen var det Valkendorfs og Borchs kollegier som fikk størst betydning. Studerer vi deres historie, finner vi snart at nordmennene etter hvert ble likestilt med danskene som alumner ved disse kollegiene. Ser vi nærmere på ett av dem, Valkendorfs kollegium, finner vi på dets gamle navnelister over alumnene mange norske navn. Kollegiet var blitt opprettet ved en storstilt gave fra den mektige statsmann Christopher Valkendorf, som i flere perioder av sitt liv hadde viktige verv i Norge, inntil han fra 1575 som Rentemester i virkeligheten ledet rikenes finanser og gjorde det med stor dyktighet. Selv hadde han følt savnet av boklig lærdom, og skjenket derfor store midler og stor omtanke til opprettelsen av et studenterkollegium, der de unge alumner skulle få bo i fem år av sin studietid og oppebære betydelige stipendier. Fundatsen krevde at det skulle opptas slike dyktige og interesserte elever «som ville vare deres Bog og Studering og ville komme i Hu hvorforde de ere bevilgede at bo i samme Hus». Med andre ord skulle fattige, men målbevisste studenter foretrekkes for lediggjengere og glade lakser. To ganger om året, ved påsketid og til mikkelsmesse, skulle de få utbetalt pengemidler.

Så tidlig i kollegiets historie som i 1604 finner vi nevnt en norsk student som bor på kollegiet, Paulus Norwegianus kaller han seg, og utigjennem århundret blir det flere og flere av hans landsmenn som kommer til å bo og studere på dette kollegium.

Men denne første norske gruppe i København har tydeligvis følt seg som gjester i det fremmede og har følt trang til å holde sammen og komme sammen. Derfor skapte de tidlig sitt eget norske kollegium - som riktignok ikke hadde slike donasjoner bak seg som de danske, og heller ikke ble så levedyktig. Professor Francis Bull skriver om dette: «Selv de nordmenn som får ansettelse i Danmark og aldri kommer hjem igjen til Norge, bevarer - såvidt man kan dømme etter deres litterære frembringelser - som oftest både et visst nasjonalt særpreg og en art norskhets-følelse. Og nettopp blant nordmennene i Danmark kom fornemmelsen av den nasjonale forskjell tidlig og åpenlyst til orde; lengsel etter hjemlandet og trang til å møte landsmenn drev de norske studenter ved Kjøbenhavns universitet til å slå seg sammen i en nordmannsforening, det norske kollegium, som alt i 1611 var organisert med eget vertskap og eget lokale - en forgjenger altså for det 18. århundres Norske Selskab og for senere tiders Norske Studentersamfund.

I den norske professor Kort Aslakssøn hadde de unge nordmenn en støtte ved universitetet, men etter hans død følte de seg brøstholdne.»

Dessverre har vi ingen skildringer av studenterlivet i denne første norske København-forening, men indirekte kan vi sikkert få et bilde av det ved å hitsette skildringer fra det samtidige Valkendorfs kollegium, hvor det også bodde nordmenn. Sannsynligvis har det mindre og fattigere norske kollegium snarere vært et selskapeleg forum, ikke et fullt utviklet internat og college som de danske.

Tidlig om morgenen - klokken halv fem om sommeren, klokken halv seks om vinteren - trådte kollegiets inspektør ut av sitt kammer, låste opp den stengte gatedør og vé den som da ventet frysende utenfor og ikke hadde vært hjemme om natten! Inspector Collegii samlet så alumnene i auditoriet til morgensang og bønn, mens de fraværende høytidelig ble oppskrevet i hans bok. Så gikk de hver til sine studier, enten til Lectier, dvs. forelesninger på Universitetet, til lærde studier hjemme på kammerset, til privattime hjemme hos rike borgere for å tjene en ekstraskilling, eller til latinskole for å tjene penger som hørere for de små peblinger. En annen populær utvei til å tjene en ekstraskilling var å melde seg som likbærer. Dette var en forrettighet for studenter og hadde den fordel at man ikke bare fikk betaling, men også fikk være med og spise og drikke i det påfølgende sørgegilde. Politijournalene vidner om at enkelte - beklageligvis - også ellers hengav seg til timelige gleder og gikk på kneiper og vertshus, hvor de enkelte ganger ble blandet opp i historier som satte deres stilling på kollegiet i fare. Eller de simpelthen uteble om natten - hvilket var meget alvorlig. Det var Også lett gjort - for de skulle senest være tilbake til lovsang og bønn klokken ni om sommeren, klokken halv åtte om vinteren. Da ble gatedøren stengt, og alle skulle begi seg til sengs.

Disse strenge regler var naturligvis ikke lette å overholde, og de ble da også brutt eller omgått på alle tenkelige måter. Noen klatret ut og inn av vinduene, andre lurte seg til å bruke falske nøkler, og atter andre holdt landsmenn og venner boende hos seg skjult på rommet. Det siste så inspektøren ofte gjen-nem fingrene med, fordi det var så alminnelig - men om han oppdaget at noen av det annet kjønn hadde vært innom studerkammeret, var hundre og ett ute. Forbudet mot alt kvinnekjønn var kategorisk - den eneste unntagelse var kollegiets uunnværlige vaskekone og kokke, som imidlertid alltid ble valgt blant de allerærverdige innen sitt kjønn og yrke. Men da de plikter som ble pålagt henne, oversteg et menneskes, iallfall et gammelt menneskes makt, måtte hun få en ung tjenestepike til å hjelpe seg, og dermed var igjen hundre og to ute, rett som det var.

Efter tysk forbilde i tredveårskrigenes tid begynte studentene å gå med kårder. Til å begynne med var det tillatt, senere strengt forbudt, men de gikk med sin kårde likefullt - hvilket førte til voldsomme opptrinn, som kan studeres i rettsprotokollene. Men det korn også en dag da studentene i sannhet fikk bruk for sine kårder, under Københavns beleiring i krigen 1658-59. Den dristige svenske konge Karl X. Gustav hadde gjort landgang ved Korsør i august 1658, og det ble da straks dannet et studenter-regiment, hvor alle studenter skulle innrulleres. Siden trakk svenskene seg tilbake fra byen, og studenterregimentet ble oppløst; mange av de danske, og kanskje noen av de norske studenter også, dro hjem. Men så fulgte Karl Gustavs annet, enda dristigere fremstøt mot København, da han ved juletid marsjerte over de islagte sund og belter. Da ble studenterregimentet reorganisert; nå var det imidlertid «saare faa Studenter i Staden». I alt var det denne gang 156 som meldte seg til tjeneste. Vi kan gå ut fra at det var mange norske blant dem som var blitt igjen, mange av dem hadde for lang hjemvei til å kunne forlate byen på det usikre. Under den svenske stormen på København 1659 spilte studenterregimentet en viktig rolle.

Innenfor regimentet ble det opprettet et eget «norsk Kompagni», og det synes som nordmennene virkelig organiserte seg og følte seg som en egen selvstendig gruppe. De krevde blant annet og oppnådde å få en egen norsk «Auditeur» ved det norske kompani. Og i studentenes store andragende til kongen fikk nordmennene føyet inn en passus som røbet utilfredshet med tilstandene ved Universitetet og dristige ønsker om sterkere nasjonal likestilling: «Eftersom Norge beviser lige Lydighed med Danmark, og Danske udi Norge forfremmes endog til de høieste Bestillinger, da begjærer norske Studenter, at af deres Nation maatte heretter nogle visse Professores konstitueres, som dem især kan patronicere og i Nød undsætte.» Dette krav virket sikkert både foruroligende og forargelig på høyeste hold. Professor Bull setter studentenes krav i København i sammenheng med borgernes krav i Christiania ved kongehyldningen etter at eneveldet var innført, der man søkte om å få opprettet et eget norsk universitet eller akademi hjemme i Norge, et krav som riktignok først ble oppfylt i forenings tidens ellevtte time, nøyaktig 150 år senere.

Holger Rørdam har i sin bok om «De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar mod Karl Gustav» gjengitt et gammelt dikt om «Studenternes meget Ondt og sildig Godt», skrevet få år etter 1659, av en av dem som selv var med. Og fra mange andre kilder vet vi også at de lærde Erasmus Montanus'er, som nok var lite vant med feltlivets strabadser og savn, led meget av frost og sult; de klaget da også flittig til Universitetet.

Istedenfor Apollos Kunst
og Musers lærde Svenker
blev efterstræbet Martis Gunst
og trædske Ræverænker.
Vi lærte mange Gloser ny,
til rechts, til links at svinge;
Og hvad det havde at bety
med høir' og venstre Vinge,
nu tvers, nu langs, nu krum, nu ret
og andre slige Lader,
Nu gik vi langt fra, dernæst tat,
doublered vore Rader.

Man trækked ned os til den Vold
med Fiber, Trom og Fane;
Ved Kongens Have stod en Stald,
did monne man os mane.
Der os befalet blev en Post
mod Fjenden at forsvare,
Den skulde vi i Tø og Frost
med vaagent Øje vare.

Studentene har i ettertiden høstet stort ry for sitt bidrag til hovedstadens forsvar, og det med rette, men det hører til bildet at mange av dem fant beleiringstiden og vakttjenesten altfor lang og ofte tok seg fri fra sin vaktpost, så kongen måtte formane dem: «Eftersom vi kommer i Erfaring, at en Del af Studenterne sig ej flittig paa deres Poster paa Voldene indstille som vore andre tro Undersaatter, saa ville vi herved enhver af dem alvorlig formanet have, at ingen sig uden Officerernes Forlov derfra absenterer...» Når det virkelig foregikk noe, var ialfall studentene fullt og helt med, en del deltok bl.a. som frivillige i de dristige utfall den beleirede byens forsvarere foretok fra tid til annen, med store tap for svenskene, men også for forsvarerne. En dag i slutten av august rykket hele rytteriet ut under Gyldenløve, fulgt av 700 studenter, håndverkere og

matroser og kom overraskende over svenskene, som arbeidet på sine løpegraver og nå ble drevet på flukt. Vi vet at flere studenter falt, men nærmere enkeltheter, Leks. om hvor mange norske det var blant dem, har vi ikke.

Som så ofte er det dessverre også her slik at kildene forteller mindre om trofast pliktfølelse og hederlig innsats enn om krangel og bråk og oppsetsighet og slagsmål - denslags kommer langt lettere inn i arkivenes dokumentsamlinger. F. eks. forteller de at den 23. august lot Major Sten Bilde en norsk student Lavrits Tordsen Gram innstevne. Han hadde kvelden før kommet på inspeksjonstur på vollen, og da «fandt han alle Norbaggerne i en Klynge, og der at være Klammeri mellem førnævnte Lavrits Gram og en Gefrejder, saa de vilde til at slaas. Og der han fornam, at Lavrits Gram brugte Munden saa meget, sagde han, at han skulde lægge sit Gevær ifra sig og gaa i Arrest. Da Gram ikke vilde gjøre det, drog han sin Kaarde mod ham og sagde, at hvis han ikke strax godvillig adlød, saa vilde han paa Stedet stikke ham derved. Saa gik han da i Arrest. Men nu begyndte Studenterne at blive oprørske og sagde at de var ikke Krigsret undergivne, men stod efter Kongl. Majestæts Brev under Professorum Jurisdiktion. Hertil svarede Majoren: Kan Hans Majestæt sætte en Prest paa Bremerholm, saa kan han og sætte en Student deri»

Er det ikke som vi hører Erasmus Montanus i diskusjon med majoren, og mon ikke Ludvig Holberg senere tok nettopp denne scenen til forbilde da han skrev sin komedie? Vi kan iallfall gå ut fra at opptrinnet, som så mange andre opptrinn under disse bevegede dager, lenge etterpå levde på folkemunne og studentermunne i København og hjemme i Norge. - Opptrinnet sluttet forresten ikke med dette. Kongen selv kom ridende forbi i det samme og fikk høre om de norske studentenes «opprør»; siden truet studentene med at de ville ta sin landsmann ut av arresten med makt, og da kongen kom tilbake igjen, ville han personlig skyte en av dem ned, men studenten fikk reddet seg inn i flokken og forsvant bak de andre. - Ellers var studentene trofaste og beundrende undersåtter av kongen, som vi hører i det samme studenterdikt fra 1665:

Jeg holdt det ud saa mang en Nat
vel i tre stærke Stunde,
af Kuld' og Hunger saa format,
at jeg «Wer da?» knap kunde.
Vild" jeg og efter Møde slig
Mig lagge til at sove,
saa monne strax opvække mig
en Torden af Kartove.

Her raabtes flux: «Bursch, Bursch,
hieraus!
Der Feind will uns besuchen! ...
Sie machten oft mein Kopfe kraus
mit ihrem bosen Fluchen.
Mig ingenlunde dog fortred
Hvad jeg her skulde tide;
Thi jeg end vilde til min Død
For Fedrelandet stride,

Helst efterdi jeg K o n g e n saa
som Landets Fader milde,
han under aaben Himmel

laa og sig ej skaane vilde.»

En norsk student som falt, får vi høre nærmere om, han var offiser i det norske kompani og ble drept av en av de fiendtlige kuler, siden begravet i Trinitatis kirke «med herlige Ceremonier».

Om de norske studenters aksjon for å få en leder, en «Auditeur» som de hadde tillit til, hører vi nærmere hos Rørdam. Aksjonen er viktig fordi den er en av de tidligste ytringer av en norsk koloni som opptrer samlet og med selvtilit hevder sin rett som nasjonal gruppe: «De norske Studenter, der, som forhen er bemærket, kom til at udgjøre et eget Kompani, vare lidet tilfredse med den Auditør, der var blevet dem og de andre Studenter beskikket; de paastode at han var valgt uden deres Samtykke, og at han ikke med Flid varetog sine Pligter, ikke indfandt sig hos dem og ikke sørgede for deres syge og kvæstede. De sagde at han i det hele manglede den Tillid, som var nødvendig, hvis han skulde kunne bilægge de forefaldende Stridigheder...» De foreslo derfor at en annen, riktignok dansk mann skulle bli deres auditor, en eldre student, magister Christen Schjoldborg, som de hadde særlig tillit til. Henvendelsen må ha gjort inntrykk på kongen, for kort etter beskikket han magister Schjoldborg som auditor ved det norske kompani.

Efter at studentene senere, da beleiringen i føynte omgang var hevet, ble permittert fra vaktjeneste på vollen, var den samme magister Schjoldborg med på å utarbeide det andragende til kongen hvor nordmennene fikk inn den betydningsfulle passus om at de måtte kunne kreve å få noen av sine landsmenn som professorer.

Ved juletid stod så igjen svenskene utenfor Københavns vollen og porter, og nyttårsdag 1659 kalte kongen studentene på nytt under våpen, og de fleste av dem som ikke var reist fra byen, meldte seg til tjeneste, i første omgang 156:

Enhver sin Bøsse fejer op
Og sparer ikke Liv og Krop
udi de Dager kolde.
Studenter tåge Lod og Krud
og gaar igjen fra Musis ud,
Reservevagt at holde.

Under den strenge frost midtvinters og med faren for at svenskene kunne gå over isen allevegne, ble det den gang en enda mer krevende og spennende vaktjeneste enn forrige gang. Og så kom det dramatiske høydepunkt da svenskene gikk til stormangrep natten mellom 10. og 11. februar. Københavnerne hadde ventet dette øyeblikk og var forberedt på det, til overmål hadde to danske studenter gjort den bragd å oppsnappe en hel del av svenskenes planer, slik at forsvarerne var vel forberedt. Karl Gustavs tropper fikk en morderisk ild imot seg da de stormet frem. Siden bølget kampene under og på selve vollene, men angrepet mislyktes, og den svenske angriperhær måtte trekke seg tilbake. Selv om beleiringen fortsatte, på større avstand, var fiendtlighetene i det vesentlige forbi.

Ettertiden har i mange versjoner, i dikt og i sanger, i Rosenstands og Zahrtmanns malerier, lagt en romantisk glorie over studentenes innsats i 1658-59, mens en annen, minst like viktig gruppe, matrosene, er kommet mer i skyggen. For dem var kanskje krig og strabadser en mer vanlig opplevelse, og de hadde heller ikke innen sin midte så mange som kunne skrive om det. Folk, ikke minst akademikerne selv, var heftig og lenge opptatt av at de lærde Erasmus Montanus hadde kunnet avlegge sin sorte kjole og svinge den kårde de ellers bare gikk rundt og flottet seg med til pynt - om de da ikke dro den under en duell på vertshuset. Det var «unge Folk, som Kærlighed til Fædrelandet og Leilighed til at øve Manddomsværk har kaldt ud af Skolens Støv og Skygge», som en gammel professor skrev. «Men med det samme», sa professor

Vilhelm Andersen i sin berømte tale på 250-årsdagen for stormen på København i den danske Studenterforening, «ser vi Studenterne som Stand træde for Dagen. Et synligt Tegn derpaa er Kaarden, som Studenterne anlagde under Belejringen, og først 100 Aar senere ombyttede med Spadserestokken. Det var Forbudet imod at bære Vaaben, der især var Skyld i, at Studenterne af de andre Stænder betragtedes som Dreng... Nu fik Studenterne mod Konsistoriums Ønske Tilladelse til at bære Sværdet ogsaa efter Freden». Det var, mener Holberg, ikke ukjært for kongen under den vanskelige riksdagssesjon da eneveldet skulle gjenne-trumf, å vite at han kunne regne med et stort og bevæbnet studenterkorps' takknemlige hengivenhet, om det skulle trenges. Og ganske særlig kunne han gjøre regning med nordmennene, som ikke hadde noen interesser til felles med den danske adel, og bare hadde forbedringer å håpe på fra et kongelig enevelde. Disse forhåpninger viste seg da også å holde stikk. I den følgende tid var det allikevel mange betenkelige følger av at studentene gikk med kårde, åpenlyst, og både professorer og pedeller hadde sin fulle hyre med å holde de fyrrige Minervasønner i ro. Vilhelm Andersen beskriver det slik:

«De første tydelige Udslag af Studenteraanden er de mange Slagsmaal med Hofkarle og Officerer: Stormen paa Regensen i 1719, som Holberg har gjort en Komædie af i «Jacob v. Thyboe», Slagsmaalet i det kongelige Theater og paa Kongens Nytorv 1772, som gav Ewald Emnet til «De brutale Klappere», Posthusfejden osv., indtil de mere idylliske Vægterfejder vi kjender fra Poul Møller og Hostrup. - Under en af disse Fejder fik Studenterne Tilbud om Hjælp fra deres gamle Allierede fra Volden, Baadsmændene. Dagen efter Slagsmaalet paa Kongens Nytorv indfandt nogle af Holmens Folk sig hos Regensprovsten med Tilbud at stille Mandskab til at «hjælpe de sorte med at pudse Stivstøvlerne». Hundred Aar før havde de været enige om at pudse Svenskerne. De Blaa (matrosene) og de Sorte (studentene) nævnes af Svenskerne som deres raskeste Modstandere.»

Fra universitetskvarteret begir vi oss her over til den annen eldste norske koloni i København, sjømennenes kvarter på Holmen og i Nyboder.

Fra langt tilbake er sikkert matrosene og båtsmennene den viktigste og største gruppe nordmenn i København. Dette vet vi, men ulykken er at vi ellers vet så lite om dem fra den eldre tid. De trer ikke frem fra historien som enkeltindivider og enkeltskjebner, simpelthen fordi ingen skrev om dem, og selv kunne de neppe skrive stort mer enn sitt navnetrekk. Urimelig nok har deres ferden og virken vært som skrift i sand eller snarere som kjølspor i vann - men deres betydning er ikke av den grunn mindre, og deres minne skal ikke gå i glemmeboken.

Holmen, dvs. Bremerholm, senere kalt Gammelholm, var en gammel holme i sundet mellem København og Amager, som på Christian III's tid ble landfast med byen, og hvor så kongens skipsverft ble anlagt. Allerede Frederik II hadde en stor flåte liggende der. Den store smie stod på den tomt hvor nå Holmens kirke ligger, og det store seilhus hvor nå Kongens Nytorv ligger. Det ble senere båtsmennenes sykehus. Bakenfor lå så den store reperbane, «Trunken». På Bremerholm anbraktes de forbrytere og forbryterinner fra begge riker som var dømt til straffarbeide. I Norge ble Bremerholm et begrep på linje med Akershus, og det var ingen liten norsk «koloni» som i årenes og århundrenes løp avtjente sin dom med straffarbeide på Bremerholm og på en del av Holmens anlegg, inntil Christian VI i 1741 av hensyn til flåtens og magasinenes sikkerhet nedla forbud mot at straff-fanger skulle arbeide på Holmen. Arbeidsstokken skulle fra nå av bare bestå av «fri Folk». Og den gamle, hvelvede bygning som til da hadde vært straffangenens arresthus, ble så tjæremagasin.

Om enn Holmen altså er langt eldre enn Christian IVs tid, står dog både Holmen i sin glanstid og enda mer Nyboder som denne store byggherres verk - og det er også i hans tid at det for alvor blir tale om et sterkt norsk innslag i Holmens faste stokk.

Det er ellers noe selvmotsigende i det faktum at nettopp Christian IV, som i den grad var interessert i sitt annet rike Norges fremvekst og anliggender, og som så ofte reiste heropp, ikke i noen nevneverdig grad hentet sine rådgivere og fremste embedsmenn blant nordmenn. I hans tid var det helt overveiende danske menn som ble satt til å styre, både i Danmark og Norge. Men i sjømilitær og landmilitær henseende baserte han sin politikk i høy grad på norske mannskaper, især lot han tilkalle norske matroser da han utbygget sine flåtebasen i København.

Siden hans tid er det gamle Bremer-holm totalt forandret, og kan ikke lenger fortelle noe om den gamle faste stokks liv og virke demte; det nåværende Holmen forteller en del om nordmenn i den dansk-norske marine fra slutten av det 17. og begynnelsen av det 18. århundre. Derimot er det bevart adskillig mer av det gamle Nyboder fra Christian IVs tid, selv om også Nyboder har fått temmelig hård medfart av tidens og utviklingens tann.

Kong Kristian den
Fjerde har Nyboder rejst,
At Sømanden Hvile kan finde.
Paladser er sjunkne,
dog Nybo'r har kneist.
De stande saa fast som hans Minde,

heter det i Ole Kaninstoks sang i Overskous kjente «Capricciosa». Men det er en sannhet med modifikasjoner. Også Nyboder er blitt adskillig redusert, hele kvartaler er revet. Og at Nyboder var noe utpreget «Hvile»-sted, må tilskrives den dikteriske fantasi; livet i Nyboder var nok snarere et hårdt arbeidsliv både for dem som tilhørte den faste arbeidsstokk på Holmen, og for dem som hørte til Holmens verftsarbeidere.

Men Christian IVs hensikt med å bygge det imponerende anlegg Nyboder var utvilsomt å skaffe sine mange matroser og verftsarbeidere et godt hjem og et trygt tilholdssted, og for sin tid var det et enestående lite bysamfunn i byen. Så lite var det forresten heller ikke. Da det nådde sin største utstrekning mot slutten av det 18. århundre, regner man med at Nyboder huset flere tusen mennesker, ingen liten by etter tidens forhold og et dominerende innslag i hovedstadens liv. Og mange av innbyggerne var norske eller norskættede. Hvor mange er det vanskelig å gjøre seg opp noen sikker mening om. To av Nyboders historieskribere, Orla Alstrup og Charles Christensen, skriver i «Nyboderfolket» blomstrende, men uten detaljgivelser: «Holmens gamle, faste Stok, Stammen hvorfra Marv og Væsen trængte frem fra Slægtled til Slægtled, var Fiskere og Sømænd, paa Kongebud hvervede eller tvangsudskevne fra danske Øer og Skaanes friske Strande, fra Jyllands flygende Klitter og i ganske særlig Grad fra Norges barske Skærgaarde.» Dette lyder jo for norske ører meget interessevekkende, og man venter spent på å høre noe nærmere om denne sterke norske kontingent - men det blir med blomstersproget. Man vil forgjeves søke etter nærmere opplysninger om nordmennene på Holmen og i Nyboder i den ganske store historiske faglitteratur. Men norske faghistorikere bør med tid og stunder fordype seg i emnet, som må være lokkende nok. For det er hevet over tvil at den norske rekruttering til verftet og til Nyboder-kolonien til tider må ha vært meget betydelig. I mellemtiden må vi nøye oss med mer generelle karakteristikker av Holmens faste stokk og av Nyboders innbyggere, hvori altså er innbefattet en hel del nordmenn:

«Det var primitive Folk, der saaledes hentedes ude fra Rigernes Kyster. Raa i dette Ords beste Betydning (!), altsaa ikke tarvelige, ringe Folk, men friske og stanke uden Kultursyge i Mar-ven (!)... Disse Søkarle mønstredes til Flaaden og gjorde den levende med deres medfødte Sømandskab ... En erklæret Fiende havde Søfolket i «Byen», indenfor de grønne Volde. København havde omkring 1630 ca. 25 000 Indbyggere, der trægt levede i deres lille Verden, hvori Sømændenes stridslystne og frygtløse Optræden ved enhver Leilighet! vakte Ængstelse hos Borgerne, der i deres Byalmue havde et mere frygtagtig Menneskemateriale ... Alt hvad der var af det Onde, betegnedes som «hos Baadsmændene i de Nye-Boder».

Nyboder var et samfunn for seg, med et eget slags stavnsbånd: hadde ens far hørt til matroskorpset, måtte sønnen bli matros, og tjene seg opp fra underbåtsmann til båtsmann og overbåtsmann, ja kanskje til skipper. Hadde faren vært båtbygger, ble man selv det samme. Til gjengjeld sørget staten for en like fra barndommen; når et nytt barn var født, fikk dets far tillegg i sitt brød. Seks år gammel begynte gutten i Nyboders skole, og det var også en egen Nyboderskole for pikene. Det kan være vanskelig å avgjøre hvor lenge sjøfolkene på Holmen og i Ny boder var nordmenn og når de gikk over til å bli danske; dessverre forsvinner de norske matros og båtsmenn og verftsarbeidere for oss, vi kan ikke skimte de enkelte skikkelser og skjebner. Derfor blir det isteden enkelte sjøoffiserer med ry og helterang som i historiens billedbok må representere for oss den norske sjømannsstand i Kongens København. Det var riktignok sjelden at nordmenn gikk til topps i marinen, det var langt flere som tjenestegjorde som vanlige offiserer eller som matros, men enkelte lysende navn skiller seg likevel ut.

Vi bør oppgi de forsøk som har vært gjort på å annektere sjøhelten Niels Juel som nordmann, selv om han var født i Norge - men hans tilfelle kan være nok en påminnelse for oss om hvor vanskelig og galt det kan være å sondre altfor strengt mellom danske og norske i det 17. århundre.

Men Cort Adeler, eller Curt Sivertsen, som var født i Brevik i 1622, bør vi holde på som nordmann. Han levde sine ungdomsår i venetiansk og hollandsk tjeneste, kom tilbake til Danmark i 1663, ble utnevnt til admiralitetsråd og admiral og siden opphøyet i adelsstanden. Han var ikke lite av en Peer Gynt-skikkelse, en europeisk eventyrer, han vant seg et ry som han ikke alltid hadde dekning for, og sørget samtidig for å skaffe seg store rikdommer og godser. I København kom han til å virke sammen med admiralene Henrik Bjelke, Niels Juel og Nikolai Helt. I den skånske krig skulle han lede flåten, men da den lå samlet i Køge bukt, ble han syk, og måtte overlate kommandoen til Niels Juel.

Ivar Huitfeldt nedstammet fra en dansk adelsslekt som også hadde forgreninger i Norge. Ivar Huitfeldts farfar hadde slått seg ned som eier av Throndstad i Hurum, og han ble norsk berghauptmann. Ivar Huitfeldt gikk som mange av sine samtidige i fremmed krigstjeneste, for som ung marineoffiser i fransk og hollandsk tjeneste og kom tilbake i 1690. Siden hadde han forskjellige høyere marinekommandoer, bl.a. var han en tid sjef for orlogsverftet i Christiansand. Ved utbruddet av den store nordiske krig fikk han kommandoen over et av flåtens prektigste linjeskip, «Dannebrog» på 82 kanoner, i Gyldenløves flåte, hvor pesten hadde herjet forferdelig. Sterkt redusert lå denne flåte til ankers i Kjøgebukt, da en svensk eskadre gikk til angrep. Det hersket stor forvirring i den dansk-norske flåte, men «Dannebrog», som var en av dens beste seilere, kom fort i kamp med det svenske admiralskip. Da utbrøt det brann ombord på «Dannebrog», antent av skipets egne kanoner. Ivar Huitfeldt lot ankeret falle og fortsatte skytingen så lenge det var mulig, istedenfor å falle av og komme i sikkerhet - det kunne ha brakt resten av flåten i fare for å bli antent. Klokken 4 sprang «Dannebrog» i luften, og alle omkom - unntagen to. Huitfeldts lik ble siden fisket opp og begravet ved

Hurums kirke i hans fødeegn, mens kanoner, ankere og kuler fra vraket, senere ble brukt som materiale for et monument over sjøhelten ved Langelinie - reist 1888.

Samme år som Ivar Huitfeldt og hans menn så heroisk gikk i luften og i døden, meldte en ung sjøkadett seg til tjeneste i sjøkadettkompaniet. Det var Petter Wessel fra Trondhjem. Han hadde under kong Frederik III's besøk i byen i 1704 stukket hjemmefra og var blitt med i kongens følge sydover til Christiania og siden til København. «Med den store Freidighed, som han havde i Vuggegave, opsøgte han Faderens Ungdomsven, kgl. Hofpræst Peder Jespersen, der optog ham i hans Hus», skriver en av hans danske biografer, Th. Topsøe-Jensen. «Han var en typisk Nordmand, men tjente hele sitt Liv under Dannebrog i den dansk-norske Sømagt, til hvis mest straalende Skikkelser han hører.» Så diplomatisk og riktig kan man formulere det gamle og omstridte problem om Tordenskiold var norsk eller dansk. Vi lar det simpelthen ligge, igjen ut fra den fornemmelse at problemet neppe kan ha vært blant de mest påtrengende for Tordenskiold selv. Om hans liv i København vet vi ellers ikke altfor meget, bortsett fra at han stadig lå i strid med misunnere og baktalere, som så skjevt til ham på grunn av at kong Frederik HI protegerte ham og lot ham stige så raskt i gradene, like raskt som hans folkelige popularitet steg. Ellers var København bare en av hans mange havner, og som regel var han på farten mellom dem, ute på den gyngende sjø, som var hans rette hjemstavn og element.

Bittert er det at hans mange fiender synes å ha triumfert ved hans tidlige død etter duellen ved Hannover. Hans Uk ble transportert tilbake i all stillhet på et koffardiskip, ikke på et orlogsskip, og fordi han var falt i ulovlig duell, ble kisten senket i jorden uten jordpåkastelse og begravelseshøytideligheter under alteret i Holmens kirke. Først i 1819 skjedde den sene rettferdighet. Da lot Frederik VI liket flytte til Holmens Kirkes kapell, der så mange av de store sjøhelter er stedt til hvile, og hans jordiske levninger ble nedlagt i en marmorsarkofag med et portrettrelieff utført av N. Dajon.

Holmen hadde sin glanstid som sentrum for marinen og sjøfolkene i det 18. århundre, fra den store nordiske krig til 1790-årene. Alt på Christian Vs tid var flåten vokset til 77 krigsskip, og Bremerholm verft ble for lite, havnen likedan. Da ble Nyholm anlagt. Etter den store nordiske krig, særlig i kong Christian VI's regjeringstid, hadde Holmen sin glanstid og hørte til en av hovedstadens virkelige severdigheter, med over tusen mennesker i daglig virksomhet. Vi vet at mange av dem var norske. En del av deres barn fikk også sin skolegang ute på Holmen, fra 1743 var der en egen Drengeskole for sønner av tømmermenn og matroser. At det norske innslag i den dansk-norske marine og også i dansk sjøfart ellers var sterkt på denne tid, vidner enkelte norske sjømannsuttrykk om, som trengte inn i dansk sprogbruk, Leks. et uttrykk som å «baute». Et dansk leksikon oppfører «Bovt» med følgende kommentar: Bovt (norsk) er uden Nødvendighed optaget i Dansk, hvori det fra gammel Tid heder «Slag».

Holmens og dermed også Nyboders glanstid fikk en brå ende i Napoleons-tiden, først ved den ulykkelige brann på Holmen i 1795, da hovedmagasinet ble luenes rov, og nesten 1 000 hus i nærheten samtidig strøk med. Men verre var naturligvis det slag som rammet Holmen og den dansk-norske krigsflåte ved engelskmennenes angrep i 1807. Etter kapitulasjonen ble som vi vet flåten bortført, Bremerholm, Nyholm og Kastellet besatt og plyndret, og alt som ikke kunne bortføres, som uferdige skip på beddingene, ble brent og ødelagt.

Dermed var det i virkeligheten slutt på Holmens storhetstid, og i særlig grad slutt for den norske koloni der. Få år etter kom Kielerfreden og oppløsningen av unionen. Men både i 1801 og 1807 kjempet norske matroser aktivt med ved siden av de danske mot de angripende engelskmenn.

Det er synd at vi ikke kan påvise noen kontakt mellom de norske sjøfolks mest glansfulle navn Tordenskjold og den mest berømte blant de samtidige norske akademikere i hovedstaden, Ludvig Holberg. Holberg skriver flere ganger om sin landsmann, men det er ingenting som tyder på at de har vært personlig kjente.

Om vi skal gjøre en liten digresjon, er det samme tilfellet når det gjelder en tredje berømt nordmann i København omkring 1700, en mann som hadde vunnet sitt ry og sin rang innenfor et tredje, helt forskjellig område: kunsthåndverket. Det var Magnus Berg. Han var fra Hedemarken, og hadde som ung lovende håndverkersvenn vakt stattholderens oppmerksomhet i Christiania. Han fikk hjelp til å komme seg ut, først til København og senere med kongelig proteksjon til Italia og Frankrike. Magnus Berg ble en av sin tids ledende skulptører i Norden og innenfor sitt speciale, elfenbenminiatyrer, en europeisk berømmethet. Men han var en ytterst ensom mann, mistenksom og sky, slik vi får inntrykk av i hans selvbiografi, en grublende ånd. Vi kan neppe tro at han har hatt synderlig omgang med sine landsmenn i hovedstaden, endog ikke med den lærde professor Holberg, enda de to vitterlig bodde i samme kvarter. I siste halvdel av det 17. århundre kom det også andre betydelige kunsthåndverkere fra Norge til København, blant dem Peder Andersen Nordmand og de to brødre von Haven. Av dem var det særlig arkitekten og maleren Lambert von Haven som kom til å spille en viktig rolle i hovedstaden, især for de kongelige slottsbygg og andre monumentale byggverk. Brødrene von Havens far var egentlig innvandret hollender. Han hadde slått seg ned i Bergen, hvor sønnene vokste opp og fikk sin opplæring. Senere kom også faren til København. Lambert von Haven forestod bl.a. Vor Frelzers kirke i Christianshavn og var kongens fullmektig ved innkjøp av fremmed kunst. Flere ganger reiste han til Italia med kongelige oppdrag, og på sin tredje romerferd hadde han som reisefelle Peder Andersen Nordmand. Deres skisser og kopitegninger fra studiene i Italia hører til de eldste og betydningsfulle Italia-inntrykk i dansk-norsk kunst. Den kongelige revisor gjorde en del opphevelser over de to nordmenns pengeforbruk på reisen - da kom Christian V med sin «i Sandhed kongelige» påtegning: «Jeg vil icke reine det saa nøie med Lambert. I kan ickun gjøre ham klar, for naar han faar det som hand vil, saa græder han icke.»

Men deroppe i Festsalen Tordenskjold slaar
paa sit Glas, og han ser langs ad Bordet:
«Jeg er Herre og Vært i min Gaard! -»
Og Kanonerne tar ham paa Ordet;
og han haver i Haanden Pokalen, -
der er dybt til dens Band,
der er Fest om hans Mund,
han er prægtig at se, Admiralen, -
og han drikker af Hjertens Grund.

Senere, i det 17. århundre, finner vi nok ellers en og annen ung norsk kunsthåndverker som finner veien til København og bosetter seg der, men for øvrig er det først etter århundreskiftet og delvis etter adskillelsen i 1814 at våre første norske bildende kunstnere søker til København for å gå i lære på akademiet. Fremfor alt var det en viktig begivenhet at grunnleggeren av vår nyere malerkunst, J. C. Dahl fra Bergen, i unge dager kom til Kongens By - som for ham ble en mellomstasjon på veien ut i den vide verden, den vei som for ham endte i Dresden.

Avgjørende for Københavns stilling i norsk kulturliv i enevoldstiden var det jo at den eneveldige konge grunnla og utbygget i København alle de institusjoner som skulle gi faglig utdanning og virkeplass for unge talenter i begge riker.

Det 17. århundre hadde vært en stor tid for Københavns universitet, og de norske studenter har sikkert tatt sterke inntrykk derfra, men som vi forstod av deres andragende til kongen i 1660, savnet de norske lærekrefter ved lærdoms-setet. Nordmennene gjorde seg ikke særlig gjeldende som universitetslærere i dette århundre. «Blant Kjøbenhavn-universitetets lærere var der i hele århundret bare to norskfødte menn», skriver Francis Bull «og ingen av dem hører til de store navn. Bergenseren Kort Aslagssøn nød visstnok som før nevnt ikke liten anseelse i sin egen levetid, men etter hans død 1624 sank hans gjerning og verker snart i glemsel, og de store forventninger som en tid senere knyttet seg til Mourits Pedersen Kønning, gikk aldri i oppfyllelse.» Århundret fødte imidlertid andre lærde norske menn, som etter sin studietid i København virket hjemme i Norge. Den lærdeste latiner blant dem var Anders Iverssøn Borch, som levde i annen halvdel av det 17. århundre. Han kom fra Romsdalen og bodde i studietiden hos den berømte danske professor Oluf Borch, som også var hans lærer, og av ham fikk han endog sitt etternavn «foræret til Amindelse».

Københavns universitet hadde opprinnelig og især etter reformasjonen vært i overveiende og ensidig grad et presteseminar, en utdanningsanstalt for teologer, men fra 1620-årene av ble dets område stadig utvidet, slik at alle embedsmenn kunne få sin utdanning der. Også som videnskapelig institusjon tok universitetet nå sikte på å kunne måle seg med de store europeiske universiteter. Dette medvirket til at flere og flere nordmenn la sin studietid til København, og det ble færre som drog til kontinentets universiteter. Vi kan følge denne utviklingen på Valkendorfs kollegium, som huser et stigende antall nordmenn i siste del av det 17. og i det 18. århundre.

Samtidig får vi, ved å se nærmere på noen av disse alumners livsløp, et innblikk i hvor vanskelig det er å skjelve skarpt mellom norske og danske akademikere i de tider. Ta den danskfødte Arnoldus de Fine - som i parentes bemerket ble straffet fordi han gjorde noe som var høyst alminnelig: å bli borte fra kollegiet og universitetet en lang tid etter at han hadde fått sitt halvårslige stipendium. Tross dette fikk han en bra eksamen og ble så rektor i Bergen 1647. Siden fikk han løfte fra regjeringen om å få det første ledige bispekall i Norge såfremt han i mellemtiden skrev en Norges Krønike. Han arbeidet da i mange år utrettelig på en Norgeshistorie, men som den samvittighetsfulle mann han var, fikk han den aldri ferdig - derimot fikk han, allikevel, et bispekall: i 1672 ble han biskop i Trondhjem. Peder Griffenfeld - som selv skulle havne så forsmædelig i Trondhjem - skrev de treffende ord at «Fine scripsit librum sine fine» dvs. Fine skrev en bok uten finale. Vårt spørsmål her blir: Var vår venn Fine dansk eller norsk? Med omvendt fortegn stiller vi jo det samme spørsmål angående Holberg. Det eneste sikre svar er at for dem selv har det neppe vært noe alvorlig spørsmål.

Alumnene på kollegiet drev sine studier og fordrev sin tid i høy grad - i samme høye grad som Holbergs Erasmus Montanus - med å holde lærde disputaser om høyst merkverdige og høyst likegyldige temaer. En av de flittigste og mest produktive på området var en nordmann, Hans Been, som for alt hva vi vet godt kan ha vært det direkte forbilde for Holbergs satire. Denne utrettelige disputator var født i Christiansand 1646 og etter endt studentereksamen i 1667 lå han en årrekke ved universitetet, ble en av de evige studenter, som aldri ble trett av å studere og ta nye akademiske grader. Først bodde han en rekke år på Regensen, siden på Valkendorfs kollegium. Dette var naturligvis direkte imot meningen og fundatsen for kollegiene, og ved en opprydning i 1708 - altså i Holbergs tid - fikk han påbud om å flytte fra Valkendorf, som jo unektelig var grunnlagt for å gi husly for unge studenter. Dette overvant den evige student ikke - han var på det tidspunkt 62 år. Han fikk slag og døde på kollegiet samme år, før han fikk summet seg til å flytte derfra. Hvilken grandios Erasmus Montanus han har vært, kan vi best bedømme ut fra listen med de temaer vi ser at han

har disputert over, de var hentet såvel fra filosofien som fra logikken og fysikken. I 1695 holdt han f.eks. en disputas over de stoiske filosofers begrep «Apatheia», et annet år om det å trekke slutninger i første figur ut fra rent negative premisser og om umuligheten av atomenes eksistens. Han kunne jo for den saks skyld like gjerne ha disputert over problemet: Kan en sten flyve?

At studenterviddet, også før Holberg eller samtidig med ham, har hatt et åpent øye for det glade vanvidd i å vie sitt liv til slikt, finner vi dokumentert i noen yngre studenters muntre gravskrift over den samme Hans Been - der de tar sitt utgangspunkt i et studentikost ordspill over en bibelsk tekst: Josva 24, vers 32: «Og de begrove Hans Been udi Sichem, efter at de havde ført hannem fra Egypten»:

Her ligger Hans Been,
saa død som en Sten
og piller ej længer
philosophiske Been;
Gudindernes Ten
forvoldte den Men.
Han hastede langsom
og var dog ej sen;
hvor finder man een
som levde saa ren
fra Cypridis
(kjærlighetsgudinnens)
Lue og A braham Lehn!
(kjent og beryktet vertshusholder)
Derfore skal tegnes
paa Træ og paa Gren
til Evigheds Minde
med Pen og med Pren:
Her Ugger den gamle
Magister Hans Been.
.....

Psal. 34, v. 21: «.Herren bevare Hans Been.»

Ak! Jammer og Nød,
Hans Been er nu død,
som lagde sin Hjerne
saa trolig i Blød.
Paa Kloster (dvs. kollegiet)
han nød sit daglige Brød
og dertil hver Aftens
velsmagende Grød.
Philosophus fød,
Theologus død ...
Hos Abraham Lehn
kun lidet han nød,
men lædskes nu stedse
i Abrahams Skød.

Om Hans Been selv var en forløper for Holbergs Erasmus Montanus, må forfatteren av ovenstående ha vært en forløper for selveste Wessel.

Av andre norske københavnske akademikere fra det 17. århundre som det er grunn til å merke seg, er medisineren og juristen Peder Alfssøn, som senere først ble medicus i Christiania - med plikt til å «læse philosophiam for Ungdommen i Skolen» - senere lagmann i Trondhjem. I sin Christianiatid var han en av de tre professorer ved latinskolen der. At en norsk lærd skole kunne få lærere av så høy rang, hang sammen med den utvikling vi nevnte ved København-universitetet, overgangen fra et regelrett presteseminar til et virkelig universitet. Dette forutsatte og forlangte bedre formdannelse ved de lærde skoler som dimitterte sine elever til dette universitet - og regjeringen bestemte derfor at det skulle opprettes 5 stiftsskoler eller gymnasier, fire i Danmark - ett i Norge. Opprinnelig var det meningen å legge det norske til Trondhjem, men Christian IV foretrakk sitt kjære Christiania. Her skulle det nå være et universitet en miniature, hvor tre professorer skulle motta viderekomne elever og utdanne dem i teologi, filosofi, fysikk, matematikk osv.

Christiania-gymnasiet av 1637 var virkelig et tilløp til et norsk universitet, men tilløpet døde stillferdig hen bare en menneskealder senere.

Den samme Peder Alfssøns og hans barns lir og skjebne forteller for Øvrig i all sin knapphet meget om det å være dansk eller norsk i de tider. Selv var han altså født i Norge, utdannet i København, virket i Christiania og Trondhjem, sist som lagmann der under Jens Bjelke. En av hans sønner ble rektor i Trondhjem, en annen prest i Ringsaker, sønnesønnen - rektorens sønn - Claus Andersen, ble prest på Fyn og utfoldet der en hel serie av talenter og interesser, oppfant blant annet en ny kanontype. Når vi nevnte at Peder Alfssøn i Trondhjem kom i Jens Bjelkes tjeneste, er det riktig å komme noe nærmere inn på slekten Bjelkes rolle i denne forbindelse - denne stormannsslektens medlemmer er også beviser på hvor komplisert det dansk-norske spørsmål på denne tid er. Det eneste treffende er saktens å si at slekten Bjelke i utpreget grad var norsk-dansk, men dessuten er det viktig å understreke at flere av dens mektige medlemmer gjorde særlig meget for å hjelpe frem unge nordmenn i København.

Den første Jens Bjelke hadde giftet seg med fru Ingers datter Lucie og ble senere herre til Østråt. Hans sønnesønn var Jens Aagessøn Bjelke, som levde 1580-1659, og som etter studier i utlandet ble ansatt i det danske kanselli. Så kom han i 1609 tilbake til Norge, ble ved arv, giftermål og kjøp landets største jordeier og rikeste mann. Han hadde store militære kommandoposter, og var fra 1614 til sin død i 1659 rikets kansler.

Hans tre sønner Ove, Henrik og Jørgen Bjelke, kom alle til å spille viktige roller i Danmark og Norge.

Ove Bjelke studerte først i Sorø, så i utlandet, var en tid i kanselliet i København, fikk i 1648 Bergenhus len, ble siden befalingsmann i Trondhjems len og arvet kanslervedigheten etter sin far. Han var særlig interessert i kunst og videnskap og hjalp frem flere av sine norske landsmenn på disse områder.

Henrik Bjelke slo inn på den militære løpebane, tjenestegjorde i utlandet og kom så hjem i 1644, kom til Norge som oberst og deltok i Hannibal Sehesteds felttog mot Sverige. I 1648 kom han etter nytt utenlandsopphold tilbake til Danmark, ble så lensmann på Island, derefter marineoffiser, riksviceadmiral, medlem av admiralitetet og i 1660 riksråd - han skal ha vært en av de ivrigste og mektigste som støttet kongen ved innførelsen av eneveldet i det året. Han beholdt sin høye stilling til sin død, stod høyt i hoffets gunst, men var samtidig så uredd og uavhengig at han dyrket et nært vennskap med den landflyktige Corfitz

Ulfeldt og hans ulykkelige hustru Leonora Christina. Henrik Bjelke var kanskje den blant tidens stormenn som mest og oftest tok seg av unge nordmenn i København.

Den tredje bror var Jørgen Bjelke, som etter mange år i fremmed krigstjeneste kom hjem og gikk i sin konges tjeneste, som diplomat og som lensherre i Norge. På sine eldre dager, særlig under Griffenfeldt betjente han flere av rikets høyeste embeder - men var like fullt lite velsett ved hoffet, simpelthen fordi han hadde lånt kongen for mange penger. Hans frue ble forvist fra hovedstaden, og selv ble han fratatt flere av sine embeder, bl.a. stillingen som overkommandant i København. Som sin bror Henrik var han ofte en interessert hjelper av unge nordmenn i København,

Bjelke'ne kunne i kraft av sin politiske og økonomiske makt bety en virkelig støtte når de protegerte unge nordmenn, både når det gjaldt å komme inn i embedsverket og når det gjaldt lærde studier eller annen utdannelse. Innenfor de siste områder hadde nordmennene i København også en god støtte hos fremstående norske geistlige i hovedstaden, som gikk i den danske Peder Palladius' fotspor. Vi har alt hørt om Peter Wessel som fortrøstningsfullt oppsøkte sin fars venn Peter Jespersen da han kom til København første gang uten annet utstyr enn sin ungdom. Den samme Peter Jespersen var en fetter og nær venn av Petter Dass. Vår berømmelige hr. Petter selv hadde også studert i København, men hadde hatt en vanskelig og trang tid der. Han var blitt immatrikulert i 1666, men «de få studieår han tilbrakte i Kjøbenhavn», skriver Francis Bull, «var hårde å komme igjennom; der nede fantes det ingen slektninger som tok sig av ham, pengeløs og ensom satt han på sin fattige hybel, måtte låne sig frem fra måned til måned, og var aldri i stand til å kjøpe noen av de bøker som han lengtet efter å kaste sig over:

«Altid var tomt i Lommen,
Sorrig var i min Hu,
En Skilling var kjærkommen,
Ja, som en Daler nu.»

Denne erfaring fra studietiden har den gode Petter Dass hatt felles med mange, kanskje også med sin venn Peter Jespersen, som altså kom til å leve en stor del av sitt voksne liv i København og i den tid kunne være til hjelp for unge nordmenn. Han var likesom sin venn Petter Dass nordlending, fra Helgeland. Enda han var en sprenglærd teolog som elsket å krydre sine prekener med uendelige sitater, vant han stort ry som predikant i hovedstaden. Fra 1688 til sin død i 1714 var han kongelig konfesjonarius. En del av hans store offisielle begravellesprekener er trykt, blant dem talen over sjøhelten Niels Juel, som er på hele 411 sider, med over 2 000 bibelsitater - vi synes vi ser den høytidelige forsamling sitte og lytte i timevis. Men vi må huske at barokktiden hadde en glupsk appetitt, både på mat, seremonier og svulmende prekener, ikke minst likprekener. Og Peter Jespersen fant rammende uttrykk som kunne karakterisere sjøhelten. «Hand havde et bevæbnet Sind med Arbeyde og Orlag, stod heller paa sin Vagt i Storm og Uveyr end hvilede paa de bløde Bolster, hørte heller Bulderet af de store Kanoner end af fulde Pokaler... » Her er det nok den sløvante helgelending som taler. Synd at han ikke kom til å holde minnetalen over Tordenskjold - men den ble jo riktignok holdt først et århundre senere, av grunner vi kjenner.

En annen nordmann som omtrent samtidig var en kjent geistlig i København, var trønderen Johan Brunsmann, som først var rektor for Herlufsholm, siden prest ved Vartov. Han var langt mer tilbaketrukket, bade på grunn av sykdom og religiøse grublerier. Mest kjent er han for det skrift hvor han uttrykker og helt ut deler tidens overtro og djevlefrykt, «Et forfærdeligt Huuskaart i Kjøge». Brunsmann var skråsikker på at det var djevelen selv og hans tjenende ånder som hadde vært på ferde i det fredelige Køge, og skrev nidkjært om det for å advare de ugudelige, men samtidig var han omhyggelig, ja direkte videnskapelig i sin

innsamling av opplysninger og forklaringer, slik at hans bok blir et merkelig tidsdokument. Med hans generasjon kommer djevlefrykten og hekseforfølgelsen inn i sin slutfase, iallfall blant samfunnets opplyste og lærde. I neste generasjon, med Ludvig Holberg og opplysningstiden, kommer rasjonalistene med voldsomme og satiriske angrep på overtro og fordommer.

Enda en kjent norsk prest i København må vi nevne, sunnmøringen Iver Brinch, som hadde hatt den rystende opplevelse i sin studietid at hans forlovede omkom ved den store teaterbrannen på Amalienborg i 1689. Selv slapp han bare så vidt fra det med livet. Fra 1702 var han sogneprest i hovedstaden.

Også senere i det 18. århundre, iallfall inntil 1770, har vi så mange eksempler på at nordmenn ble utnevnt til høye geistlige og verdslige embeder i Danmark at vi tør hevde at nordmenn og dansker i dette tidsrom ble behandlet noenlunde likt, de møttes snarest i en felles uvilje mot de mange tyskere som ble foretrukket av hoffet. Og flere av Danmarks ledende menn var bevisste forkjempere for norske interesser og for nordmenns interesser. Francis Bull nevner som eksempler Tyge Rothe og P. F. Suhm. Omvendt var det i det 18. århundre fremstående nordmenn i København, rikmenn uten livsarvinger, som testamenterte sin eiendom til beste for begge rikers innbyggere. Det gjorde både Holberg og Classen. Med Holbergs ord: til beste for «sine Landsmænd, det er Danske og Norske». «En overfladisk betrakter kunde således få inntrykk av,» skriver Francis Bull, «at nordmennene på Ludvig Holbergs tid holdt på å gå over til å godta hels tåten som sitt rette fedreland, men ved nøyere eftersyn oppdager man snart at naturen ofte gikk over opptuktelsen. Allerhyppigst forekom dette selvfølgelig blandt de norske studenter i Kjøbenhavn; ethvert nytt kull av nordmenn opplevde der den samme følelse av å være hensatt i et fremmed miljø og i deres daglige liv forefalt alskens små og store begivenheter som atter og atter minnet dem om at deres egen nasjonalkarakter var noe helt annet enn den danske. Der var utvilsomt enkelte nordmenn som blev i noen grad fordansket under oppholdet i Kjøbenhavn, men oftere synes studietiden å ha skjerpet nordmennenes følelse av sin nasjonale egenart, og deres steile selvhevdelse gav sig mangan gang voldsomme utslag, både i ord og handling. Feidene på universitetstrappen mellem danske og norske studenter var i slutningen av århundret en helt regulær og årvisst foreteelse; men også i Ludvig Holbergs ungdom hendte det av og til at motsetningene mellem det norske skryt og det danske grin førte til heftige slagsmål på universitetets grunn. Det er naturligvis ikke verdt å ta disse ungdommelige stridigheter høytidelig; men de viser dog at typiske representanter for de to folk hadde lett for å irritere, men vanskelig for å forstå hverandre. Historien, den omgivende natur og selve livsvilkårene hadde gjort nordmenn og dansker altfor ulike til at de kunne smelte sammen i en varig helstat.»

La oss høre to røster - en norsk og en dansk - fra tiden selv, som illustrerer og bekrefter dette. Trønderen P. L. Hersleb, som først hadde studert i København og siden vært sogneprest på Sjælland i 24 år, skrev i sin selvbiografi etter at han var kommet tilbake til Trondhjem: «Jeg nægter ikke, at jeg som en Nordmand har haft store Umage ved at finde mig udi dette Lands (i. e.: Danmarks) Indbyggeres Sindelag og Omgjængelse, da de ganske ikke plages af Ærlighed, som de Danske selv tillægger de Norske som et Proprium Nationis, og falder det ofte en ærlig Nordmand forunderligt, at han for sin Ærlighed bliver beleet af Sjællandsfarer, ja med al sin Ærlighed og Godhed bliver agtet for en Tosse.»

Med andre ord: nordmannen roser seg selv og sine landsmenn for ærlighet og godhet. Og hans danske samtidige tar naturligvis dette som nok et bevis for sin oppfatning: at nordmannen er en skrythals. Hør hva den lærde historiker Hans Gram, Holbergs samtidige kollega, skriver om våre landsmenn, ut fra de inntrykk han har fått av de norske studenter i København: En av deres hovedfeil er, sier han, den «indgroede Vanité og altfor gode Opinion om sig selv og deres Nation. Et Vitium, som jeg, i al min Tid, har observeret hos

deres Ungdom, som her nedkommer (faa undtagne), hvoriblandt naar der end Ondet gode Hoveder, som der kun de blive excellente Godt af, saa kommer det dog næppe til Maturitet, eller til den Nytte, som det burde. Thi deres Vanité (forfengelighet) kan ikke beståa med den Patience, der udkræves, til at blive grundig og tilgavns lærd... Det lange Arbeide gjennem alle Classes i et retskaffent Studio, er ikke af deres Gout. De derimod effleurere kun Alting, hoppe og springe i Videnskaberne, lære en heel Hob Sprog, og faares, reise udenlands med slette Fundamenter, disputere og præke, og lade sig saaledes admirere af deres Kammerater, mesurerende sig altid med deres egne Landsmænd, som i deres Tanker, have bragt det til det Højeste. Saaledes er deres Genie, og man kan ikke faa dem til, at see paa retskafne modelles af veritables Savants, eller til at følge peregrina exempla i deres Studeringer; men det synes ligesom at Naturen havde borneret dem til noget Mindre, og augustius quid, til at brillere iblandt Bønder i deres eget Land.»

Denne grusomme salve rammer ikke uten en viss treffsikkerhet oss alle norske København-farere, den rammer endog Ludvig Holberg - som dog selv kjente sin nasjonalkarakter så godt at han kunne legge selvironi inn i «Erasmus Montanus», den rammer Ibsen - som dog kjente sin Peer Gynt - og den rammer Bjørnson, som ikke riktig hadde samme grad av selvironi. Men selvfølgelig, Hans Grams skuddsmål rammer også hans landsmenn selv i form av en boomerang, den kan være uttrykk for den begrensning i dansk kultur som f.eks. kom til uttrykk senere i J. L. Heibergs avvisende holdning overfor de unge genier Ibsen og Bjørnson.

En langt senere professorkollega av Hans Gram, den mangfoldige Vilhelm Andersen, satte engang i 1890-årene fingeren på dette punkt: «Hvad det danske Temperament fra et norsk Synspunkt mangler, er for en rum Tid siden sagt af en Nordmand saa fyndigt og træffende, at jeg gjør mig en bitter Glæde af at citere hans Ord. Eigi er hugr i Donum (det fins ikke hug i danskene), sagde Olav Tryggvason ved Svolder, da han fik Øje paa de danske Skibe. Der er ingen «Hu» i de Danske - er det ikke, kort fattet, hvad Nordmændene altid har ment om os? Hvad Holberg mente, den Dag han kom sejlende herved fra Bergen, og senere har udtrykt paa det Sted i «Danmarks og Norges Beskrivelse», hvor han giver den danske Nation den tørre Berømmelse at den «sjelden falder udi Extremiteter», men bliver ganske hed i Hovedet ved Omtalen af sine norske Landsmænds «Courage»; fremdeles hvad de unge Nord-mænd i København paa det norske Selskabs Tid almindeligvis mente om de danske Brødre. Wessel f.eks., naar han med stærke Forbehold priser «den vakre Danske», for at han viser Beskedenhed, og endelig hvad man endnu, især nu, mener om os i Norge: at vi er vakre og kvikke Folk, men uden Fremfærd, uden Hu. Eigi er hugr i Donum...»

Generelt kan vi nok i dag til alle disse generaliseringer si at det finnes neppe to nærbeslektede folkeslag som har og har hatt så kategoriske og så gjentatte oppfatninger av hverandre som nordmenn og dansker, og vel må det bety at det er adskillig sant i disse karakteristikk når det gjelder forskjell i lynne, i folkekultur og adferdsmønster - men like fullt må det være opplagt at det er farlig og misvisende å generalisere slik. Det skulle jo bety at folk som de danske brushoder og ekstremister Ewald, Kierkegaard, Grundtvig, P. L. Møller, Drachmann strengt tatt var av norsk natur, mens Holberg, Wessel, Welhaven og Wildenvey snarest var danske. Hvilket viser at vi skal ta de vanlige generaliseringer som en pekepinn, men med en klype salt.

Og eksemplet Ludvig Holberg viser at en person i den dansk-norske fellesstat godt kunne samle og representere flere av de gode egenskaper som dels er blitt tillagt danske, dels norske.

Ludvig Holbergs første to besøk i København var korte visitter, den første sommeren 1702 for å ta studentereksamen, den annen våren 1704 for å ta philosophicum og theologicum. Med hans evner og hans dårlige råd behøvdtes det ikke lengere tid til det. Først etter sitt Englandsopphold slo han seg ned i

København 1708, og avbrutt av nye reiser ble København senere hans bosted og hjemstavn. Innimellem reisene foreleste han her «om udenlandske Rariteter», bl. a. virket han som huslærer i admiral Gjeddes gård i Store Kannikestræde og var hovmester for admiralsens sønner, som «vare lærvillige nok, men sloges idelig» - vi aner at den unge og spede bergenser har hatt vanskeligheter med disiplinen. Men sommeren 1709 fikk han så tilhold og stipendium i nabobygningen, på Borchs kollegium, og der ble han boende i nesten fem år. Et par år senere konkurrerte han med Hans Gram om et professorat. Gram vant, men likevel bevarte de to igjennom størsteparten av livet et godt vennskap. Som stipendiat dro Holberg på nytt på reiser, i 1716 var han hjemme igjen og gikk utålmodig og ventet på en professorstilling. Omsider døde en av universitetets professorer, og Holberg ble utnevnt til hans etterfølger. Ulykkeligvis hadde den døde vært lærer i det fag Holberg visste minst om og som lå ham fjernest: metafysikk! Men det spilte mindre rolle - han holdt iallfall en tiltredelsesforelesning, som riktignok etter hva han selv sier var en liktale over hele faget. Tre år senere ble han professor i latinsk veltalenhet, også det et noe kunstig fag for en mann som hadde satt seg som livsmål å hevde morsmålets rett, men allikevel en forbedring. Og det var nettopp i årene 1719 til 1725 at Holberg hadde sin store «poetiske Raptus», da innfallene ynglet både på vers og i dramatisk form. Han hadde også selv en og annen dramatisk opplevelse. Blant annet hadde han den opplevelse som er vanlig - ja, obligatorisk for nordmenn i Danmark - å bli tatt for svensk. Holberg var alltid en pasjonert fotvandrer, på sine reiser hadde han ofte kommet seg frem til fots, og hjemme i Danmark gav han seg ofte ut på lange vandringar gjennom Sjælland. Til overflod var han etter sin siste reise sykkelig, søvnløs og nervøs og lite arbeidsdyktig - økonomiske bekymringer og spenningen før professorutnevnelsen gjorde sikkert sitt. Iallfall lot han i denne tid gjerne bøkene ligge og vandret av sted. Her lærte han det sjællandske bondesamfunn å kjenne - «Jeppe paa Bjerget»! - her lærte han borgerne i de små byer og landsbyer å kjenne, og han iakttok med særlig skarphet fordi han var utlending, nordmann fra Bergen. Men han ble også selv iakttatt. Det var jo krigstid, den store nordiske krig, og folk var på vakt overfor mistenkelige personer. En mann som vandret omkring bare for å se og høre, en iakttagere uten påviselig formål, og som attpå til ikke talte dansk - det måtte være en svensk spion! Vedkommende myndighet ble varslet, Ludvig Holberg ble arrestert - men riktignok snart sluppet ut igjen. Hvem i verden er så høflige og beklagende som dansker som har tatt en nordmann for å være svensk?

Ludvig Holberg følte seg ennå bevisst som nordmann i denne tiden, han undertegnet seg bl.a. i et debattinnlegg som Olaus Petri Norvagus - med andre ord som Ola Nordmann. Men så ble hans neste pseudonym Hans Mickelsen, «Borger og Indvaaner i Callundborg». For forfatteren av «Peder Paars» og komediene har neppe problemet dansk eller norsk vært av noen betydning. Riktignok avbryter Holberg et sted i «Peder Paars» og sier til leseren: «Jeg fød i Norge er, er Paarses Landsmand ei», men det er en digresjon. I innledningskapitlet til «Danmarks og Norges Beskrivelse», det kapitel som heter «Om den Danske Nations Art og Egenskab», og som er fra samme tid, kommer han oftere inn på «mine egne Landsmænd, de Norske» og forsvarer dem varmt: «At de Norske ere saa meget paastaaende paa deres Meeninger, trær jeg hos de fleeste at være en Ærlighed, hvilken Dyd er bemeldte Nations rette Character og Kiendemærke, som alle Fremmede, der omgaaes med dem, tilstaae.» Men Holberg kjenner sitt eget hissig temperament og sin og sine landsmenns hang til «at falle udi Extremiteter», derfor beundrer han så mange danske egenskaper og bestreber seg selv på å lære av dem å holde seg til «det store Medium» og følge «den Dyd og Middelvej, som den Danske Nation udi mange Ting gaaer, saa at den sjelden falder udi Extremiteter ... Hvorudover blandt alle de Folk jeg kjender, incommoderer (dvs. plager, generer) mig de Danskes Omgjengelse mindst». Det er gyldne ord, som hver norsk Danmarksvenn kan underskrive.

Holbergs komedier og øvrige senere forfatterskap er for velkjent og ville føre oss for vidt - det berører bare vårt emne forsåvidt han der en og annen sjelden gang gir glimt av seg selv som nordmann i København, eller av nordmenn i København. Vi har ment å kunne finne slike drag skjult i hans skildring av Rasmus Berg alias Erasmus Montanus, men de er ellers ikke noe sentralt i hans komedier. Heller ikke kan vi påvise noen norske medarbeidere i hans praktiske teatervirksomhet for Grønnegadeteatret, men det er naturligvis mulig at han har trukket de norske studenter dit. Det var ellers strikt imot universitetsprofessorenes ønske - de så med svært skjeve øyne på at deres kollega gav seg av med denslags uverdige spillopper, og at studentene var så levende med i foretagendet. Vi vet at en hel del av teatrets skuespillere i den første tid var unge studenter. En av dem hadde vært særlig ivrig, og særlig talentfull, især i biroller som Arv eller Jacob Skomager. Han het Jens Høberg og bodde på Valkendorfs kollegium. Han ble strengt irettesatt av rector magnificus, som foreholdt ham «hvorledes det i ingen Maade kunde forsvares eller tillades hannem at være en Comediant og dagligen at lade sig se paa et Theatro» - og det samme mente nok den verdige rector om sin professor med den poetiske raptus. Men denne raptus ebbet ut, samtidig kom teatret snart i de vanskeligheter som alle teatre får før eller senere, og til overmål døde den livsglade og teaterglade Frederik IV og ble etterfulgt av pietisten Christian V, som avskydde teater og alt til faget hørende, og sørget for at denslags ikke trivdes under hans regime. Samtidig ble Holberg professor i historie, et fag han virkelig dyrket og elsket. Holberg skriver i de kommende år sine historiske og «moralske» skrifter, utgir sine komedier i bokform, tjener mange penger, setter dem i faste eiendommer - først i København, senere på landet, blir godseier og endog baron, og forblir stadig peppersvenn, selv om han innrømmer at han trives bra i fruentimmerselskap. Noen selskapsbror var han ellers ikke, hverken overfor landsmenn eller danske. Hans Gram skriver at «Mand siger her ved Universitetet, at blant Holbergs hans Colleges er jeg for Tiden dend, som haver den største Platz i hans Hjerte; Jeg tør ikke sige Ney, men det er vist. Gud bedre det, ikkuns en ganske liden Platz». Men Holberg dyrket én hobby lidenskapelig, musikken, og var ivrig med i en musikalsk Societet. Og han kunne i musikken slippe seg løs og dyrke musikalske barndomsminner fra Bergenskanten. Hans Gram forteller at Holberg gav seg til å spille «das untererdische Klippenkonzert in Norwegen» - det må ha vært et «griegsk» trolltog over hundre år før Grieg, kanskje en vestlandsslått som han husket. Gram sier at Holberg var jo «Landsmand med disse underjordiske Musici», altså med tussefolket. Og han forble bergenser, preget av den by hvorom J.N. Brun sier at der «kjøber, der sælger, der handler hver Mand». Holberg forla og solgte gjerne sine bøker selv. Endog da han lå hjemme syk og gammel, hadde han opplag av sine bøker liggende nær sengen så han kunne selge til besøkende kunder.

Ensom hadde han vært i storparten av sitt liv, også i forholdet til landsmenn, og ensom døde han - og dog ble han samlingsmerket for de kommende generasjoner av nordmenn i København. Leter vi flittig, kan vi nok finne en og annen kontakt han i sin levetid har hatt med norske - f.eks. når vi leser i et brev fra Holberg i 1724: «Det er en stor ulykke for Republica literaria at Munch er død, thi han drack bøger i sig som jorden dricker vand ... » Denne hans venn bokdrikker Munch må ha vært assessor Johan Henrik Munch fra Trondhjem, som døde det året. Men noen norsk vennekrets om Holberg har neppe eksistert, den kom først lenge etter hans død, i Det norske Selskab.

Også i Holbergs modne år var det en hel rekke norske geistlige i København, og flere av dem stod oppe i de heftige oppgjør i den kirkelige leir omkring pietismen og pietistene på denne tiden, en strid som også Holberg ytret seg i - riktignok diplomatisk og forsiktig. Vi har før nevnt Peder Hersleb, som til slutt ble biskop for Sjælland. En annen fremstående norsk geistlig i hovedstaden var hoffpredikanten Johan Frauen, som lik Peter Jespersen ble kongelig konfesjonarius. De to nordmenn Eiler Kaasbøl og Niels Dorph ble

sogneprester i København. Alle fire synes de i unge år å ha vært begeistrede tilhengere av den pietistiske retning, senere gled de alle tilbake til statskirkens sikrere grunn.

De norske studenters krav fra 1659 om også å få norske universitetslærere var blitt innrømmet av tiden. På Holbergs tid var det utenom ham selv norske professorer i flere fag, Joachim Fr. Ramm i matematikk, og Caspar Fr. Munthe i gresk, mens den lovende meteorolog Mathias Grøn og rettshistorikeren Chr. Stub tidlig forlot universitetet for å gå over i praktisk virksomhet. Jens Vilhelm Bing fra Trondhjem var en uhyre lovende medisinert, men valgte likedan den praktiske livsvei - til gjengjeld ble han en av Københavns mest fremstående og brukte leger.

De norske studenters dyrkelse av Holberg hadde begynt i hans egen levetid, især var det vanlig at de, når de kom til København for å begynne sitt studium, valgte Holberg som privatpræceptor. En av de mange norske som gjorde det, var «fedrelandsmannen» Gerhard Schøning, en av grunnleggerne i vår historieskrivning. Hans studietid i København ble for ham en fordypelse i det norsk-nasjonale, han ble innviet og modnet her til sin livsoppgave som nasjonal historiker, sier Francis Bull. Senere, etter at han i mange år hadde arbeidet sammen med sin danske venn og fagfelle P. F. Suhm i Trondhjem, overtok Schøning et professorat ved akademiet i Sorø, som var blitt opprettet etter Holbergs store donasjon, og hit søkte i 1760-70-årene flere norske studenter.

En tredje mann fra den aktive krets av forskere i Trondhjem, biskop Gunnerus, ble i 1771 kalt til København for å tilrettelegge en reform ved Universitetet - men hans virkelige motiv og idé var å legge grunnen til et eget norsk universitet, som skulle bygge på det nystartede glansfulle Videnskabselskab i Trondhjem. Men en så dristig tanke var de styrende i Danmark ikke mottagelige for, ennå.

I 1775 ble professor Schøning utnevnt til geheimearkivar og flyttet til København. Det var en stilling han var usedvanlig godt rustet for, og han kastet seg med veldig energi inn i sitt arbeide og i ny forskning, men pådro seg i de uoppvarmede arkivrommene en farlig sykdom, og døde i 1780. Med sitt ufullførte storverk «Norges Riiges Historie» hadde han likevel rukket å utføre et grunnleggende arbeide, og forberede den nasjonalpatriotiske norske bevegelse som først kom klart til uttrykk blant de unge norske studenterdiktere i Det norske Selskab i Schønings siste København-år.

Kravet om et eget norsk universitet ble snart hovedpunktet på deres og mange andre nordmenns program.

I mellemtiden øket tallet på norske studenter stadig, slik det hadde gjort siden begynnelsen av århundret. Vi kan vel se det delvis som et resultat av den jevne veksten i norsk næringsliv, særlig eksporthandelen og skipsfarten i det 18. århundre. Denne handel knyttet Norge direkte til flere av Europas land, især England, Frankrike og Holland, og de norske skuter brakte også adskillige fremmede varer med tilbake.

Men importhandelen var ellers fremdeles knyttet til København og gikk via dens storkjøpmenn, foruten at Norge fortsatt var avhengig av matvareimport fra Danmark. Omvendt utskipet Norge store mengder jern og jernvarer, andre metaller og en del fisk og store mengder tømmer til København. Denne store vareutveksling mellom Danmark og Norge ser ikke ut til å ha ført til at mange nordmenn kom med i det københavnske forretningsliv. Københavnerne og de innvandrede tyske kjøpmenn hadde så langt eldre tradisjoner og så fast hånd, særlig om importhandelen, at de fortsatt kunne dominere den, og når det gjelder handelen på Norge, skulle de fortsatt gjøre det også langt ut i det neste århundre. Men en og annen norsk handelsmann klarte likevel å slå seg ned og slå seg igjennom i København. Om vi ikke kan påvise noen stor gruppe av norske næringsdrivende i denne by i det 18. århundre, som var studentenes og

studenterdikternes århundre i den norske koloni, så er det iallfall én stor norskfødt finans- og forretningsmann som skiller seg ut, Johan Frederik Classen. Han arbeidet seg opp til å bli en av de virkelig store i dansk næringsliv, en finanskononge av nesten samme format og betydning som Bernt Anker hjemme i Norge. Organistsønnen Classen var født i Christiania 1725 og gikk på latinskolen der, ble student i 1741 og få år senere teologisk kandidat fra Københavns universitet. Men så var det også slutt med de lærde studier og teologi. Classen gikk til såvidt motsatte ytterligheter som å være kommisjonær for kanonstøperier og i det hele tatt agent og leverandør for krigsartikler. Blant annet fikk han det utsøkte og meget innbringende oppdrag å levere de «Presenter» som Danmark-Norge på den tid, i likhet med andre europeiske land, betalte til sjørøverstaten Algerie - mot at deres skipsfart skulle få seile i fred forbi Nord-Afrika. Disse «Presenter» til sjørøverstatene skulle leveres årlig og bestod i kuler, krutt, tauverk og tømmer. Classen røpet stor dyktighet i denne leveranse og skaffet sjørøverne de beste varer fra Norge og Danmark. Det banet veien for hans karriere hos enevoldskongen, og han hadde hele tiden senere de beste forbindelser ved hoffet og i kongens omgivelser, både under Frederik V og under skiftende regimer i den sinnssyke Christian VII's regjeringstid. Med sterk støtte fra regjeringen bygget han opp en stor virksomhet med krutt og kanoner i Frederiksværk, som for alvor la grunnen til hans rikdom. Denne rikdom brukte han senere til å kjøpe landeiendommer, og han interesserte seg levende for utviklingen av jordbruket. Han endte sitt liv som en høyt respektert og rik borger, med tittel av generalmajor og med Storkors av Dannebrog. Siden 1783 hadde han rett til å bære titelen Excellence.

Ved sin død opprettet han i sitt testamente det store classenske fideikommis - også her er han et motstykke til sin landsmann Bernt Anker hjemme i Norge. Hans store eiendommer skulle nyttes til beste for et fond «til at danne nyttige Mennesker til Statens Bedste til at understøtte og befordre Vindskibeligbed og Arbejdsomhed i de nødvendigste Dele for Landets Vel og til at hjælpe og lindre Fattigdom og Elendighed». Dette storslåtte testamente vidner om en uegennyttig borgerånd som ikke alltid i samme grad hadde preget ham i hans egen levetid - hans behandling av bøndene f.eks. var langt fra preget av den liberale ånd som hans landsmann Colbjørnsen arbeidet i for å frigjøre den danske bonde. Classen beviste dog at han var en stor borger av det dansknorske dobbeltmonarki. Hans navn lever videre ikke bare ved det store fideikommis, men også i stedsnavn som Classens have og Classens Gade.

En annen kjent norsk næringsdrivende - riktignok mer kjent for andre sider ved sin virksomhet - begynte også med å studere teologi i København og ta theologicum der, for så å gå over til mer praktisk virksomhet med fabrikkdrift og handel. Det var den begavede Christian Braunman Tullin fra Christiania, som hadde uhyre allsidige talenter for sprog, musikk, litteratur, og som etter studietiden ble det feterte midtpunkt som leilighetsdikter innenfor Christiania-borgernes patriciat, og Norges store dikter i perioden mellom Holberg og Det norske Selskab. Hva vi vet om ham fra Københavnertiden, er at han hverken bekymret seg synderlig om teologien eller næringslivet. På grunn av sin svake helse kunne han heller ikke dyrke det glade studentertiliv på kneipene, mén han tegnet, studerte sprog, musiserte og poetiserte, og vant ferdigheter som gjør ham til Norges eneste rokokkodikter av betydning. Men før han for alvor hadde kunnet vise hva der bodde i ham, ble han revet bort.

Andre notable norske studenter i København fra dette århundre er blant andre Frederik Nannestad fra Eidsberg, som ble magister i 1718 og senere prost på Regensen, stiftsprost i Aarhus og så biskop i Trondhjem og Christiania. En annen er Peder Holm, som ble professor i teologi i 1738 og virket ved Universitetet i førti år. Han tok seg faderlig, men bestemt av sine studenter, ikke minst de norske, og spilte en stor rolle for stipendieutdelingen på Universitetet. C. Fr. Rumohr, som ble sogneprest i Sogndal, var berømt for sine

veldige krefter, som han trenet opp i stadige slåsskamper med offiserer og adelige hofffolk under en glad studentertid. Niels Hertzberg, den senere så kjente prest og prost i Hardanger, studerte i København fra 1778 og var et kjent medlem av Valkendorfs kollegium, likeså Matthias B. Krogh og Arent Nicolai Aasheim fra Bergen, som ble professor i fysikk og en avholdt lærer ved universitetet i København. Et fast møtested i København for nordmenn på den tid var «Det norske agende Post-Expeditions-Contoir», hvor posten avgikk én gang i måneden; etter 1787 dog noe oftere, men til uregelmessig tid. Fra en av de mange norske studenter ved midten av århundret og de følgende år har vi en skildring skrevet i memoarsform, en skildring av det kjære København slik det fortonet seg for den gamle akademiker mange, mange år senere, da foreningen var oppløst og hans egen ungdomstid lå langt, langt tilbake i tiden. Skildringen, som er skrevet av en ikke navngitt norsk «Sognepræst og Professor Theologiae» og står gjengitt i Nordisk Penning-Magazin for 1849, gir glimt av hovedstadslivet i tiden 1752-1786. Vi sakser enkelte linjer derfra for å vise hvordan København dengang virket på en ung norsk student, hva han noterte seg og særlig la merke til: «Naar man til forskjellige Tider kommer til en stor Stad, som man nøje kjender, saa er det i Sandhed lærerigt, at anstille en Sammenligning... Desuden har det for mig været særdeles rørende, ved hver ny Ankomst at gjensee de Huse, hvori jeg selv har boet og dvælet; de vare vel mestendeels endnu de samme, men deres tidligere Beboere, som havde været mine Venner eller Bekjendte, vare nu flyttede ud af disse Huse, ja Mange af dem endog over i en anden Verden. Andre Venner og tidligere Omgangsbrødre mødte jeg i Gaderne saa forandrede i Klædedragt og med Hensyn til deres Udseende saaledes medtagne af Aarene, af Arbejde og Lykkens Omskiftelser, at de nu vare som ganske andre Mennesker.

Da jeg første Gang kom til Kjøbenhavn, nemlig i Aaret 1752, opholdt jeg mig der i 4 Aar. Priserne paa Levnedsmidler vare dengang endnu ringe og Levemaaden ingetogen, dog skulde alle bære Kaarde. Om Vinteren var der kun een Gang i Ugen offentlig Comedie, her fandtes da ikke en Tiendedeel af de Selskaber, der senere opkom, og man kjendte ikke engang Clubber af Navn. I Aarene 1758 og 59 opholdt jeg mig atter i Kjøbenhavn. Da var her dyrere Tid... Da jeg i Aaret 1766 paany besøgte Kjøbenhavn, skulde Alle dandse, og Enhver vilde paa Masquerade. Ti Aar senere dandsede man her sjældnere, men læste Mere, fornemmelig danske Skrifter, thi hidtil havde de udenlandske Sprog næsten fortrængt det Danske. Patriotisme krydrede Conversationen og man begyndte at føle sig selv.

I Aaret 1786 saae jeg her Virkningerne af en umaadelig Handel, som desværre kun havde varet i en kortere Tid. Luxus ytrede sig overalt... Der var nu fremstaaet en talrig Mængde med Selskaber, nogle for Lærdom, andre for selskabelig Omgang, nogle blot for Fornøielser og Andre igjen for Noget af Alt. Hvert fornemt Hus skulde nu holde Husdoctor ... Jeg vil ei tale om de Clubber, som fornemmelig ere Drikkelag, hvor en Bacchopræst øser hele Glæden ene af Punchebollen, der nu fremkalder Sange om Viin og Piger, og Piger og Viin igjen. Vel skriger man da ogsaa om broderligt Venskab og Patriotisme, men hint bestaaer egentlig kun i Bekjendt-skab og Overbærelse med hverandres Skrøbeligheder, og denne ofte kun i et Hurra.»

Det er lett å forstå hvilke klubber - eller rettere sagt hvilken klubb - den ærverdige sogneprest og professor theologiae her sikter til. Det er sikkert flere landsmenn enn han som i sin studietid i København er blitt forskrekket og forarget over selskapsbrødrene i Sværtegade, Det norske Selskabs krets, over deres glede rundt punsjebollen og deres lovsanger til Bacchus, som stod dem nær, og til Venus, som de dyrket mer på avstand, nesten platonisk - iallfall kun på vers, innen selskapet. Blant andre nordmenn som tok del i denne forargelse, var prestesønnen Edvard Storm fra Vågå, som etter studiene ble værende og boende i København, bl.a. som en elsket og aktet lærer på Efterslægtsselskabets Skole, hvor den unge Adam Oehlenschläger ble hans hengivne elev.

Edvard Storm stod Det norske Selskabs vesen og program meget fjernt, han delte ikke deres fransk-klassiske idealer, han stod den danske krets om Ewald nærmere, og fremfor alt tok han avstand fra sine landsmenns bacchantiske livsglede og den satiriske spott som trivdes på kneipen.

Men på ett punkt skulle man tro han møttes med dem, i det nasjonale. Over hele den norske koloni av studenter og studenterdiktere fra 1770 - ligger et nytt, mer bevisst norsk-nasjonalt preg. Hva Holger Hanssøn Arctander på sin studenterhybel på Regensen hadde tilstrebt 150 år før, å skrive en poetisk høysang til det kjære hjemland som studenten, akk, var så fjernt borte fra, dette ble en naturlig og lokkende oppgave for unge diktere - enten de vendte seg mot historien, som Johan Nordahl Brun, eller mot kystnaturen og folkelivet, som brødrene Frimann. Bare Wessel holdt seg unna så store temaer og de store ord, han hadde nok innenfor sitt lille område.

Den nasjonale strømning kom blant annet til uttrykk i de gjentatte slagsmål på universitetstrappen mellom norske studenter og danske - eller «jydene», som nordmennene helst ville kalle dem, uten å gjøre smålig forskjell på jyde og Øboer i kampens hete.

Og i denne selvhevdelse på tørre never hadde studentene fått en mektig impuls fra sine gamle venner og landsmenn på Holmen. De barkede karer derute hadde ved et par anledninger opptrådt så resolutt av det gav et støkk i københavnerne. Først var det de to tusen norske matroser som hadde marsjert i samlet tropp ut til Hirschholms slott og nærmest tvunget den allmektige minister Struensee til å gå med på krav om bedre lønninger og arbeidsforhold, en ganske enestående demonstrasjon for den tid. Siden kom nok en norsk episode under Struensee, som satte landsmenns følelser i kok. Denne gang gjaldt det den kongelige garde, som gjennom flere år var blitt overveiende rekruttert av nordmenn, kfr. Vinjes ord som han legger i kongens munn: «Eg til lands eller vanns slike herm enn ei fann.»

Struensee Ønsket imidlertid å oppløse fotgarden og fordele dens norske mannskaper på forskjellige andre regiment. Da ble det opprør i garden. Gardistene protesterte voldsomt og forlangte å få sin avskjed, slik at Struensee fant å måtte bøye seg for deres krav om at garden skulle opprettholdes. Dette utspilte seg på julaften 1771 og vakte naturligvis stor ny oppsikt, ikke minst blant de norske studenter, og økte deres selvtillit. Det viste seg både i studenter-slagsmålene, i de stadig mer høylydte krav om et eget norsk universitet og i studenterdikternes verker, især i Nordahl Bruns. Samtidig virket Gerhard Schønings nyutkomne verk om Norges historie som en spore for den våknende nasjonalisme.

Omtrent samtidig med julaftenfeiden mellom de norske gardister og Struensee skrev student Johan Nordahl Brun sin kraftfulle fedrelandssang, som fort ble uhyre populær blant hans landsmenn i København, og som tolket all den nasjonale begeistring og kraftpatriotisme som nå grep studentene - og som danskene grinet av - og som sikkert også Wessel smilte litt av, om han enn sang med:

For Norge, Kjæmpers Fødeland,
Vi denne Skaal vil tømme,
Og naar vi først faae Blod paa Tand,
Vi sødt om Frihed drømme.
Dog vaagne vi vel op engang
Og bryde Lanker, Baand og Tvang;
For Norge, Kjæmpers Fødeland
Vi denne Skaal udtømme!

Det er sterke ord for høye stemmer, og de vakte sterk gjenklang - men også sterk dansk reaksjon. Det er endog blitt fortalt at Brun bare ble reddet fra arresten «ved en hurtig Retirade hjem» etter at sangen var blitt sunget i en forsamling av norske første gang, men det er neppe sant. Sangen ble imidlertid ansett for «rebelsk», den ble beslaglagt av politiet, og Brun turde ikke vedkjenne seg den offentlig. Men alle i Det norske Selskab visste at han var forfatteren. Og hvem ellers skulle det være? Kanskje har det sammenheng med den samme kraftpatriotisme hos den unge teolog at hans sterkt nasjonale drama om «Einer Tamberskjelver» ble returnert fra teatret - angivelig fordi forfatteren med fedrelandet altfor ofte og tydelig hadde ment bare Norge. Det er iallfall ikke å undres over at den danske kritikk og det danske grin måtte reagere på denne norsk-norskhet, og for det nedarvede danske syn på visse norske karaktersvakheter ble det naturligvis vann på møllen. Typisk er det hva en dansk kritiker skriver om et litterært produkt av Ove Gjerløw Meyer i 1771: «Koldsindighed er ikke denne Forfatters Dyd. Han behøver ikke sige os at det er en Normand; man bliver det altfor meget våer», skriver han i Kritisk Journal. Han kunne ha skrevet det samme om Johan Nordahl Brun.

Og la oss høre hva en dansk student skriver fra samme tid om sine norske medstudenter i København med deres «Hjemmelyst og Hjemmestolthed», som han sier. Hans navn var Frederik Stoud, og han skriver om de håpløse norske studenter, som kaster penger ut av vinduet ved å reise hjem i feriene av lutter hjemlengsel, istedenfor å bli i København og ha det hyggelig på Regensen og spare reisepengene, kort sagt oppføre seg fornuftig:

«De vil jeg skal fortælle Dem noget om Deres Landsmænd? Men om jeg nu fortalte ondt om dem, vilde De da høre mig? Jeg vil gjøre et par Prøver. Smidt forlader sin Huuscondition (80 Rdl årlig samt Kloster og Regentz) for at komme til Norge. Dette er den ene Nyhed, og den anden: forleden Dag talte jeg med Misleth (Michelet!), og hans egne Ord ere disse: jeg maae reise hjem, for jeg kan ikke udholde at leve i den Luft hernede! - At elske sit Fædreland er en Dyd, at helst ville være der, at ville tjene det, det er ogsaa ærefulde Dyder; men ikke at kunne drage Aanden uden paa sit Fædrelands Klipper, at sukke efter at see dem igien, denne Hjemmelyst eller Hjemmestolthed vilde jeg vel tilgive, om jeg fandt den hos en Livvagtskarl, der er en født norsk Bonde... og der rettest og bedst var bleven hjemme ved sin Fødestavn (!!! er det reaksjonen efter gardistenes «opprør»?), men en besynderlig Daarlighed er det at høre sligt af Studentere, der burde være Weltburgere. Lad de gode Nordmænd høiagte deres Fædreland, det er ædelt tænkt; jeg vilde endog ønske, at vi Danske noget efterlignede dem deri, vi skulde da begaa færre tyske og franske Daarligheder; men denne Agt selv bliver anstødelig, undertiden latterlig, naar den ydes paa et andet Lands Bekostning. Er Dannemark slet, fordi det ikke er Norge?»

Men litt overbærende dansk grin og irritasjon var som vann på de norsk-nasjonale gasser som i 1770-årene svulmet av patriotisme, vakt ved Schönings historiske verk, ved studenterslagsmålene og først og sist ved ideen om et eget norsk universitet. Dertil kom begivenheter på teatret, og alt dette sveiset en hel gruppe begeistrede og delvis meget begavede nordmenn sammen og skapte Det norske Selskab. Nordahl Bruns «Einer Tamberskjelver», som ikke ble oppført, pirret de nasjonale instinkter, både ved sitt innhold og fordi det ble nektet oppført. Hans neste drama, som ble oppført, «Zarine», pirret til gjengjeld Wessels ertelyst og satiriske geni, og han skrev parodien «Kierlighed uden Strømper», noe vennen Brun tok med relativt godt humør. Heldigvis kunne han se at det var andre forbilder og andre skyteskiver for spotten, ikke minst landsmannen Bredals «Tronfølgen i Sidon». Niels Krog Bredal var trønder, og ble i 1771 direktør for Det kongelige Theater. Både som teaterdikter og som teaterdirektør kom han ut i hårdt vær, og da han skrev et efterspill som skulle være et svar på kritikken, ble det stor pipekonsert og tumulter i teatret - hvor studenter

og journalister demonstrerte mot Bredal, mens offiserer og hoffolk var lojale mot direksjonen og trakk sine kårder. Kampen gikk løs med never og spanskrør og blanke våpen, så damer besvimte og huset knaket, inntil studentene ble kastet ut av overmakten. Her hadde nordmennene vært i kattedpine, deres sympatier var med studentene, men samtidig likte de sin vennlige landsmann i direktørstolen og kviet seg for å demonstrere mot ham. Referatene nevner dem ikke, antagelig har de «stemt blankt», dvs, holdt seg borte.

For det var den samme Bredal som på en måte hadde fått samlet sine landsmenn og innført dem i Madam Juels kaffehus. Noen stifter av klubben kunne han likevel ikke bli, stifteren var ildsjelen Ove Gierløw Meyer, den ivrigste forkjemper for et norsk universitet og en aktiv skribent i datidens debatt. Han tordnet mot de danske kritikere når de ikke roste hans venner, særlig Nordahl Brun, nok, og hevdet at et folk som fostret sønner som Holberg og Brun, saktens fortjente et universitet.

At nasjonale og kulturelle spørsmål, som universitetssaken og teaterspørsmål, diskutertes så livlig med ett, kom ikke bare av at Struensee innførte trykkefrihet, men også av at kaffehusene i denne tid skjøt opp som paddehatter, og at København begynte å få et storby preg og et kafémiljø, der slike debatter forberedtes og standpunktene ble utformet. Ove Gierløw Meyer var en ivrig kafégjenger og klubbdebattant, og han satte seg fore å skape en egen norsk klubb. Et av de mest populære små kaffehus var Niels Juel og frues i Læderstræde, som i 1774 flyttet til Regnegade, den senere Sværtegade. Her ble madam Juel den respekterte vertinne. «Hun var varmhjertet og moderlig,» sier A. H. Winsnes i boken om «Det norske Selskab», «utstyrt med et rikt sinn og et veid av godt humør. For de norske studenter som, siden Bredal i slutten av 60-årene «opdaget» henne, i stadig større utstrekning søkte til kroen, blev hun rent som en mor. Til slutt, i 1792, tok også en av dem, Tobias Bernhoft, henne med hjem til Norge. Hun døde i Thomas Angells hus i Trondhjem 1808. I Juels kaffehus var også «den vakre Karen Bach», opvarningspiken, munter og snild, hun bøtte deres klædesplagg, smilte og spøkte og sa ikke nei til et glass med de lettlivete unge studenter.» For disse kåte og hjemlengtede unge hybelboere må samlivet hos den kloke, moderlige madam Juel og den livsglade, rappfotede og sikkert rappmunnede og sikkert butte og blide Karen Bach ha vært møtet med Danmark i dets mest charmerende versjon, kvinneligheten, og dertil i to stadier, som minner meget om det kvinnelige danske innslag i kollegiene. «For nordmennene kom kafeen snart til å bety noe mer enn et almindelig vertshus. Den blev deres faste møtested, en slags studenterklubb hvor dagens litterære, nasjonale og politiske spørsmål blev drøftet. Hit kom de fra sine kamre på Regensen, fra sine små hybler ute i byen, fra teatret og universitetet, våkne og interesserte, levende opptatt av hvad de leste, hørte og så, enkelte kanskje også trykket av dump hjemve. Men i madam Juels hyggelige stue, som gjenlød av norsk tale, og hvor det oste av tobakk, kaffe og punsj, svant mismotet og gav hos dem alle plass for munterhet og åpenhet i sinnet.» Den første store aften var efter førsteoppførelsen av Nordahl Bruns «Zarine» - da var endnu Edvard Storm også med, for det er han som omhyggelig noterer i sin regnskapsbok at han hadde vært med og spist «Tragediemad» hos madam Juel. Han noterer også utlegget, og det var ikke lite for en hybelboer: 11 skilling. Det skulle slåes stort på, for dette var en stor dag, og Brun selv var høyt oppe, som hans natur og situasjonen tilsa det. Kanskje har prestesønnen Wessel sittet og hørt på med et indre smil som siden skulle slå ut i den strømpeløse kjærlighetens boblende latter. Hvorom allting er, «Zarine» hadde denne aften samlet nordmennene. Siden fikk de sitt eget rom ovenpå hos madam Juel, for å kunne være for seg selv og ha sitt eget klubbrom. Værelset var ikke stort, med tre vinduer mot gaten, men foreløpig var de bare en 20-30 stykker, så det klarte seg. 30. april 1772 var selskapet første gang samlet ovenpå, og enda to år senere ble klubben mer formelt organisert som Det norske Litteraire Selskab. Men da var noen av de første forgrunnsfigurer som Bredal og Meyer glidd mer i bakgrunnen, og Brun var reist hjem til Bergen - i de

kommende år var det Wessel og Vibe som ble førstefiolinister, især Wessel, kalt selskapets «Blomst og Krone».

Samtidig var madam Juel flyttet til Regnegade 201, nå Sværtegade 7, hvor Wessels Kro stadig minner om fortidens glansperiode.

Vi har bare bevart avskrifter av selskapets versprotokoll og vet slett ikke om den er fullstendig, i de første år ble det dessuten neppe ført noen slik protokoll. I hvert fall gir protokollen bare et gjenskjær av det sprudlende liv i denne klubb, hvor skarpe og vittige hoder kappedes i idéinnfall og i formuleringer. Oet er mulig at det har hindret enkelte av dem i å utføre større dikteriske arbeider, som Wessel og Vibe, men det har isteden gitt en tumleplass og en stimulans for deres improvisasjonstalent, som ble utviklet til det virtuose. Etter hvert som selskapets ry vokste i København, spredtes de siste epigrammer av Wessel, Vibe og Fasting utover byen nesten med det samme de var unnfanget og nedtegnet rundt tolvskillingsbollen. Ridderen med skarpest sverd i denne muntre turnering var Johan Herman Wessel, hans småvers og epigrammer og komiske gravskrifter ble fra første stund oppfattet som de gullkorn de var og er. Inneholdt de ironi over andre, var de også i høy grad selvironiske og selvkarakteriserende:

Han syntes fød til Bagateller,
og noget stort han blev ej heller.

Men han trivdes så storartet med disse bagateller, som han formet som små perler, hans formsans og stilsans og sans for poenget var så høyt utviklet at man generte seg for å avlevere et dårlig vers i hans nærvær. Dog ikke hans bror, som var aldeles upoetisk, men likefullt ville gi sitt besyv med - han skrev nemlig følgende rim i verseprotokollen:

Mit Ønske er forvist
at blive Copist. J. Wessel.

Johan Herman Wessel grep rødmende pennen og føyet til under:

Fadaisen, som nok hver formoder,
er skreven af min eeldste Broder.

Hans begeistring omfattet fransk formfullendt diktning, vennskapet og samværet, punsjebollen og vittige innfall skapt av den. Derimot hadde han bare et skjevt smil til overs for den begeistrede høystemte diktning som med Ewald hadde fått sin tolk i Danmark, og for den romantiske strømning som begynte å gjøre seg gjeldende, med svermeri for naturen og for uoppnåelig kjærlighet. Wessel var bymann fra fotsålen til pishen på sin parykk, gatene og kroen og til nød hjemmet var hans verden. I «Foraaret» har han skildret parodisk ett enkelt forsøk på å gå ut i naturen utenfor vollene, nærmere bestemt Østerport. Han ventet å møte den milde, besungne vestenvind Zephyr, men fikk bare støv i øynene, og marken, hvordan var den? Han

«saae den grønne Mark; den var,
ja Herre Gud!
Man veed, hvordan en Mark,
naar den er grøn, seer ud.
Den meest nysgierrige, hvor lidt
han end har Stunder
Sig dog i Tide kan see mæt paa
det Vidunder."»

Nei, da var den joviale gud Bacchus noe annet. Venus ble også spøkefullt hyldet, men uten lidenskap, man spøkte litt med henne, f.eks. overfor madam Juel, som strengt tatt var en smule ut over den alder. Allikevel var det et stående motiv ved fødselsdagsrim o.l. å ønske denne «vittigste blandt Danmarks Piger» at

«dette Aar gid dig berige
med det lille spade Tøy,
som til hver dig kalder Pige,
skriiger: hører dut du løy;
Og, naar du ej meer er Pige,
Gid da alle maatte sige,
Naar de see dit Elskovs Pant:
Der er Secretair iblandt.»

Dette er skrevet av Vibe, som på det tidspunkt var sekretær i selskapet. Han var så mangt, men ble aldri riktig noe, annet enn selskapsbror, begersvinger og anakreontisk dikter. Hver gang han skulle begynne på noe nytt, skrev han et avskjedsdikt til Det norske Selskab, og det ble flere etter hvert, men hans eneste faste havn var det samme selskap, og dit vendte han tilbake. Som vennene i selskapet dyrket han og hyldet han teatrets vakre unge primadonna, Caroline Walther, ja, mer enn de andre; bysladderer påstod han var hennes elsker. Hvorom allting var, hun var kretsens utkårede på scenen og i verseprotokollen, men det var likevel ikke den feirede primadonna, men lille vakre Karen Bach, som stakk så mangt et mødig sting for å bøte Wessels frakk, som fikk det skjønneste hyldningsdikt fra Sværtegade.

De første ti år av klubbens liv var dens gullalder, til begynnelsen av 1780-årene. Etter Bredal, Brun og Meyer ble det Wessel, Vibe, Monrad («Søren Latiner») og Claus Fasting som ble forgrunnsfigurene. Men der var mange andre kjente medlemmer, filosofen Niels Treschow, som senere ble professor først i København og siden ved vårt nye universitet i Christiania, B. D. Prahl, kalt Pilen-Palen, brødrene Frimann og brødrene Colbjørnsen og brødrene Coldevin, Arbin, Brown, Meldahl, Meincke og flere til. Medlemstallet var likevel ikke stort over tyve da selskapet stod på sin høyde. I 1785, da både Wessel og Vibe var gått bort, sier de trykte lover at selskapet skal bestå av 120 medlemmer. Nå ville alle nordmenn være med, bortsett fra Edvard Storm og noen få andre. Men gradvis kom også ikke-nordmenn inn. Den mektige, nesten diktatoriske minister Guldberg hadde et skjævt øye til de mange klubber som var dukket opp i Struensee-tidens frie forhold; de avfødte etter hans landsfaderlige og strenge mening bare drikk og tidsspille og politisk snakk som kunne være skadelig for offentlig ro og orden. Og dette selskap var direkte suspekt, siden det bare omfattet nordmenn. Kunne det være en separatistisk sammensvergelse mot staten og foreningen?

Han påla iallfall selskapet å oppta også danske medlemmer, og en del kom inn, blant dem som kom noe senere var Knud Lyhne Rahbek. Han hadde før tilhørt motstandernes leir i det danske litterære selskap «Drejers Klub», som mest bestod av Ewald-dyrkere. Edvard Storm stod den kretsen nær, og også den store helteskuespiller fra Trøndelag, Michael Rosing, var medlem av Drejers Klub. Men Rosing var nær venn av flere av nordmennene i Det norske Selskab; når han hittil hadde holdt seg utenfor, var det nok ikke bare fordi han med hele sin legning og sitt gemytt var utrustet som den store romantiske skuespiller, og derfor sympatiserte mer med den lidenskapelige Ewald enn med den lune, ironiske Wessel. Det var kanskje også den rent praktiske grunn at han som fremadstrebbende skuespiller på Det kongelige Theater ville holde seg mest mulig borte fra norsk påvirkning og rendyrke sin danske uttale. Men det gikk som da mannen vilte fra nissen flytte. Vel dyrket og finpusset han sitt dansk, men likefullt ble der igjen et eget norsk preg, i konsonantenes hårdere klangbunn. Og teaterhistorikere har ment å kunne påvise at denne norske egenhet hos den store beundrede skuespiller - som senere i mange år ble lærer for teatrets elever, mens han selv satt

lenket av leddgikt til sin stol - har påvirket dansk scenesprog og gjennom det også prestelig og annen offentlig talekunst like til i våre dager.

Den store, også legemsstore, Rosing og den småvokste Rahbek var blitt venner tidlig i studenterdagene, som de opplevde samtidig på den tid da slagsmålene mellom norske og danske studenter raste som verst, altså mot midten av 70-årene.

De to grupper rivaliserte sterkt om hvem som skulle ta ledelsen hver gang det nye universitetssemester begynte, og nordmennene rustet seg da til å hive «Jydene» ned fra universitets trappen og selv marsjere først inn i de hellige Minerva-haller. Særlig voldsomt gikk det for seg i 1775, det året da både Rahbek og Rosing ble immatrikulert som studenter. Den av partene som klarte å holde Øverste del av trappen besatt, tvang så de andre til å passere spissrotsgang, og de måtte pent ta hatten av for å få lov til å passere. Det er ikke å undres over at «de københavnske Drengene» både ble forarget og spotske over dette overgrep fra disse nordlige barbarer som ville vise seg som slike kraftkarer, og altså for anledningen virkelig var det. Det var naturligvis nytt vann på den danske mølle om skrythalsene fra klippelandet. Den danske teologiske studenten Lorentz Bynch skrev da et komisk spottedikt over de norske studenter-berserker, i formen som et gammelt episk heltedikt, «Trappiaden». Der heter det om disse skrytende og overmodige Københavnfarere:

Som ved September Tid man ser
en Mængde Fluor
paa Gaden sværme om, men mest
i Vertshus-Stuer,
.....
I skaber Liv og Lyst i alle Byens
Gader,
kun Avind siger, at Heltene de
sprader.
Bør ei slig Helt ha Kjol og blanke
Støvler paa?
Betag ham dem og hans Kokarde,
hvad er han saa?

I sin bok om «Trønderen Michael Rosing», forteller Eli Ansteinsson fornøydlig om hvordan de to nære fremtidige venner Rosing og Rahbek traff hverandre i hine opprivende dager etter slaget på universitets trappen: «Dette har vel gjort den unge, fysisk overlegne Michael Rosing ikke så lite overmodig, - en dag han kom litt for sent til en forelesning, og auditoriets første benker er besatt, får han se en liten rødhåret tufs av en pebling sittende på første benk. Så sandelig var det ikke den vesle jyden som forleden leste studentenes takketale på latinske vers! Som om der ikke var andre og verdigere til det. Hadde han ikke selv for et helt år siden holdt lang latinsk tale de secta Pharisaeorum? I selveste Trondhjems stad? Og nå skulle denne peblingen få sitte og breie seg på første benk! Første benk, som er for de voksne, de med skjegg på haken! Og med ett tak tar han og kaster gutten ned av benken og setter seg ganske rolig på den «ledige» plassen.» Denne lille pebling var nettopp Rahbek, som ble Rosings nærmeste venn hete livet, hvilket på bakgrunn av vennskapets hardhendte innledning må sies å vidne om dansk klok overbærenhet mot visse norske kraftkarer som ikke alltid viser seg fra sin beste side i første omgang.

«Ned til Axelstad han iled,
i Thalias Thempel smiled,

Kjærlighed med Rosenkind»,

skriver Oehlenschläger i sitt store minnedikt over Michael Rosing. Han sikter der til at mens Rosing gikk og nølte med å ta spranget fra den akademiske løpebane og over til scenens, et dypt og fatalt fall etter datidens oppfatning, forelsket han seg i den unge Johanna Cathrine Olsen, datter av en norsk murer, som siden var blitt vekter i København. Hun var en av de unge skuespillerinner ved teatret, med en særlig vakker sangstemme. Rosing forelsket seg dypt i henne, det gjorde Rahbek også, men igjen ble det Rosing som gikk av med seieren. Men igjen vidner det om dybden og utholdenheten i det danske vennsinn, at deres vennskap bare ble styrket ved det. Rahbek vanket trofast i Rosings hjem, likesom Rosing, senere, vanket i Rahbeks og fru Kammas Bakkehus. Men Rahbek fortsatte å dyrke den inntagende fru Rosing på en ærbødig, men romantisk glødende måte som nok til tider har vært noe plagsom for Rosing - nå ble det hans tur til å vise at en nordmann også kan være overbærende!

Meget mot fru Rosings vilje kom også Rosing til sist med i Det norske Selskab, og senere altså også Rahbek. Og denne joviale vennligsinnede danske Norgesvenn ble en av hovedskikkelsene i selskapet i «sølvalderen», selskapets annen epoke, da medlemstallet saktens var stort, men glansen ikke så stor som den hadde vært i «gullalderen». Blant medlemmene fra denne første tid må vi ikke glemme brødrene Colbjørnsen. Bare den ene av dem, Edvard, var i noen grad dikter, men alle var litterært interesserte, foruten at de tilførte selskapet sterke nasjonale og politiske interesser og store kunnskaper. Edvard Colbjørnsens «Føraaret» stod i selskapets trykte diktsamling fra 1775, og da skrev Claus Fasting at «det synes afgjort, at alt hvad der bær Navn af Colbjørnsen, er født for at gjøre sit Fædreland Ære». Han tenkte nok her både på de berømte brødrene Colbjørnsen i Haldens forsvar og på Anna Colbjørnsdatter, deres berømte søster, men også på brødrene i selskapet, som allerede syntes utpekt til en glimrende karriere.

De var oppvokset på Romerike og gikk på Katedralskolen i Christiania fra 1758. Siden kom de til København for å studere. De hadde dårlig råd, deres mor satt igjen som enke, men takket være sitt glimrende hode fikk de alle tre stipendier. Den mest nøkterne og strengt videnskapelige begavelse var Jacob Edvard, som ble professor i rettsvidenskap i København bare 28 år gammel, i 1772. Han ble en dyktig universitetslærer, men ingen skapende, produktiv fagmann. Hans drøm var å bli professor ved det vordende norske akademi hjemme, som han og alle andre medlemmer i selskapet drømte så stort om.

Da Jacob Edvard ventet å bli professor, tilbød han sin yngre bror Edvard å «have sit Kammer, Kost, Brænde, Lys, Opvartning og alle Ting» hos seg, da han nå skulle tjene så godt. Derfor kunne Edvard, som var blitt student 1767, men ikke hadde hatt råd til å begynne studiene, nå komme til København. Han skrev det ene store dikt som bevarer hans dikternavn, men siden skilte hans livsbane seg meget fra de andres. I 1779 ble han nemlig skifteforvalter i den danske koloni St. Croix og steg siden i forvaltningen, til han døde derute 1793. Professor Jacob Edvard hadde gjerne villet ta til seg også broren Christian «dersom jeg ey havde vidst, at han var en slet Huusholder, og at det ey var mig muligt endnu, at fournere saa meget som det han vilde depensere». Men Christian Colbjørnsen var det ingen nød med. Han fikk riktignok ikke tatt studentereksamen før han var 24 år, i 1778, men da hadde han til gjengjeld i mel-lemtiden studert så meget på egen hånd at han kunne gå opp til juridisk embedseksamen to dager etter artium. Og bare tre måneder etter fikk han bestalling som høyesterettsadvokat! Han var ikke så lærd som sin eldre bror, men til gjengjeld utstyrt med et praktisk grep på tingene og fylt av tidens liberale ideer og virketrang. Han gjorde seg ikke så meget gjeldende i Det norske Selskab, blant annet av den rent praktiske grunn at han ikke tålte så meget rangel. Men han tok preg av selskapets ånd og tenkemåte, selv om hans interessefelter var andre.

På sitt område hører han til de store nordmenn i København, en jevnbyrdig med Holberg, de to WesseVer, Classen. Som sosial og politisk tenker og ved sitt arbeide for den danske bondefrigjøring har han satt varige spor etter seg i det danske samfunn. I yngre år var han en radikal ånd, men etter å ha sett virkningene av den franske revolusjon ble han på eldre dager mer reaksjonær. «Allikevel», skriver A. H. Winsnes, «for det norske Selskabs krets vedblev han å stå som den store reformator, bondefrigjøreren, mønstret på den gode patriot. Christen Pram tilegnet ham en årgang av sitt tidsskrift Minerva. Jonas Rein hyldet ham i et langt didaktisk poem. Rahbek fant - etter sin vane - den antikke parallell og kalte ham Gracchus Colbjørnsen».

Christen Pram, Jonas Rein, Rahbek - der har vi på ett brett noen av de viktigste navn fra Det norske Selskabs «sølvalder» i 1790-årene. Christen Pram var den glødende norske patriot, universitetssakens talsmann, opplysningsmannen, tidsskriftredaktøren og poeten, og den - akk, skrøpelige - dramatiker. Men han var en stor patriot - enda han bare hadde bodd sine barneår i Norge, i Gudbrandsdalen. Hele hans livsoppgave var å hylde Norge i høysang, både i prosa og poesi. Men han var en nokså ubalansert natur. Hver gang han selv led en skuffelse, så han det i raseri som en ny urett, en ny krenkelse - mot Norge og nordmennene I

Hans livs store skuffelse var nok at dette Norge som han hadde kjempet og stridd og talt og skrevet for i så mange år, rett og slett glemte ham i 1814. Han søkte den nye, frie stat om en beskjeden stilling hvor han kunne gjøre bruk av sine store kunnskaper og sitt store kjennskap til norske forhold, ikke minst de økonomiske - men han fikk aldri noe svar. Som gammel, dypt skuffet mann reiste han som tollforvalter til den danske koloni St. Thomas og døde der.

Først Henrik Wergeland forsøkte, ved å hylde ham i sin diktning, å gjøre uretten god igjen.

Det ville føre for langt om vi her skildret alle dem, eller bare de viktigste blant dem som utgjorde Det norske Selskab eller kretsen omkring det, diktere som Thomas Rosing de Stockfleth og Andreas Bull i den eldre tid, de to brødre Frimann, Peter Harboe og Claus, trubaduren Jens Zetlitz, klubbangeren som i sølv alder en kunne gjenskape noe av det Wessel og Vibe hadde evnet dikterpresten Jonas Rein og Lyder Sagen, Carl Fr. Dichmann og Fr. Schmidt, Gerhard Faye, Niels Treschow, Georg Sverdrup, Wilhelm Christie ... Mange av dem ble sitt lands fremste talsmenn og ledere etter 1814. Andre, som Frimann og Zetlitz, kunne for alvor forløse sin dikteråre da studentertiden i København var forbi og de satt hjemme under eget tak, i sitt folks midte.

I 1790-årene nådde selskapets sølvalder sin topp, og samtidig tok dets virksomhet til å stilne av. 20-årsjubileet i 1792 ble samtidig en avskjedsfest for madam Juel, som skulle få sitt otium hos en av selskapsbrødrene i Norge, hos Tobias Bernhoft, en av de mange som følte en sønnlig takknemlighetsgjeld overfor henne. Det var en skjønn minnefest, forteller Rahbek, men mer «en kiærlig Afskeed med det Forbigangne, end en glædelig Velkomst til det Tilkommende». På en måte var selskapet fra å være et ungt, livsfriskt forum blitt en bakevje, som surret videre på temaet om Bacchus og punsjebollen - mens tidens nye ungdom var levende opptatt av den uro revolusjonens tiden hadde vakt, og den bevegde, svermeriske åndsretning som den norskfødte Heinrich Steffens snart skulle forkynne i København: romantikkens forvarsel. Steffens, som romantikerne flest, valgte Ewald som forbilde fremfor Wessel.

Den godslige Knud Lyhne Rahbek forsøkte å forene motsetningene ute i «Bakkehuset», hvor han og fru Kamma holdt sin salong. Han forsøkte å holde levende tradisjonene fra Det norske Selskab, mens hun samlet de unge nye diktere i sine stuer. De siste fra kretsen i Sværtegade vanket ofte og gjerne i Bakkehuset.

Også andre nordmenn kom der, blant dem en ung håndverkersvenn udi malerkunsten som Lyder Sagen hadde hjulpet til å få ut i verden for å studere, J. C. Dahl, som skulle bli vår malerkunsts store stamfar.

Efter århundreskiftet førte Det ærverdige norske Selskab en nokså hensyknende tilværelse, men det eksisterte stadig, selv om det nå var en ren selskapsklubb for studentene og for de gamle medlemmer som bodde i København eller besøkte byen. Rahbek må med sorg konstatere at det er kommet «en aldeles ny Slegt» og «en aldeles ny, og intet mindre end litterair Tone i Selskabet». Slik hanglet klubben seg igjennem de bevegede år under Napoleonskrigen, fra det dramatiske år 1801 til bombardementet av København i 1807. Ved begge anledninger var mange nordmenn med, som de hadde vært det i 1659 og 1700.

I 1811 ble det bestemt av kongen at Norge skulle få sitt eget universitet, og året etter ble det innkalt til generalforsamling i Det norske Selskab for å «vedtage dets Ophævelse» og bestemme hva som skulle gjøres med dets «litterairiske Efterladenskab». Det ble vedtatt å oversende arkiv og bibliotek til det nye norske universitet, og overbringelsen ble overlatt en av selskapsbrødrene som var blant de først utnevnte professorer ved dette universitet, Niels Treschow. Men arkivet ble borte på veien. Noen har ment at det gikk ned med en norsk skute som forliste i Kattégat, men ingen vet det med sikkerhet. Men det var fremdeles bruk for en norsk forening for de mange nordmenn som var i København, også etter 1812, både embedsmenn og studenter. «Det norske Selskab», sier Winsnes, «var såvidt seiglivet at det på en slags vis har vedblitt å bestå efterat det officielt var opløst. Nordmennene var vant til klubben i Sværtegade og har muligvis fortsatt å ferdes i de gamle lokaler». Det kan godt hende at gjenværende nordmenn har fortsatt å vanke der også etter 1814, nå som et sted fra en svunnen tid, med mange kjære minner.

Da ryktene om Kielerfreden ble kjent i København, ble det naturlig nok stor uro innen den norske koloni, både blant dem som var der som matroser og soldater i kongens tjeneste, og blant embedsmenn og studenter. Christiania hadde riktignok fått sitt universitet, som var åpnet året før, men det var ennå så sped en begynnelse at mange embedsmannsfamilier foretrakk å sende sine sønner til den gamle læreanstalt i København, som før. Det fortsatte også i flere år etter 1814.

Alexander Lange forteller i sin dagbok om et besøk i Sværtegade da han hadde hørt om at Norge var avstått til Sverige uten kamp, og følte trang til å treffe landsmenn. Han kom inn i Det norske Selskabs gamle sal og fant «nogle faa Personer siddende nedslagne ved nogle døsiges Lys, og her holdt jeg min første og sidste Tale, hvori jeg skammede dem ud for, at de kunde tro sligt Rygte om Norge».

Siden tok Christen Pram initiativet til å stifte en ny norsk forening i København. Oet var på den tid da han gikk og ventet på svar fra Norge på sin ansøknings om en stilling. Sammen med patriotene Jonas Anton Hielm og brødrene Peter og J. H. Vogt startet Pram «Nordmandsforeningen», hvor nordmenn skulle samles for å høre nytt om og fra Norge og være forberedt på alt, på «Statsborgerpligtens Opfyldelse til det Land, som siden Traktaten af 14.de Januar (Kielertraktaten) ene er deres sande og rette Fædreland.»

De begeistrede blant de unge nordmenn, blant dem Pram, tenkte sikkert på Det norske Selskabs første tid, da man sang Nordahl Bruns linjer

Saa vaagne vi vel op en Gang
og bryde Lanker, Baand og Tvang.

Var det øyeblikk nå kommet? Henrik Wergeland skrev senere i sin Norges Konstitutions Historie: cl disse Linjer var der en Efterklang, som sitrede Nordmændene gjennom Hjerterne og den danske Regjering gjennom Samvittigheden. Denne Sang, en Profeti om Befrielsen i 1814, en norsk Marseillaise, besprængt

med Vin, om ikke med Blod, skreven af en norsk Student for sine Landsmænd ved Kjøbenhavns Universitet, slog an hos enhver Nordmand... Den er som et Fakkeltglimt, der pludselig viser Hvælvingen opfyldt med formummede, bevæbnede Mænd.»

Henrik Wergeland skriver samme sted om den store interesse arveprinsen Christian Frederik i de siste år av foreningen hadde vist de norske i København, særlig på den store fest til ære for det nye norske universitet, som ble holdt i 1811: «Ved Hovedfestligheden om Dagen havde han (prinsen), i Egenskab af Præsides for det trondhjemske Videnskabers Selskab hilset den nye beslægtede Stiftelse med en Tiltale til Kongen; men om Aftenen, medens de norske Familier illuminerede, havde de norske, særlig Medlemmerne af Selskabet for Norges Vel, samlet sig til et Gilde, hvor Økonomien var indrettet paa at gjøre sig lystig; og did lod Christian Frederik sig det være angelegent at komme. Han erholdt ogsaa Adgang, og var overordentlig fidel. Det var ogsaa ret et Lag i det gamle «norske Selskabs» Aand og Stil fra Wessels Dage - denne interessante Forening, der lige siden 1773 havde ydet den norske Nationalitet et Tilflugtssted i Kjøbenhavn, bragt den saamange Triumfer ... og inden hvis Vægge saamangt et Ord var sjunget og talt, der vidnede om, at den norske Uafhængighedsaand ... ogsaa der var at finde i sin fulde, hjemlige Kvikhed. Der sad da Prindsen, med sit smukke, godlidende Ansigt illumineret af de mange «Glædskabspokaler», mellem de høistemte Nordmænd, Side om Side med Professorene Sverdrup og Treschow, der præsiderede i Gildet... Dagen var for Norge, og ingen viede det, som det lod til, Norge den fyldigere end Prindsen. - Siden hin muntre Dag søgte Prindsen megen Omgang med Nordmænd. De Begivenheder var heller ikke langt borte, som skulde knytte ham til Norge selv.»

Arveprinsen forstod, som kongehuset og regjeringen for øvrig, at Napoleons-krigenes belastninger på foreningen hadde vært farlig store, og at et 1814 kunne tenkes å komme. Under nøytralitetspolitikken i 1790-årene hadde norske interesser vært godt ivaretatt ved regjeringens politikk, og det var gyldne år for norsk næringsliv under licensfarten, men med krigen mot England og Sverige og med uår og blokade i tillegg, var både norske interesser dypt skadelidende, og folket simpelthen sultet. Å holde provianteringsforbindelsen fra Danmark var livsviktig for det korn-fattige Norge, men livsfarlig for dem som prøvde å komme igjennom blokaden. Situasjonen kan for den saks skyld minne meget om krigsårene 1940-45. Mange nordmenn var det begge ganger i Syd-Norge som takket være danske forsendelser hadde nærende mat på bordet. Men den kunne ikke spres til alle, og i 1812 var det mange som måtte ete barkebrød istedenfor dansk korn. Dessuten fantes det ikke i 1812 noen norsk damekomité i København, og om den hadde eksistert, ville den ikke hatt de praktiske muligheter. Hasardiøse seilinger med små raskteilende skuter var eneste mulighet. Mange nordmenn, i høy og lav stilling, fra grev Wedel og verkseier Jacob Aall til sjøfolk av Terje Vigen» type besøkte i de tider Danmark, mens de fastboende nordmenn hadde få utveier til å kunne utrette noe. Og ingenting er så enerverende som følelse av avmakt.

I 1814 var det som den norske koloni befridde seg for denne følelse, nå gjorde den seg klar til å ta del i dramaet hjemme. Og i Norske Intelligentssedler i Christiania - «dengang det frieste Meningsorgan hjemme», sier Wergeland, stod det den 8. april 1814 en inntrengende henstilling til nordmenn i Danmark om å vende hjem for å yde fedrelandet sin tjeneste. Det gjaldt også norskfødte embedsmenn som var ansatt i Danmark. En kjent norsk vise som dengang ble sunget av nordmennene i København, lød slik:

«Norge! Din Favn
snart dine Sønner modtage!
Selv deres gladeste Dage
føle dit Savn.

Norge, din Skaal!
Stedse at fremme din Ære,
det skal urokkelig være
Brødrenes Maal!»

Men kong Frederik VI og regjeringen, som var under hårdt press av Kieltraktatens bestemmelser og de svenske forhandlere, var tvunget til å legge hindringer i veien for de nordmenn som ville hjem for å støtte «den norske revolusjon», slik Sverige yndet å fremstille begivenhetene i Norge. Først den 11. og siden den 28. mai ble det oppslått dystre plakater i København for å meddele at intet pass inntil videre kunne utstedes til Norge, ingen tilførsler fra Danmark måtte føres dit, ikke noen form for brevskrivning eller annet samkvem med Norge var tillatt. Den som forbrøt seg mot disse bestemmelser, skulle straffes med fengsel eller straffarbeide, og den som forsøkte å komme seg til Norge på annen måte enn gjennom Sverige (I), ville få den allerstrengeste straff og kunne miste livet.

I «Nordmændene i Kjøbenhavn» har Henrik Wergeland gitt en patetisk skildring av de norskes situasjon i København dengang: «Hjem, hjem gik, efter de grusomme Plakater af Ilte og 28de Mai, den aabnede Vei kun gjen-nem Sverige, og da under Aaget af en Ed til en Herre, som ingen Nordmand havde erkjendt og det var for Nordmændene at være aldeles afskaarne Veien, indtil Vinteren gav sig og Vesterhavet blev farbart: da gik der en hemmelig Vei over Nordpynten af Jylland i aabne Baade over det voldsomme, kaperfyldte Hav. Da - bag i disse Baade, halvt nedgravet i Korn, med Pjækkerten opslaaet om Halsen, Piben i Munden, det livlige spændte Øie speidende udover den maalløse Flade eller anstrængende sig for at kløve den sendrægtige Havtaage, sad mangan ung Mand, mangt et par Venner med bankende Hjerter; men ikke for Døden, thi «skjærp Seil, skjærp Seil!» hedte det, men efter at faa se de første Landtoninger af Norge ... Men nu var det den høie Vinter. Der kom Sneflokker fra Norden, men ingen Breve med Underretning om Fædrelandets Beslutning, ingen med kjærlige Ord og Understøttelse til Sønnerne i den fremmede By. Men Nordmændene i Kjøbenhavn vidste i sine Hjerter, hvad det Folk vilde beslutte, hvis stolte og varme Blod de følte i sine Aarer, og idet de enkelte imellem dem, der besad mere Formue eller Ind-flydelse, besluttede at forene sig for at hjælpe de Landsmænd, som befandt sig i Forlegenhed, paatog Broderkjærligheden sig at erstatte Savnet af Fædrelandet og af Frændskabet. At være Fædrelandet og Landsmænd i Danmark tilnytte paa hvad Maade bedst ske kunde, med Raad og Daad og Ef terretninger derfra og didhen, var Øiemedet for den saakaldte<="" p="">

Det var den dag da Kielerfreden stod offentliggjort i Statstidende i København: «Det var en Lørdag Aften, Tiden for Professor Olufssens statsøkonomiske Forelæsninger, der især besøgtes af yngre og ældre Embedsmænd, hvorimellem flere norske. Dagens Etterretning gav da Emne til de livligste Samtaler mellem nogle af de tilstedeværende; og tre norskfødte Embedsmænd, nemlig Gudbrandsdølen, Digteren, Etatsraad Kristen Henriksen Pram, daværende Overauditeur og Høiesteretsadvokat Jonas Anton Hielm, vor berømte Nationalrepræsentant, samt Kontorchef under Generalpostdirektionen Peter Vogt, kom overens om, til næste Morgen hver for sig at overveie, hvad der burde gjøres af Nordmændene i Danmark for Fædrelandet og for de i Forlegenhed stedte Landsmænd imellem dem. Til denne Sammenkomst havde Hielm, det rastløse Hjul, færdig et Udkast til en Sammenkaldelse af samtlige i Kjøbenhavn værende Nordmænd.» Sammen med Vogts bror, daværende assessor i Finans-Kassedirektionen i København, Jørgen Herman Vogt, drog så de tre opphavsmenn på byen for å finne landsmenn, og innkalte dem til det første møte dagen efter, mandag 7. februar i Læderstræde nr. 29, 1. sal. Innkallelsen lød slik:

«Forbindelsen mellem Norge og Danmark samlede mange af Norges Sønner til Kjøbenhavn. Den væsentligste Grund til deres Nærværelse her - at tjene Fædrelandet tilligemed sig selv som de bedst kan - er nu hævet. Alle elsker de dette Fædreland. Alle føler de Smerten af det Slag, som saa særdeles haardt tilføiedes det. Med Forbauselse ser de hinanden, som halvt landflygtige, paa engang hensatte i et fremmed Land, neppe vidende, om de engang tør spørge: Hvordan ser det ud i det kjære Hjem? Hvad tjr, hvad feør, hvad kan vi gjøre? Og dog maa selv Slaget, som rammede, have forenet Brødrene af den felles Moder end ytterligere. - En Nordmand spørger derfor: Skulde det ikke være ret og tjenligt og ønskeligt, at Norges Sønner valgte sig en Samlingsplads, hvor de fortrolig og aabenhjertig, som Fødelandets Stilling fordrer det, kan til visse Tider komme sammen, meddele hinanden hvad de bag Begivenhedernes tætte Slør maatte skimte, byggende derpaa fæl les Overlæg, aftale hvad de, hver for sig, eller samlede, tør og bør gjøre med Hensyn til Fødelandet, den Stat ukrænket, i hvilken deres Personer og Eiendomme nyder Beskyttelse og Sikkerhed. Enhver Landsmand, som besvarer dette Spørgsmaal med ja, tegner sit Navn derhos. Det videre skal da foranstaltes.» Noen få eldre embedsmenn, som forlengst hadde slått rot i Danmark, og under enhver omstendighet ville fortsette å bli værende i København, av slo av forsiktighetshensyn å møte. Ellers møtte alle de nordmenn stifterne fikk tak i, i alt 23 mann. Og de konstituerte sin «Nordmandsforening» ved å undertegne statutter, hvor det bl.a. het at de skulle møtes regelmessig, ikke foreta seg noe som stred mot landets, dvs. Danmarks lover og politivedtekter (f.eks. ved å spre falske rykter) de skulle informere hverandre om nytt fra Norge og hjelpe nødlidende landsmenn i byen. Blant stifterne av «Nordmandsforeningen» finner vi utenom Pram, Hielm og brødrene Vogt, student S. A. W. Sørensen, senere stortingsmann, og løytnant J. H. Rye, senere høyesteretts-assessor, og professor i medisin Mikael Skjelderup. I løpet av de neste par møter steg medlemstallet til 129 og neste gang til 143. Blant de nye finner vi student Jens L. Arup, senere stortingsmann, og kand. Poul Holst, senere høyesterettsassessor, lektor Christopher Hansteen, den senere så berømte astronom, «vort Universitets klareste Stjerne», skriver Wergeland. Videre «Nationalsangens Digter» Henrik Anker Bjerregaard. Politiet hadde ingenting å innvende mot foreningsstiftelsen, eftersom så høye embedsmenn var med i den, og så kunne man skride til valg på bestyrelse: Pram, Vogt og Hielm ble valgt. Og vedtektene begynte slik: «Hovedformaal for denne Forening er, at i Danmark sig opholdende valgte og velsindede Nordmænd kan, under Fædrelandets nærværende Stilling, yde hinanden og andre deres herværende Landsmænd den broderlige Bistand i Raad og Daad, som de ellers maatte savne, samt Opmuntring og Veiledning til det Sindelag og Forhold, som sikrer dem baade mod at vildledes og at mistydes. - Et underordnet Formaal er selskabeligt Samkvem af Foreningens Medlemmer.» Det måtte bli medlemmenes helligste plikt «at bevise sig Nordmandsnavnets Hæder værdig, ved i ingen Handling eller Ytring at overtræde nogen af de Pligter, hvilke de, som opholdende sig i Danmark, og saalænge og forsaa vidt Medborgere i denne Stat, og denne Suveræns Undersaatter, skylder deres hidtil værende, og fremdeles saalænge de her lever stedse vedblivende Medborgere, og Danmarks Konge, til hvilken de, idetmindste saalænge, fremdeles er bundne med de selvsamme Forpligtelser som hidindtil». Vi forstår av den kronglete formulering hvordan de gode nordmenn har kviet seg og vridd seg for å finne en diplomatisk utformning av dette vanskelige punkt!

Da var det lettere å definere hvem som kunne være medlem: «Foreningens Lemmer skal være Nordmænd, det er, Mænd, som enten er fødte eller opdragne i Norge, og der har Embede eller Bopæl.» Så helt enkelt var jo heller ikke dette punkt, når vi tenker på de innviklede forhold innenfor embedsmannsslektene, hvor man hadde flyttet frem og tilbake mellom de to riker i flere århundrer. En viss taushetsplikt ble pålagt medlemmene, og man avkrevde endog foreningens bud, som var en traust gudbrandsdøl, et høytidelig taushetsløfte.

Fordi navnet «Nordmandsforeningen» hadde vakt stor offentlig oppsikt og også en del forargelse på dansk hold, vedtok bestyrelsen dessuten å bruke bare et tegn på innkallelser og plakater herefter, nemlig et stort «N», månedens navn med det bokstav som tilsvarte dens tallnummer, dag og time ved brøker. Det ble den rene frimurerkode, og det spørres om det ikke snarere pirret den offentlige nysgjerrighet istedenfor å avverge den. Noe som gjorde sitt til at den danske offentlighet var forarget, var at det sirkulerte i København et dristig og bittert dikt «Fra Nor til Dana», som var skrevet av student Caspar Boye og ble spredt anonymt. Politiet fikk fatt i en avskrift, og ble så forarget over den hatske tone mot Danmark at det ble satt opp en premie for den som kunne oppgi forfatterens navn - heldigvis ble forfatteren imidlertid ikke angitt.

Forsiktighetsforholdsreglene var ikke overflødige, det visste man. Den svenske befullmektigede Tawast, som skulle overvåke at Danmark lojalt fulgte Kieltraktatens bestemmelser, lot forespørre hos regjeringen om hvilken «Nordmandsforening» det var som man leste kunngjøringer fra i avisene, og erklærte den svenske regjering misnøye med at slikt kunne foregå rett for øynene på den danske regjering. Foreningens bestyrelse ble straks innkalt for å gi en redegjørelse, og politiet sikret seg et eksemplar av vedtektene. Snart etter meddelte kansellipresidenten til Pram at foreningens formål «var af Gesandtskabet for et fremmed Hof misbilliget paa en for Staten og dens Formaal ubehagelig Maade» - kort sagt, foreningen burde nedlegges, men det burde skje etter opphavsmennenes eget ønske! Etter et langt møte den 4. mars vedtok foreningens medlemmer å oppløse sin ferske sammenslutning - Pram talte - Hielm talte - alle sverget å holde fast ved den ånd som hadde skapt foreningen, selv om de måtte adskilles: «Som Samfundets sidste forenede Handling nedbad han, i dets Navn, til Slutning Himlens Velsignelse over det elskede Norge.»

Den påtenkte innstiftelsesfest ble nå isteden en avskjedsfest - med utallige skåltaler for det «Gamle Norge» - men også en for «Vore skjulte Ønsker». Som alltid, når man lever og taler illegalt, ble hvert ord, hver betoning og hvert minespill megetsigende, for de innviede. Alle visste dessuten at bortsett fra regjeringen, som måtte være forsiktig av politiske grunner, var den danske opinion meget positiv overfor nordmennene og nordmannsforeningen. Det kom bl.a. til uttrykk på en belivet fest som den københavnske handelsstand holdt, med offiserer og embedsmenn som gjester, og hvor nordmannsforeningens formann var spesielt innbudt. «Der manglede det hverken paa Vin eller egne trykte Sange eller Basuners og Trompeters Lyd, og heller ikke paa de grønne Baand som man i en Hast havde gjort til Kristian Frederiks Farve, og saaledes til et Tegn for den Fremgang man ønskede Nordmændene. Altsaa ogsaa danske Sympathier?» spør Henrik Wergeland, som selv i parentes bemerket ikke er blitt berømt for å huse for mange av de samme sympatier. «Ja, hvem har tvivlet derom hos et saa følelsesfuldt Folk som dette de blide, bekekransede, sædvaiende Ølandes, med hvem det norske havde saa længe og saa nøie været vant til at komme bedre overens, end man skulde tro muligt mellem to i Karakteren saa forskjellige som Granit og Ler?» Sitatet viser at man skal være varsom med å tale om danskhatere Henrik Wergeland.

Han nevner mange eksempler på danske sympatier for nordmannsforeningen - og for Napoleon. De to nokså ulike ting slo de vanlige dansker i hartkorn, og menneskemassen stod og ropte hurra for Napoleon og hurra for nordmennene utenfor den svenske ambassadør Tawasts vinduer. «Der flød mange danske Taarer ved Tanken om Norges Adskillelse», skriver Wergeland, «og, hvad der var bedre, ved Tanken om dets Nød og Uvisheden af dets Skjæbne. Og det af smukke Øine. Kvinderne var ikke de mindst ivrige Nordmandsvenner...»

Var det så forbi med nordmannsforeningen, forbi med de begeistrede og talerike og sangfulle møter i Læderstræde? «Forbi? Ja, men som man fælder en Pil eller Poppel: Grenerne skyder. Thi - heder det efter en blank Side i Protokollen - da det Middel til at overveie fælles Tarv og bistaa hinanden, som

Nordmandsforeningen tilbød, nu ved dens Opløsning er tabt, besluttede 12 Nordmænd at træde sammen og i Fællesskab virke hvad de kunde formåa i det Øiemed, Vedtægterne for den op-hævede Forening angiver i § 1. Og imellem disse 12 træffer vi foruden Pram, Hielm, begge Vogter, Skjelderup, Hansteen og Rye ogsaa Prokurator, senere Professor Henrik Stenbuch, samt Professorene Jakob Kayser og Peter A. Castberg... Med slige Mænd blev denne Forening virksommere end hin. Dens Kraft koncentreredes i den mindre Cir-kele; den vedblev at virke for Fædrene-landet og opnaaede endnu bedre at danne i sin Midte et Fædreneland for de forladte Landsmænd», skriver Wergeland.

De fikk skaffet et stort rentefritt lån - i virkeligheten med kongens egen hemmelige billigelse - for å støtte studenter og andre yngre landsmenn som var avskåret fra hjelp hjemmefra. Siden ble det, også i hemmelighet, sendt rapport om det hele hjem til den frie norske regjering, samt om at alle ansatte nordmenn i Danmark hadde fått oppfordring til innen fire uker å si fra til foreningen om de ønsket å bli i sine stillinger eller søke seg til Norge, og ønske om å bli underrettet om ledige embeder i Norge. Man våget allikevel ikke i ta med de norske offiserer i Danmark, enda det var vel kjent at mange av dem nettopp gjerne ville hjem. De tolv opptrådte også på mange andre måter som den norske regjering's hemmelige agenter, undersøkte hos nordmenn som var ansatt i kanselliet, om de ønsket å dra hjem, ordnet kanaler for smugling av post til og fra Norge, gjorde tiltak for å hjelpe på den hemmelige korntilførsel til Norge, osv.

«Den 4.de Mai, heder det, var en glad Dag, thi da modtoges et til Pram adresseret Brev fra Kristian Frederik, hvori han bevidnede Samfundet (de 12) sin Paaskjønnelse af dets Patriotisme, og forsikrede det om, at enhver Nordmand, som opofrede sin Stilling i Danmark, skulde finde Ansættelse i Norge.»

Mange av de norskfødte embedsmenn i Danmark kom i et ubehagelig dilemma i denne tid, og vi vet at flere av dem valgte å bli i sine stillinger istedenfor å skulle forlate landet og søke om hjemlov i henhold til den forhatte traktat med Sverige fra Kiel. Dette dilemma gjentok seg høsten 1814, da mange definitivt måtte velge mellom de to riker, og mange valgte å bli i København fordi Norge i mellemtiden var gått i union med arvefienden Sverige.

Da nyhetene om den 17. mai og Christian Frederiks valg til Norges konge nådde nordmennene i København, utløste det stor begeistring. Og foreningen av de 12 sendte en lykkønskingsadresse til den nyvalgte konge i svulmende ordelag: «Allernaadigste Konge 1 Friheden lyste i Norden, og Folkets Kjærlighed kaldte Deres Majestæt til Thronen. - Ogsaa af Fædrenelandets fraværende Sønner kaaredes De i deres Hjerter. - Lad da os, af det gamle Norges ærværdige Slægt, i de Nordmænds Navn, som, fjernede fra Hjemstavn, skuede med Henrykkelse Deres og Brødrenes Bedrift, hilse Deres Majestæt paa Kongesædet!»

Men med motgangen for det frie Norge senere på sommeren forstummet også den norske forenings stemme fra København. De siste livstegn derfra er meddelelser hjem til Norge om at man klarte å utvirke at de unge nordmenn ved det juridiske fakultet i København fikk fullføre sin eksamen der, fordi det norske universitet ennå ikke var riktig utbygget. - Det er en symbolsk uttalelse, som nok i det påbegynte, 19. århundre ofte kunne vært gjort gjeldende på andre områder hvor København som gammel hovedstad hadde så mange fortrinn og forsprang fremfor den ferske hovedstad Christiania, som nesten manglet alt - men i sitt nye universitet iallfall hadde fått det rette utgangspunkt. Det aller siste livstegn fra den norske forening av 1814 var den bitre meddelelse om at den danske regjering nå hadde vært nødt til etter press å utstede arrestordre mot alle norske skip som våget seg inn i danske havner. Nettet, stormaktsnettet, snørte seg sammen om den dristige norske uavhengighets trang, og halsen snørte seg hos de gjenværende nordmenn i København,

som satt der maktesløse og så skuespillet utspilles på avstand. - Men de fleste av de 12 i ledelsen kom seg på mer eller mindre illegal måte tilbake til Norge i løpet av sommeren, og deres samfunn ble oppløst.

De som var igjen, startet enda en ny forening - denne gang kalt «Venneforening», for at den skulle se mere harmløs ut. Av samme grunn var det anledning for danske til å være medlemmer, men bare trofaste Norgesvenner ble opptatt. «Vennerne samledes i Nordmandsforeningens gamle Lokaler, som nu atter gjenglød af Ønsker for Norge, hver Gang en Etterretning bragtes der-hjemmefra, udjublede i alle dets Dialekter. Men efterhaanden blev ogsaa disse længst Efterladte færre og færre. De forsvandt enkelt og pludseligen som Svalerne, skjønt gamle Medlemmer af Venneforeningen ved at fortælle noget om en vis gammel fordægtig Lugger, som en Del Nordmænd lod kjøbe paa Fremhaand af Marinebestyrelsen, der lod sælge en Del slige kasserede, og som ved en tjenstvillig N. N. lod lægge ud paa Gammelholm og udruste og armere, for saa tilsammen hemmelig at forlade Danmark og at slaa sig igjennem hjem, om det skulde knibe ... »

Såvidt Henrik Wergelands hyldest til den norske koloni i København under de nervepirrende og avgjørende måneder våren og sommeren 1814 - som skilte Norge og Danmark, og som stilte så mange norske i København i det uhyre vanskelige valg: reise hjem eller bli. For enkelte var valget klart, særlig de unge. De reiste under enhver omstendighet og gjorde bruk av alle midler. For andre, som kanskje hadde slått rot, stiftet familie - kanskje de endog var av dansk ætt og bare hadde hatt sin barndom i Norge - ble valget vanskeligere. Mange av dem ble igjen, og tilpasset seg i de følgende par tiår helt det danske samfunn. Det gjaldt både matroser på Holmen og embedsmenn i kirke, i kanselli og på Universitetet.

Noen norsk koloni, med store grupper slik det hadde vært i forenings tiden, fantes ikke lenger i København. Men det betydde ikke at forbindelsene mellom Danmark og Norge var blitt brutt. Kulturelt sett ble de minst like nære og intime i de følgende tiår som de hadde vært før. Og det paradoksale er at mens nordmenn i København i det 18. århundre periodevis hadde vært toneangivende, med Holberg og Det norske Selskab, i hovedstadens kulturliv, var det dansk kultur som ble toneangivende i det nye frie Norge i lang tid. Mange i Norge så hen til København som sin åndelige hovedstad, valfartet dit så ofte de kunne, og lengtet dit bestandig. Og unge norske kunstnertalenter søkte dit for å få den utdanning deres hjemland ennå ikke kunne gi dem. De, sammen med strømmen av unge norske håndverkere som søkte utdanning og levebrød i København, kom i tidens fylde til å grunnlegge en ny norsk koloni, med en ny norsk forening.

Romantikere og skandinavister, håndverkere og kunstnere

Skjebneåret 1814 ble skjellsettende på lengre sikt både for det ytre og indre forhold mellom de to folk tom så lenge hadde vært fast sammenknyttet og nå var løst fra hverandre; men i første omgang var det som de løste ytre bånd førte til et inderligere indre forhold. Vi har før nevnt at i den føyte generasjon etter 1814 så de innflytelsesrikste norske kretser hen til Danmark som sitt sanne åndelige hjemland og til Danmark som kulturlivets og særlig litteraturens sanne hovedstad. Og omvendt kom der i denne tids rike danske romantikk inn et sterkt drag av dyrkelse av Norge, av hvite fosser fra steile fjell, og av de minst like steile og stolte norske fjellbønder. Magister Erling Nielsen har i sin fortrinlige «citrat-mosaik» i tiårsboken for Fondet for dansk-norsk samarbeide dokumentert dette danske svermeri for «Norge i vore hjerter», kjærligheten til et nordlig fabelland som man kjente bedre fra lengselens og drømmens blå blikk enn av selvsyn. Med J. L. Heiberg erklærer magister Nielsen at i det 18. århundre var det Holberg og den norske dikterskole som

hadde representert klarheten: «når man betænker, at nordmanden Tullin, som ivrede mod fortyskningen af sprog og litteratur, sad i Kristiania, mens tyskeren Klopstock blev feteret i København, er der også tegn der tyder på at de (nordmennene) repræsenterer det nationale, ja man kunde fristes til at betragte nordmændenes indsats i det 18. århundrede som en fortsættelse af Tunsbergjarlen Alf Eriksens nyttige vikingetokter, hvorom folkevisen meddeler:

Alf han stander i fremmer stavn,
han ser de kogger for København.
Kender I Alf?
Og sønden sejled de tyske mænd
både med mel og malt.
Men Alf han ligger i Øresund,
han tager det fra dem alt.-»

For ikke å falle i den fristelse å presse sannheten i denne sammenligning for sterkt kunne man naturligvis replisere at det uheldigvis var den norskfødte Heinrich Steffens som bar den tyske romantiske bølge inn over de danske sletter og løsnat begeistring! rullende fonn, for øvrig med de smukkeste følger. Men tilbake dl magister Nielsen, som også vil se den annen hovedkomponent i dansk ånd ved siden av klarhet, nemlig inderlighet, i sammenheng med forholdet til Norge. «Om klarheden således kan føres tilbake til opplysningstidens nordmænd, kan inderligheden dateres til 1814. Den sans for lokalkolorit, som er et af romantismens programpunkter, er ikke blot en æstetisk doktrin, men spores som en almindelig tendens i tiden og må sees i forbindelse med adskillelsen fra Norge. Man rendyrker det idylliske Danmarksbillede, understreger det blide og lyse - det er nu landet bliver yndigt, og man koncentrerer sig om det «lille» land, pointerer det stille og hyggelige ...» Og samtidig bygger man seg altså efter adskillelsen det klippesterke, ville og urnordiske Norge opp som en prektig og fjern kulisse til vel egnet bruk i Oehlenschlägers dramatiske diktning og Grundtvigs natur- og historiesyn. Mens den frie norske bonde, som hadde gitt Chr. Colbjørnsen et forbilde i hans «Nordmandsiver for Frihed og Ret», ble et romantisk ideal også i videre danske kretser.

Det ble hentet ned eller kopiert norske hus i passende danske omgivelser, som i Søndermarken, og man fikk Nordmandsdalen ved Fredensborg, hvor Johann Gottfred Grund fikk plass for sine sandstenfigurer og sin søyle. De store danske ånder så nu i ånden for seg hvordan de bundne, uløste krefter hvilte et sted i de norske dale og bare ventet på å få frigjort Norden åndelig talt. Grundtvig ser ut til å ha ventet seg det helt store endog av Kristiania:

Skal du til Kristiania!
kaldes Filadelfia, -
nu velan! I Jesu Navn!
Danmark! Roskild! Kjøbenhavn!

Romantikkens lengsel mot: Dort wo du nicht bist - gjaldt jo i minst like høy grad de norske romantiske brødre. De stundet til København. Endog en kjølig, sarkastisk ånd som advokat Bernhard Dunker lot seg av denne lengsel mot København legge i versets lenker, og lot det stå til på sangens vinger. Han nyter sin ferie på Møens klint og skriver i sin stambok et storkevers:

Til fremmede lande så drager og jeg;
hver sommer jeg kommer tilbage:
som storken jeg søger det venlige tag,
hvor jeg har mine solskinsdage.

Men om lengsel, savn og hengivenhet var grunnfølelser hos de danske romantikere og hos de norske «danomaner», så var det også andre og krasst motsatte følelser som fikk spillerom, ikke minst i årene umiddelbart etter 1814. En bitterhet mot Danmark kommer ofte til orde hos det norske slektledd fra 1814, og den ble næret av slikt som sporadisk dansk hån over det mislykkede norske felttog i 1814, av det hårde økonomiske oppgjør mellom de gamle unionsland og av «svenskepartiets» talsmenn. Typisk for de siste var grev Wedel i en tale høsten 1814: «Neppe kan noen nordmann for alvor nære tanken om gjenforening med Danmark, hvis politiske system er så stridende imot Norges interesse, hvis regjeringsform er den despotiske, hvor kongen er lovens begynnelse og ende, hvis beliggenhet forbyr all gjensidig hjelp, hvis forstyrrede finanser lenge har vært et ordsprog, hvis innviklede kollegialvesen dreper all ånd, hvis fordervelige karakterløshet altfor meget har smittet oss, hvis småhetsånd har efterlatt sig altfor mange spor hos oss...». Det var i sannhet en god munnfull lenge oppsamlet anti-danskhet.

I Norge som i Danmark hadde 1814 med andre ord skapt sterke brytninger i sinnene, lidenskapene var kommet i bevegelse. Wilhelm Keilhau skriver: «For temmelig mange hadde meddelelsen om at den danske konge ved Kieler-freden uten videre hadde skjøvet Norge fra sig, slått sår i sinnet som ikke lot sig læge. Sålenge Christian Frederik var konge, og stod i spissen for landets regjering, var han imidlertid et levende bindeledd med danskene ... Den sterke begeistring Christian Frederik hadde vakt ved å stille sig i spissen for den nasjonale reisning, dekket derfor over de følelser mot danskene som var begynt å ulme i sinnene. - Men da så Christian Frederik ikke var istand til å innfri de forhåpninger nordmennene hadde stillet til ham, og da hele hæren slo om i forakt for ham, blev den nye grunnstemning overfor Danmark plutselig avsløret. Den var helt igjennem fylt med bitterhet. Det var som om Christian Frederik den mørke kvelden da han rodde ut gjennom Christianiaf jorden, tok med sig det som var igjen av det norske folks kjærlighet til Danmark ... Det har sjelden vært så langt fra Norge til Danmark som i 1815.»

Men innenfor embedsstanden var det nok mange som med sorg så hvordan denne avstand oppstod, og som var stilt overfor et fryktelig valg. Bortsett fra de militære var det i 1814 i alt 156 danskfødte embedsmenn i Norge og 208 norskfødte i Danmark. Det er lett å forestille seg de mange konfliktsituasjoner som måtte oppstå for dem, men også for mange andre, for nordmenn som hadde hatt sin lykkeligste tid i studentertidens København, kanskje funnet sin brud der, og nå skulle få avskåret disse kjære bånd som minner og tradisjoner hadde bundet. Alt umiddelbart etter Kielerfreden, den 5. februar 1814 kunngjorde det danske kanselli at alle danskfødte embedsmenn i Norge som ikke ønsket å forbli under det nye, forventede svenske regime, snarest skulle forlate sine stillinger og vende hjem til Danmark. 26 fulgte kallelsen og vendte tilbake til Danmark, 22 av de norske embedsmenn i Danmark vendte hjem. 181 ble igjen i Danmark, nå som rent danske tjenestemenn. Sammen med andre igjenblevne nordmenn skulle man tro at de ville utgjort kjernen i en fortsatt norsk koloni, med klubber og foreningsliv i Det norske Selskabs stil, men det synes ikke å ha vært tilfellet. Et siste livstegn fra det gamle norske Selskab kjennes fra 1815, ifølge Ludvig Daae ble det oppløst i København 3. august 1815. En del av de siste danske og norskfødte medlemmer stiftet som en slags fortsettelse, i grundtvigsk og romantisk nordisk ånd, en forening for «nordiske Oldskrifters Udbredelse». Her var Grundtvig selv medlem og norsk-patrioten Christen Pram.

Men noe virkelig foreningsliv ble det ikke til, selv om selskapet innlå seg fortjenester ved å få utgitt Grundtvigs Snorre-oversettelse.

Om studentene har vi hørt før. De aller fleste norske studenter i København kom seg hjemover mer eller mindre illegalt sommeren 1814, og de fortsatte siden å studere ved det unge universitet i Christiania. Men

en mindre gruppe ble igjen i København for å fullføre sine studier der, og Wilhelm Keilhau forteller at København universitet viste dem en særlig gunst ved å holde egen eksamen i norsk rett.

Ved adskillelsen skjedde det som vi vet et meget vanskelig oppgjør når det gjaldt dobbeltmonarkiets felles eiendom - og gjeld. Mange nordmenn hadde i den forbindelse oppdrag i København. En av dem som vendte tilbake til København like etter adskillelsen i et slikt ærend, var professor Georg Sverdrup, men ifølge den ironiske Pavels i hans dagbok hadde professoren også et annet motiv: «Sverdrup reiser med første gunstige Vind til København for at hente Universitetsbibliotheket, men dog vidst ogsaa for at undgaa at blive valgt til Storthinget.»

Enkelte militære embedsmenn valgte å bli i Danmark eller å slå seg ned i Danmark etter 1814. Blant annet vet vi at en offiser, Broch, fulgte Christian Frederik til Danmark. Det samme gjorde prinsens kabinetssekretær Adler.

Men tross en viss norsk innvandring ble det som sagt ikke noen virkelig norsk koloni i København i denne tid. De dansk-norske forbindelser er mer preget av det nære vennskap og slektskap mellom mange danske og norske familier som var blitt inngiftet i hverandre i forenings tiden, og som holdt forbindelsene ved like. Men det er åpenbart at unge nordmenn på besøk i København nå mobiliserte større motstandsevne mot trangen til å knytte nye slike forbindelser, større enn nordmenn både før og etter vanligvis har hatt når det gjelder unge københavnerinner.

Den senere kjente historiker og jurist Jens Chr. Berg, som selv var født i København, som sønn av en norsk embedsmann, hadde studert der og vært ansatt ved det kgl. Bibliothek, er en av de norske som gjenså sin ungdoms elskede København kort tid etter adskillelsen, og nå skriver han: «De vil maaskee troe, at jeg har knyttet Forbindelse med nogen her; dog nei. Nei, aldrig har det faldet mig ind at stifte en saadan Forbindelse med nogen dansk Pige, stedse har det forekommet mig (det er sagt uden nogen de danske Pigers Fornærmelse) urimeligt at bringe dem til Norge, hvor de sjelden passe, og nu efter den lykkeligen ind trufne Skilsmisse 1814 er det uforsvarligt at bidrage til at forlænge de Baand, som hidtil have tjent til at sammenknytte dem, hvoriblandt Familie-Forbindelserne vel ikke er de svageste.» Vi tør trygt gjette på at den unge student Berg i København i 1790-årene ikke ville vedstått seg ett ord av dette, og like lite ville senere norske studenter i København kunne gjøre det. Men i 1814-stemning skriver den lærde Berg så antidansk at han anser det for «en halv Daarskab at bringe Hustruer fra Danmark til Norge» og spesielt i «denne Tid, da Rigernes Interesser er saa forskjellig, og denne let kunde have Ubehageligheder i Følge med sig i Huuslivet, anseer jeg det aldeles utilbørligt og blot tjenende til at forlænge de altfor langvarige Forbindelsers fatale Virkninger (1)».

Den norsk-norske nordmanns bitterhet overfor Christian Frederik, hans falne ideal, kommer også til syne. Berg forteller at Frederik VI er syk, men håper det går over så han overlever tronfølgeren Christian Frederik: Thi denne Stymper burde ikke have den Fornøielse tiere at hilses Konge, og det kan jo være nok, at han de Maaneder var Regulus Norvegiae.»

Så meget om de døgnaktuelle bitre følelser. Så et glimt fra de mer konkrete forhold, fra båtforbindelsen mellom Christiania og København dengang. Denne forbindelse ble nå opprettholdt av en rekke småfartøyer som mer eller mindre regelmessig fraktet varer mellom de to byer. Berg har kjøpt møbler i København: «Man vil vist spørge mange Forliis efter de slemme Storme, som nu have rast i nogen Tid. Gid Trepka forinden var arriveret i Christiania Fjorden, da jeg havde sendt noget med til at møblere min Storstue med.» Denne Trepka var en kjent skipper og fraktemann som seilte nærmest i fast rute mellom de to hovedsteder,

og som også tok med brev og besørget dem. I en annen nordmanns, U. V. Møllers «Optegnelser fra en Rejse i Danmark 1817», fortelles at han reiste til København med en annen fraktemann, ombord på «Juliane», ifølge med flere andre småfartøyer som også lå for anker utenfor Vækkerø og ventet på gunstig vind: «En Mængde andre Fartøier laa her for med føielig Vind at gaa til Danmark... 18.-22. August tilbragte jeg nu i det kjære København. Besøg aflagde jeg hos mine Venner, saa Prices Kunstberiderselskab og Casortis mesterlige Mimik som Pierrot, Tragædien Beverlei, hvor jeg atter havde Anledning til at see Ryges herlige Spil. Professor Ørsted lod mig besøge sig i Thotts Palais, hvor han viste mig alle de fysiske Apparater, blandt hvilke hans nye galvaniske især interesserede mig, ligesom det overhoved er en sand Fornøielse at tilbringe en Tid i denne Mands Selskab ...» U. V. Møller hadde i sannhet sans for de sanne gleder og de sanne severdigheter i det rike København, som ikke minst nettopp i disse år var rik på kunstnerisk skaperkraft og maktfulle personligheter.

Det var da også dette som i første rekke bandt norske sinn på nytt til København i de kommende par tiår, og Københavns kulturelle rikdom og gavmildhet måtte tre i så meget sterkere lys som vår egen hjemlige lille hovedstad ennå bare stod ved begynnelsen i sin utvikling av et selvstendig kulturliv. Ikke hadde Christiania akademier for å utdanne utøvere av de skjønne kunster, ikke musikkakademi, ikke et akademi for bildende kunst, ikke en gang et offentlig teater. Da byen omsider fikk det, ble det en dansk provinsscene. Og dikterne, bortsett fra den patriotiske rabulist Henrik Wergeland, stundet alle mot København som sitt Mekka, for i og omkring København levde hele skaren av de beundrede danske gullalderdiktere.

I den følgende tid ble det først og sist diktere og kunstnere som gjenopptok ferdene til København, og som elsket å være der.

Vår malerkunsts første mestre, Dahl og Fearnley, mottok rike inntrykk i København; våre begynnende billedhuggere studerte der, og ble opptatt i den store danske kunstnerkoloni i Rom, ved Thorvaldsens føtter. Musikere, som Bull, Kjerulf, Nordraak, Neupert, Grieg og Svendsen, opplevde musikk og skapte musikk i den danske hovedstad, og dikterne fikk i lange lider sin egentlige hovedstad der.

J. C. Dahls København-opphold fra 1811 av innleder denne norske kunstnervalfart til København i det 19. århundre. Han kom fra et steilt og karrig vestlandslandskap til det smilende, åpne danske landskap, han kom fra et håndverkmiljø og fikk oppleve verdenskunst i de rike danske samlinger, han gikk i lære på Kunstakademiet, han fikk den store Eckersberg som veileder og venn, og han fikk prins Christian Frederik som personlig velynder. Prinsen Ønsket å få den begavede bergenser knyttet til København som fremtidig professor, og han hjalp ham til Italia og til det avgjørende møte med italiensk kunst og natur.

De bildende kunstnere orienterte seg fra København videre ut mot de store europeiske kunstbyer, mot Dresden, Miinchen, Dusseldorf, Rom og Paris - musikerne orienterte seg etter hvert over København til Berlin og Leipzig, mens våre diktere og andre intellektuelle først og sist søkte til København.

De unge begavede embedsmannssønner som trådte frem i 1830-årene og utgjorde «Troppen», kjernen i det såkalte Intelligensparti - av Wergeland og de norsknasjonale gjerne kalt danomanene - hørte til dem. Selv hadde de studert i Christiania, men deres fedre hadde studert i København, og de hadde arvet deres kjærlighet til denne tapte hovedstad, samtidig som de i sin egen tid hadde opplevd med henrykkelse den danske gullalderdiktning. De søkte til København for å komme i levende kontakt med denne diktning, med dikterne selv og for å oppleve denne diktning i herlige tolkninger på teatret, det kongelige Theater, som

samlet i en sum alt hva disse nordmenn elsket ved Danmark. Welhaven sa at han «paa en maaned i København vilde udrette mer for min udødelige Sjæl end ved 3 Aar i Christiania.»

Høsten 1835 foretok de to unge «troppister», J. S. Welhaven og Bernhard Dunker, en reise til København, en reise som gav bestemmende inntrykk til dem begge. Bl.a. ble de gode venner av Christian Winther, og Dunker kom senere til å føre en flittig og meget spirituell brevveksling med fru Winther. De og deres danomanervenner holdt livet ut fast ved kjærligheten til Danmark og København, også da den hjemlige norske nasjonalromantikk fikk makt over deres sinn. Siden lot de kjærligheten til Danmark innpasses i en videre følelse, den skandinaviske begeistring.

Karakteristisk er historikeren P. A. Munch, som riktignok aldri ble helhjertet skandinavist, men til gjengjeld som den naturligste ting av verden forenet norsk nasjonal selvbevissthet med glødende danskjærighet. «København var hans Mekka,» skriver John Sanness i sin bok om skandinavismen, «ikke bare på grunn av arkivene, men også på grunn av den gjestfriheten og elskverdigheten han aldri ble trett av å prise og overhodet på grunn av de større, rikere og friere forholdene der.»

Hans slektning, dikteren og redaktøren Andreas Munch, var kanskje den av slektleddet som var sterkest påvirket av dansk litteratur og personlig kom til å bli mest knyttet til København. Riktignok var han og Schweigaard og Collett de blant troppistene som ikke var helt ukritiske overfor danomanien. Andreas Munch skriver i sine erindringer, om faren, dikterpresten Johan Storm Munch, og hans bror, som «kom ligefra den ensomme Lands-Præstegaard til Kjøbenhavn, hvor deres haarde landske Dialekt og hjemmegjorte Klæder i Begyndelsen udsatte dem for adskillig Spot fra de danske Kammerater». Og som redaktør av «Den Constitutionelle» kunne Andreas Munch ofte komme med kritiske utfall mot ensidighet og begrensninger i dansk kultur, representert ved Heibergs estetikk og A. S. Ørsteds rettsfilosofi, som i virkeligheten var en støtte for det foreldede enevelde. Men som dikter og menneske kom Munch til å stå København og Danmark stadig nærmere, og da han var blitt en ensom mann hjemme, fant han et nytt hjem i sitt annet fedreland. Lenge ble hans diktning også påskjønnnet i Danmark, men det var også der han fikk sin mest drepande dom, da Brandes skrev om helten i hans skuespill «Lord William Russel» at «han taber i Interesse, Alt hvad han vinder i Dydl» Munch giftet seg annen gang med en formuende dansk dame, Anna Maria Amalie Ra-ben, og slo seg siden ned i København, hvor deres vakre hjem i Kronprinsessegade ble et gjestfritt møtested for en stor krets av danske og norske fra 1860-årene av. Camilla Collett skildrer et sted en typisk aften i harmoni og skjønnhet ute hos Munchs - og røper samtidig hvordan hun, den evig forfulgte, har fått føle snerten av landsmenns ironi:

«Jeg var engang i en Soiré hos A. Munch i deres smukke, elegante Bolig i Kjøbenhavn. Udsøgt Selskab, Vert og Vertindes Elskværdighed, alt forenede sig til at give Aftenen et mere end sedvanligt Præg. Jeg følte mig meget oplivet. - Dagen efter gav en af vore hjemlige Psykologer, som ogsaa havde været der, en Skildring af Festen i et bekjendt Kjøbenhavnerblad. «Ogsaa Forfatterinden Fru C. var der med sit sedvanlige triste, misfornøiede Ansigt.»

Det hører med til historien at den ærlige og åpenhjertige, men ikke alltid selv så taktfulle fru Collett mange år senere, da Munch var død, skrev til enkefru Munch for å trøste henne, og kanskje befri henne for noe av den helgenglorie A. Munch hadde spunnet om sin første hustrus minne: «Tillad mig her at tale ret ud... Den romantiske Glorie, hvormed Munch har omgivet hendes Minde, skyldtes mere en digterisk Illusion . . . Den rette sande Lykke har De skjænket ham.» «Da jeg leste dette,» kommenterer Francis Bull, «syntes jeg det

var temmelig sterkt å skrive slikt i et kondolansebrev. Men Camilla Collett hadde rett i å mene at bedre trøsteord kunne fru Amalie Munch ikke få.»

I hvert fall måtte et menneske som Camilla Collett naturnødvendig av og til støte an mot de forfinede københavnske konvensjoner, som tillater og tåler det meste - bare ikke for meget upolert norsk brask og bram. Vi kan jo ikke egentlig benekte at en og annen nordmann i København fra tid til annen kan ha geberdet seg noe mer høyrøstet og kanskje også noe mer ubehøvlet enn det ellers er den lokale skikk og bruk - men så har vi da også fått vårt pass påskrevet av eventyrdikteren over alle, H. C. Andersen, og det inntil flere ganger.

I «Laserne» er han ute etter oss, riktignok med tilføyet og avvæbnende selvironi over den danske «Las» i samme åndedrett, men især har han jo tatt storsleggen frem - unnskyld, en danske bruker ikke storslegge, men sin spisse penn - i «Elverhøj», hvor han gir en overdådig skildring av den norske Dovregubbes og hans to sønnlige lømlers besøk i den danske elverkonges haug. Der foregriper han endog den nålevende norske turists standardhån over Himmelbjerget: «Er det en Høj?» spurgte den mindste af Drengene og pegede paa Elverhøj. «Det kalde vi oppe i Norge for et Hul!» «Gutter», sagde den Gamle. «Hul gaar indad, Høj gaar opad! Har I ikke Øjne i Hovedet?»

«Elverhøj» er like storartet fra hvilket synspunkt man enn ser det (bare ikke fra norsk fjellklatrersynspunkt I) - det er poetisk, det eier dansk selvironi, det gir en konkret skildring av norsk adferd i København: «Deres Borddame kildrede de med Grankongler, som de havde med i Lommen (1), og saa tråk de deres Støvle for at sidde mageligt...» eller: «de to smaa norske Trolde, de lagde Benene op paa Bordet, men de troede nu, at al ting klædte dem.»

Helst bør vi vel likevel se «Elverhøj» som en synsk allegori eller fabel eller parabel, hvor «den Gamle», Dovregubben, blir det diktete Norge, det Fjell-Noreg som danske diktere fra Grundtvig og Oehlenschläger til Bukdahl og Michael Tejn har dyrket og sett for seg i ånden - først i fornnordiske syner og senere ved selvsyn og natursyn, for Grundtvigs og Oehlenschlägers vedkommende riktignok først i alderdommens selvsyn. I ham møter vi både Eddaens Odin, sagaens gubbe Njål og Colbjørnsens frie fjellbonde. Og i de to uoppdragne småtroll må vi gjenkjenne Wergeland, som riktignok, dessverre, aldri kom til å besøke København, gid han hadde gjort det! Og Bjørnson, som til gjengjeld fikk sin annen hjemstavn i København, hvor meget han enn støtte an mot mangt og meget nettopp der.

Men den samme H. C. Andersen har heldigvis selv gitt beviset for at den fintfølede danske Genius også kan komme til å trække en norsk Nora på tærne. Det er Camilla Collett som forteller «Et gammelt Minde fra Kjøbenhavn»: «Men hvorfor. Hr. Andersen, har De aldrig i disse mange Aar været i Norge?» - Nej, det turde han ikke vove. Nordmændene var ham for stærke, dem gik han helst af Vejen for... «Jeg har engang i Udlandet truffet en Nordmand... - men Gud bevare mig!» - «Bevares, hvem var da det?» «Det var saamænd en af deres store Digtere, det var Welhaven.» Vi har ikke vanskelig for å forestille oss fru Camillas ansiktsuttrykk i det Øyeblikk, men før hun fikk sagt noe, ble det enda verre. «Der er ogsaa en anden Nordmand, endnu umuligere for mig, og som jeg neppe vilde kunnet undgaa under et Besøg oppe hos Dem ...» En værre endnu? Gud, hvem var da det? «Wergeland, mener jeg.» Og for de forbløffede Tilhørerinder fulgte nu et Par fyndige Træk af det velbekjendte, dengang gjængse Skræmmebillede af «den norske Udigter», saaledes som det paa Afstand havde formet sig for danske Øine. Henrik har som bekjendt aldrig været i Danmark. Fru Schmidt, der under Samtalen havde forholdt sig temmelig taus, dog under en synlig Bestræbelse paa at forblive alvorlig, forsøgte nu med et lidet raskt coup de main at standse den Vending,

den truede med at tåge. Hun præsenterede mig med al Anstand som Wergelands Søster. - Situationen var jo lidt betænkelig. Den bedste Udvei havde jo været at tåge den fra den komiske Side - forene sig, alle Parter, til i al Gemytlighed at more sig over den. Jeg vilde netop give Stødet med et muntert: Det skal De ikke bryde Dem det mindste om, Hr. Andersen! dette var jo bare morsomt! - da han med et forskrækket Ansigt reiste sig og efter et Par skyndsomme Buk forsvandt bag Døren -.»

Om altså både norske Laser og norske småtroll og overfriske norske diktere fra Wergeland til Bjørnson vakte eventyrdikterens forskrekkelse og egget til fantasifull satire, så vakte Bjørnsons entré med brask og bram på den københavnske arena ellers adskillig beundrende oppsikt. Men den vakte også den ironiske smaksdommer J. L. Heibergs reserverte forargelse, som han uttrykte i de berømte linjer til Krieger: Han, Bjørnson, er «nu Dagens Løve for en kort Tid, og det uundværlige Requisit i Selskaber. Han har paa anden Haand gjort nogle Attentater paa ogsaa at komme her, men jeg har været grusom og viist dem tilbage. Jeg holder ikke af, at man løber Hornene af sig i mine Værelser; det maa være gjort iforveien og i andre Localer. Men at han, efter sit forrige Ophold her, endnu ikke er bleven færdig med Hornene, erfarer jeg blandt andet af den Beretning, at han i et Selskab hos Hammerichs ... har sagt til Hall (statsministeren), at han havde et sløvt Blik. Ved andres Mellekomst skal han senere have gjort Hall en Undskyldning, hvilket vel har kostet hans norske Samvittighed Meget, men til Belønning har Hall optaget ham i sin Omgangskreds og inviteret ham. Men Hall er, som bekjendt, «billig», og jeg er det, som bekjendt, ikke.»

Når disse aktive naturer fra et nyvaknet og derfor ungt naboland virket så foruroligende og endog frastøtende på de danske gullaldermenn, kom det sikkert av at de samme unge nordmenn ble enda en tanke norskere og mer høyrøstede i de formsikre og eleverte danske miljøer, i en slags ungdommelig opposisjon. Det gjaldt endog de meget danskvennlige troppister fra intelligenspartiet; derfor kunne Welhaven skremme ømfintlige H. C. Andersen.

Bernhard Dunker uttrykker i et brev til Julie Winther både denne kretsens og andre nordmenns fornemmelser: «Vi vide, at de danske oversee os, og denne Bevidsthed om at oversees af Eder er det, som gjør os saa norske, saa hovmodige, saa dumme nede hos Eder. Vi kjæmpe for Tilværelsen, vi kjæmpe for det tørre Brød, og derfor ere vi saa glade over de Smuler, vi kunne finde i vort eget Eie. Og naar vi saa gale som andre Haner over et lidet Byg- eller Havrekorn, som vi finde paa vor egen tørre Bakke, saa gjøre I os Uret, naar I troe, at vi see ned paa Eder. Sandheden er, at vi see op til Eder, og at vi kun gale og flaxe med Vingerne, for at I skulle lægge Mærke til, at vi ogsaa ere med. Og saa maae I ikke være saa strænge imod os, fordi vi en og anden Gang gale for høit over et lidet Korn, vi have fun-det i vor egen Jord, men holde os tilgode at vi gjøre altfor meget Væsen deraf. - Hvad mig selv angaaer og mine egne Hanegal, saa kjender jeg meget vel den Tilbøielighed, jeg har til i min Glæde og Lovprisning over noget at løbe altfor stærkt til og ikke tåge vedbørligt Hensyn til andres Fordringer. Da jeg ved de danske Studenters Møde i Christiania holdt en Tale for Danmark, strømmede min Tale saaledes over af Jubel, af «Glæde over Danmark», at de norske Nordmænd erklærede, at de havde følt sig ydmygede og krænkede paa deres Lands Vegne. Jeg havde ikke tænkt paa Norge, jeg tænkte kun paa Danmark, mit hele Hjerte var fuldt af Danmark...»

Dunker taler her på vegne av hele sin generasjon, og især på vegne av de danskorienterte tropp is ter - men vi gjtir vel i å merke oss at de mer politisk bevisste i det samme Intelligensparti, som Schweigaard, forenet dyp kjærlighet til dansk åndsliv med sterk kritikk av det danske enevelde og av hele den politiske indolens som de mente rådet i Danmark.

På det tidspunkt da de unge studenterdiktere Ibsen og Bjørnson første gang kom til København, i 1850-årene, hadde denne danomani smeltet sammen med både romantisk og politisk nasjonalisme - og med skandinavismen, særlig med den. I Norge kom den især til i prege studentene og studenterdikterne, mens den i Danmark nådde langt videre.

I 1836 skildret Andreas Munch i «Ephemærer» sine inntrykk fra København og Christiania, og dro sammenligninger. I København, påstod Munch, snakket alle mennesker om teater og teaterstykker, fordi kunsten der var blitt «et Surrogat for Livet, det færske, det ægte» - mens dette ferske liv og de nære ting til gjengjeld opptok vel meget av godtfolks sinn og sans hjemme i Norge: «der giver Folket sit eget Spil - paa Livets alvorlige Scene.» Munch stod uviss i valget mellem disse to motsetninger: «Gud veed, hvad der er det Bedste.»

Hans slektning og navnebror P. A. Munch stod i et lignende dilemma overfor Danmark. Han elsket København og landet inderlig og besøkte det gjerne og ofte. Samtidig hadde han forarget danskene grovt med sin berømte innvandringsteori, der han antydte at danskene var av en annen avstamning enn vi i Nord-Skandinavia, og at Danmark naturlig sognet til kontinentet og Tyskland.

I sin store minnetale over P. A. Munch i Rom 1865 kom Henrik Ibsen tilbake til dette, og tolket Munchs mening som en oppfordring og en utfordring til å bevise det motsatte, til å fri seg fra tyskeri og slutte seg helhjertet til Norden: «Ryd ud med ord og med åndelig dåd, ryd ud gennem Jer kunst og Jer litteratur, ryd ud ved hele Eders made at leve og tænke og være på, det parti i Eders land, som med så forunderlig sympathetiske bånd føler sig draget nedover imod syd, det parti i Eders land, som gør al sin idræt med øjnene rettede derved, som om det der havde sit frændeland, sit stammeland...»

Disse sterke ord er saktens preget av årstallet 1865, året etter Dybbøl - men det er sentrale ord i skandinavismen, og det er typisk at de kommer fra en nordmann, for det var ofte nordmennene som slo hull på den skandinavistiske veltalenhets bobler. Hør igjen Ibsen: «Lad det - jeg siger dette til Jer Svenske, Danske og Norske, - dog endelig engang komme så vidt, at sandheden får magt i vort fælles samliv; vi har set hvor flokslene bærer hen. Vi har hidtil i vore nationale berøringer gået mellem hverandre som diplomater, vi har vekslet høflighedsnoter, vi har været delikate som en parfume, og det var først da den alvorlige del af festen skulde begynde, at vi fik åbne sanser til at erkende, hvad det hele væsen hidtil havde været - en duft...»

Slik fortonte det seg for Henrik Ibsen i tilbakeblikkets bitre ettertanke, da skandinavismen hadde lidd sitt sviende nederlag. Den hadde jo begynt i den grad med sang og spill og med vaiende faner, og han selv hadde vært ikke lite av en forsanger. Bevegelsens sentrum lå utvilsomt i København, og den hadde trukket unge nordmenn til København og gitt dem bestemmende opplevelser nettopp der. Det begynte for alvor med Uppsalastudentenes studentertog til Lund og København i 1845, der de norske studenter etter nølen og vakling omsider ble med, dvs. de som var bevisste «skandinaver». 53 norske studenter vedtok å leie dampskipet «Carl Johan» av grosserer Tofte på egen risiko, med Martin i us Nissen som leder, og snart var listen fulltegnet. «Carl Johan» dampet av sted med 122 mann, dvs, med proppfullt belegg, og en del som ikke fikk plass, kom seg av sted til København på egen hånd eller på egne ben. I alt 144 norske deltagere ble med på møtet, som varte i fire dager og dannet høydepunktet i 1840-årenes skandinavisme. Den storslagne rammen om festlighetene og utfoldelsen av dansk gjestfrihet - og dansk veltalenhet - på det beste, gjorde et dypt inntrykk på nordmennene. «Hele byen var på benene,» skriver Sanness, «det gode borgerskap sloss om å huse og beverte gjestene, og den ene festen avløste den andre. Det ble ikke spart på noe, punsjen og

champagnen flommet, og time efter time ble det holdt begeistrede skandinaviske taler - en nordisk kappestrid i veltalenhet.» De danske aktivister som Carl Ploug og Orla Lehmann tok ledelsen, og Lehmanns praktfulle tale i Ridehuset utgjorde høydepunktet - mens Poulsen nok fikk det til å skurre i enkelte norske ører, når han talte om den smertelige skilsmisse i 1814, og sa: «Vi Danske og Norske behøve blot at see hinanden, og strax gjenkjende vi hinanden, og føle at vi ere Sønner af en og samme Moder...»

De norske hovedtalere var Eilert Sundt, som inviterte til det neste møte i Christiania, dernest Martinus Nissen og G. A. Krohg. I deres spor var det som nyfikne og begeistrede skandinaver at unge norske studenter kom til København. Henrik Ibsen kom der første gang i 1852, da var han teaterdikter i Bergen og reiste med et lite stipendium derfra, samt med anbefalelsesbrev til J. L. Heiberg. Og for denne mer stillferdige norske studenterdikter åpnet Heiberg de dører i Søkvæsthuset som han siden stengte si demonstrativt for den fremadstormende Bjørnson. Ibsen ble invitert til et intimt festmåltid hos de olympiske Heibergs - sammen med sine reisefeller, det unge skuespillerpar Johannes og Louise Brun. Alle tre var dypt takknemlige og forventningsfulle, Ibsen muligens ef terpa en tanke skuffet - verten hadde underholdt ham åndfullt - men om kulinariske finesser!

Ibsen ble imidlertid animert av denne fornemhet - han leide seg et værelse ved Kongens Nytorv som var avertert ledig for «en galant Herre», og prøvde efter beste evne å gjøre fy Idest for seg i denne rolle under sitt første Københavneropphold. Men de danske berømtheter, som Kierkegaard, Paludan-Miiller, nøyde han seg beskjedent med å beundre på avstand - bare H. C. Andersen våget han å oppsøke.

Bjørnson, som kom fire år senere første gang, på hjemvei fra studenter toget til Uppsala, var ikke hemmet av noen slik tilbakeholdenhet; han oppsøkte så mange han fikk tid til, og han reiste derfra med det «Forsæt, snart at see Danmark igjen og være der længer.» Som tenkt så gjort, og neste gang hadde han fort vunnet seg en stor bekjentskapskrets blant forfattere, studenter, teaterfolk, med stamkvarter på Bidstrups kafé. «Om Ettermiddagen saa man den stovte Nordmand gøre Touren op gennem Strøget,» sier Robert Neiiendam. «Hovedet sad kækt paa hans stærke Skikkelse, og Kvasten fra Studenterhuen hang flot ned paa Skulderen. Besøgte han den musikalske Familie Sanne, vilde han helst høre Beethoven. Men nægtes kunde det ikke, at «den norske Student», som han kaldtes, kunde virke noget udfordrende paa mere stilfærdige Naturer; hans Minespil røbede altid Lyst til Debat, under hvilken han gerne hørte sin egen Røst.» I sine erindringer har Sophus Schandorph gitt et levende bilde av den unge Bjørnson i København, lyrisk begeistret, veltalende, megettalende.

Bjørnson og København ble ellers gjennom årene til et så stort og broget kapitel at det er et stort tema for seg - hans ungdomsdiktning gjorde også et så sterkt inntrykk at hans sprog og lyriske stil ble et forbilde for danske poeter. Neiiendam sammenligner hans norske innflydelse her med Michael Rosings: «Kgl. Skuespiller Rosing gav Dansk en norsk Sprogtone, der ikke alene blev merkbar paa Scenen, men i Kirken og Retssalen, og Bjørnson Iigesom «luftede ud» med sine lyriske Billeder og sit friske Væsen.» Men H. C. Andersen ergret seg meget over denne strøm av bjørnsonske foss- og fjelluttrykk som flommet inn over slettelandet, og han skrev sin storartede parodi (med «Arnljot Gel-line» som tydelig skyteskive): «Norsk Stiiil».

Tag mig tusende
Er dicke susende,
Er dicke knusende,
fygende, strygende,
Anlit lysende,

Gysende,
Sprogormer kuskende,
Reent ravruskende,
 (En Digterkjæmpe)
Bardebrag i Bersærker gang,
 (Paa Fladelands Vang)
Fra Landet med Kornet,
Heimdal støder i Hornet,
Et Storheds Skrat:
Klat!
Tiden vil Jærn og Staal,
Sutteblødt er Danskens Maal
Ynkelig klynkende
I Raadenskab synkende
Al dansk Poesi
Forbi
Er dikke? Er dikke? Dikke dikke
 dikke!

Det går en linje fra disse H. C. Andersens linjer til Henrik Pontoppidans ord over en generasjon senere, der han i «En Vinterrejse» vidner om hvordan det norske litteraturhegemoni i Danmark på Ibsens og Bjørnsons og deres fellers tid hadde virket noe knugende på de unge danske talenter, og hvordan den «norske Stil» hadde virket avsporende på den spesielt danske sprogkunst, fordi «de smaa Aander, som danner sig i de stores Billede, oftere forgaber sig i deres Unoder end i deres Dyder, og anser sig selv for genialiske, naar de etterligner et Geni i hans Udskejeiser. Som Bjørnson med sin Stils Forvovenhed har skaffet Affektationen og Skaberiet Borgerret paa Parnasset.. . For os derhjemme har han været den ideelle Kamphane, der ved ethvert Besøg har sat Hønsegaarden paa den anden Ende.» Andre danske ville kanskje innvende mot Pontoppidan at det liv som Bjørnson ofte skapte i denne kjære hønsegård, ikke var helt av veien. Fred er ei alltid det beste.

Men tilbake til nordmennene selv, de unge skandinavister som gang på gang inntok København. For oss står Ibsen og Bjørnson som deres fremste. Ingen av dem inntok forresten byen uten kamp og motgang. Vi hørte om Bjørnson som rente pannen mot Heibergs stengte dør, og som ellers alltid i København kom i strid, som han riktignok alltid vakte selv. Toppmålet ble det for hans danske venner da han ved selve høvdingen Grundtvigs gravferd brukte anledningen i sin tale til å henstille til danskene å ta sitt forhold til Tyskland opp til overveielse og lege såret fra 1864.

Ibsen på sin side, som ble så gjestfritt mottatt hos Heiberg, hadde en kamp å bestå før hans dramaer vant innpass på den danske scene. Den samme Heiberg var meget avvisende overfor hans første skuespill: «Et norsk Theater vil neppe fremgaa af Laboratoriet for disse Experimenter - det danske trænger lykkeligvis ikke dertil,» skrev han syrlig efter lesningen av «Hærmændene paa Helgeland». Men her skulle Johanne Luise Heiberg siden gjøre gemalens urett god igjen, ved å innføre Ibsen for alvor på dansk scene. Og siden gikk hans skuespill et virkelig seierstog både over Det Kgl. Theaters og privatteatrenes scener. I taknemlighet skrev Ibsen, som europeisk berømt, sitt skjønne hyldnings- og takkedikt til fru Heiberg, hvor han mintes - og kunne gi fulltonende uttrykk for - de sterke inntrykk han som ung, i stum beundring, hadde mottatt nettopp av hennes kunst, på Det Kgl. Theater. Det hørte sikkert til hans livs rikeste opplevelser. Ennå som meget gammel mann kunne han si til Helge Rode at han stadig lengtet etter å kunne

komme ganske stille og ukjent til København en aften og liste seg hen til nettopp dette teater. I rimbrevet til fru Heiberg hylder Ibsen et slikt uforglemmelig minne fra København:

mindet om en skönhedsfyldig
højtidsstund,
mindet om en rad af timer,
langt tilbage,
da jeg så Dem sejrrig drage
smykket, gratie-fulgt og sand
gennem kunstens under-land...

Tilsvarende, om ikke i samme inspirerte ord, kunne gjenfortelles om de inntrykk neslen hele garden av vår første kunstnergenerasjon opplevde under København-opphold rundt midten av det forrige århundre og senere, Kjerulf og Grieg, Laura Svendsen og Lucie Johannessen, billedhuggere, diktere. Men andre, mer bjørnsonske naturer, hadde som fremste formål å gi inntrykk. Blant dem var hans slektning Rikard Nordraak. Han og Grieg traff hverandre første gang på spasertur i Tivoli. Da var de henholdsvis 20 og 21 år. «Nei, saa skal vi to store Mænd virkelig træffe hinanden!» sa den ennå uberømte Nordraak til den like uberømte Edvard Grieg.

Ole Bull, som var anti-skandinav fordi han var mot unionen med Sverige og i det hele tatt anti-svensk, hadde en forkjærlighet for København og gjestet gjerne og ofte og lenge ad gangen byen, men mindre for å hente inntrykk enn for å gjøre inntrykk. Og det lyktes for ham. Da han ble mottatt i audiens av den gamle enevoldskonge og siste unionskonge Frederik VI, og den gamle landsfader spurte ham vennlig om hvem han hadde lært å spille fiolin av, svarte Ole Bull med urnorsk fynd og klem: «Av Norges Fjelde, Deres Majestæt!» Majesteten ble så forskrekket at han hvisket til adjutanten at han måtte se å få det gale menneske ut. Ole Bull bodde på d'Angleterre, men vanket gjerne i danske hjem - særlig hos skuespilleren Rosenkilde i det nære Nyhavn. Bull og Rosenkilde opptrådte sammen, men ingen av dem hadde sans for de praktiske detaljer i livet. Efter en fællesopptreden var hele billettinntekten sporløst forsvunnet - inntil den kom i retur fra vaskeriet: Ole Bull hadde slengt sedlene fra seg innimellom skittentøyet. Hjemme hos Rosenkildes kunne Ole Bull sitte i timevis og improvisere. På samme hotell, d'Angleterre, bodde engang pianisten Døhler. Da han hadde fødselsdag, ble han oppvartet av Ole Bull og hans fiolinistkollega Ernst. Mens han ennå lå i sengen, kom de to uanmeldt inn, Bull med Ernst på skuldrene, og Ernst førte buen, mens Bull spilte venstrehånd. Så overrakte de sin gave: 12 hansker, for høyre hånd. Døhler var nemlig kjent for å spille en del klaverstykker for bare venstre hånd på sine konserter!

Et annet hjem som samlet mange norske i den tids Nyhavn, var Erik Bøghs. Han hadde fra sitt Norgesopphold omkring 1850 medbrakt til sitt fødeland en norsk hustru og en varm kjærlighet til Norge, selv om det var nettopp han som introduserte den komiske, parodierte nordmann, i typen Bjerkebæk, på dansk revyscene, som han var skaperen av. Bjerkebæk, norsk nordmann fra Norge, forekom i divertissementet «En Caprice», som ble oppført på Casino 1858. Siden ble hans navn et stående begrep både syd og nord for Kattgat. Det norske teater i Christiania, med Ibsen som sjef, var forresten overlegent nok til å oppføre capricen kort efter.

Det samme Casino teater i København fikk fra 1860 en norsk leder, idet regissøren M.W. Brun ble direktør. Som sin norske forgjenger i dette hasardiøse yrke, N. Krog Bredal i foregående århundre, var han en musenes elsker mot deres vilje. Det vil si, han hadde riktignok adskillig hell med sin teatervirksomhet i provinsen, men ikke i København. Men han innlå seg likevel fortjenester ved slike bedrifter som å få den

store Wilhelm Wiehe tilbake til dansk teater og å være den første som spilte Ibsen i København. Han oppførte nemlig «Gildet på Solhoug» i 1861, mens fru Heiberg på Det Kgl. Theater først introduserte Ibsen i 1870.

M. W. Brun var fra Bergen, hvor han ble født i 1819, og hadde i ungdomsårene fart på verdenshavene som norsk sjømann og styrmann, til han 24 år gammel brøt overtvert og dro til København for å bli enten skuespiller eller dikter. Strengt tatt ble han vel ingen av delene, selv om han fikk skuespill oppført på Det Kgl. og selv spilte mange roller i livets løp. Heller ikke som teaterdirektør er han blitt berømmet, hverken i København eller Christiania. Men en energisk og ualmindelig teatermann var han likefullt, og hans to bind ungdomserindringer gir et levende bilde av ham selv og hans tid. Hans to sønner ble begge to knyttet til Det Kgl. Theater som dyktige og meget anvendte operasangere.

Enkelte andre nordmenn kan vi også lete oss frem til, på ett eller flere andre områder, i København i denne tid, mellom 1814 og 1864. Men de ser ut til å ha gått opp i sitt miljø og sitt nye fedreland og er blitt danske, de synes ikke å utgjøre noen norsk koloni i egentlig mening. Og de har heller ikke skapt seg noen norsk forening som kunne tjene som møtested og samlingspunkt. Riktignok ser vi at «endeel Nordmænd» samles «i et Selskab paa lille Ravnsborg» for å feire 17. mai midt i 1840-årene, og der må ha vært et tilløp til en slik forening, men det ble med tilløpet. I selskapets 17. mai-sang for 1844 heter det i en strofe:

Saa glade vi samles paa DANIAS Kyst,
For NORA en Kranas her at binde;
Af Glæde nu svulmer hver Normands
 Bryst,
Hans Læbe veed Ord ei at finde; -
Lad Alting forvandles, lad Alting for-
 gaae,
Men fast, som vort Dovre, vor Frihed
 bestaae!

At nordmennene så glade samlet seg på Danias kyst, var iallfall meget treffende bemerket. Nordmennene strømmet til København, og det er deres kortere eller lengere besøk og opphold som kjennetegner denne perioden, mer enn de fastboende norskfødte. Og de gjestende nordmenn, studenter og kunstnere, var begeistrede Danmarkselskere, som de var begeistrede skandinaver - men politisk var de stadig kritisk innstilt overfor de danske tilstander, selv etter grunnloven av 1849. Men nye sterke bånd var knyttet mellom danske og norske nettopp i de år, i den slesvig-holstenske krig, hvor de tre nordmenn, Helgesen, Rye og Schleppegrell, ved sin innsats skapte en stor godvilje for Norge i Danmark, og for den skandinaviske idé over hele Norden.

Men nordmennene, med sin stadige opposisjon mot sin egen svensk-norske unionskonge, kunne fremdeles ikke avfinne seg med den danske ydmykhet overfor kongen, noe de så på som en levning fra enevoldstidens underdanighet. En norsk student skriver hjem til Illustreret Nyhedsblad fra studentertoget til København i 1856, da Bjørnson var med, og dessuten Welhaven og mange andre kjente nordmenn. Studentene var kongens gjester ved middagen på Eremitagen, og Welhaven utbrakte Hans Majestets skål. Siden utbrakte Hall en skål for Nordens universiteter, Madvig for Christiania universitet etc. etc - det ble skålt og drukket ustanselig: en dansk professor skålte for svenskene, «Nordens Franskmænd!», en svenske for nordmennene, «Nordens Engelskmænd!», nordmannen G. A. Krohg for danskene - uten sammenligning - og professor Holst for dikterne, ved Welhaven og Hauch. «Men just som man holdt paa at tømme Skaal paa Skaal i den kongelige Champagne, kom Hs. danske Majestæt, i sin mørke Jagtdragt, selv tilstede, stillede

sig i vor Kreds, fremførte en Hilsen til Nordmændene og udbragte en Skaal for sin kongelige Broder, Oscar, der ligesom han selv, sagde han, søgte sin Støtte i Folkets Kærlighed. Saa optraadte Carl Ploug med en liden skandinavisk Tale til Hs. Majestæt, og gav os derved et Begreb om den store Forskjel, der er og vel altid vil blive imellem en Danskers og en Nordmands Maade at staae for sin Konge paa. Den lige til Henkastelse grændsende undersaatlige Ydmyghed som Ploug udviste, vil ingen Nordmand kunne gjøre ham efter, hvormeget han end ærer og frygter sin Konge.» Og studenten gleder seg i sitt stille sinn over at den svenske taler i sin skåltale nettopp hadde kalt nordmennene «butte og stolte i sit Væsen. Heri have vi et natur- ligt Værn om Følelsen av vor egen Værdighed,» sier han - ikke uten følelse av egen verdighet. Den følelse varte sikkert utover hjemferden, på gode gamle damper «Ganger-Rolf».

Skandinavismen var en stigende bølge ut igjennem 1850-årenes urolige tid, som for Norges vedkommende var kjennetegnet ved økonomisk oppgang og en industriell startperiode, i ly av inntektene fra sjøfartens Krim-trafikk. Det nære slesvig-holstenske spørsmål lå ennå nordmennenes virkelighet fjernt.

Det var derfor noe luftig, noe himmelfluktaktig over den norske skandinaviske begeistring, den var løfterik - men ingen tok den mulighet riktig i betraktning at løftene en dag skulle innfries. Naturligvis, en og annen gjorde det, Henrik Ibsen gjorde det utvilsomt. Men selv da skyene ble truende mørke over Slesvig-Holstein i begynnelsen av 1860-årene, var det ingen, heller ikke han, som kunne forutsagt tragedien i 64. Dertil var den skandinaviske tro og optimisme for stor. Den skandinaviske bevegelse kulminerer i disse år. Det startes skandinaviske selskaper i de tre nordiske hovedsteder. I Christiania starter landets fremste kunstnere og diktere kort før også et nytt Norsk Selskab, som skal arbeide for en nasjonal kunst. Det kan kanskje være noe av forklaringen og grunnen til at man i 1863, i København, midt i skandinavismens gullalder, går bort og stifter en norsk forening, for å samle nordmenn i den danske hovedstad. Men en forklaring til kan være den at nettopp i 1863 virket det som det gikk en norsk allfarvei til København. Norges nye vittighetsblad Vikingen, som var startet det året, synes det er så tidstypisk at det fyller et av sine første numre for en stor del med et oppslag om «Flugten til Kjøbenhavn. En Tragedie af DHrr. Bjørnson, Ibsen, Hansen, Fru Thoresen oil.» Artikkelen forutsetter «at skulde man holde en Fest eller at En eller Anden af vore store Mænd dør, eller at en lignende Leilighed indtræffer, hvor er saa Leilighedspoeten, hvor er A. Munch, hvor er Ibsen?» Svaret kommer umiddelbart, og tragedien er denne: «Poeterne skrive en Comoedie eller Lignende, Folk finder den middelmaadig; Poeterne raabe: Miskjendelse! Adieu! og dermed rejse de til Danmark, som det staaer i Visen:

Nu rejse vi flux til Kjøbenhavn,
Og naar man saa er forlegen,
Hvor atter man faaer Poeter ifra,
Saa er de Poeter afveien.

Først reiste nu Bjørnson, som det staaer i Visen (med henspilling på at «Dølen» Vinje nettopp hadde slaktet Bjørnsons «Arne», og at Meidell var blitt uenig med sin medredaktør Bjørnson, samt at Bjørnson hadde gjort seg nokså umulig i politikken - slik at han fikk offentlig reises tipendium og drog av sted på en lengre utenlandsreise, som naturligvis startet med et opphold i København):

Af Dølen han havde faaet et Nul
For de første Nationalelementer;
Meidell havde skjendt for et uhyre
Hul
i Listen paa Bladets Abonnenter.
Og Professor Monrad, som før var

saa sød,
mod alle de unge Genier,
Den Krands som han først til
Bjørnson bød,
Nu Henrik Ibsen han gi'er.
Nei, tankte han, det er for galt,
Langt Mere end jeg kan udholde!
Af Gyldendahl blir jeg langt bedre
betalt;
vé dem, som mig dette forvolde!

Og nu gik det, som det fremdeles staaer i Visen, at den yngre Poet Hr. Olaf Hansen, Christianiapostens Theaterreferent

- i Hast

Gav Slip paa sin Dommerbestilling,
Hvorved han i Posten skrev Løst
og Fast
Og tjente sig mangen god Skilling.

Dette var vel Grunden til at han

Stod lidt stille og teenkte sig om;
Thi bitter var Afskedsstunden.

Derpaa spurgte han, hvorlangt det kunde være til Kjøbenhavn, og om han skulde bytte Støvler først, hvortil Bjørnson svarede:

Ja langer det er til Kjøbenhavn
Ænd fra Skolen til Critikuslogen;
Men nye Støvler gjør ingen Gavn;
Vi skal seile derned over Nord
-sjøn.*)

*) Rimet er ikke godt; men man maa erindre, at dette aldrig har været Bjørnsons stærke Side.

Hertil føiede han nogle Bemærkninger om Danmarks Bøgeskove og Nattergale og fremhævede i Særdeleshed, at

For Monrad man Clemens Peder-
sen seer,
For Morgenblad Fædrelandet;
Med Roes og Beundring det hagler
og sneer;
Med Efterlignelser bliver man van-
det.

Hermed var da Hr. Olaf Hansen overmaade fornøiet, og de reiste. Og nu var da Reiselysten kommen over alle vore Digtere og Digterinder, og den Ene reiste eiter den Anden. Tilsidst fik A. Munch ogsaa Lyst til at reise; dog vakler han endnu, men da sagde han til sig selv, som det staaer i Visen:

Prøv at gaae, prøv at gaae
For dig selv i det fremmede Land!

Og dermed reiste han. - Nu siger Rygtet, at Henrik Ibsen ogsaa er paa Veien «til Roes og Magt», Veien til Kjøbenhavn, fordi han finder sig miskjendt heroppe. Derfor er det vor indstændige Anmodning til Publicum

at de tåge Leiligheden iagt, naar «Kjærlighedens Comedie» gaaer: Klapper, klapper, saa Eders Handsker revner i tusinde Stykker, ellers bliver Landet aldeles uden Poeter!» - Som vi vet, det hjalp ikke med Vikingens oppfordring til klakørene. Ibsen reiste allerede neste år, men det skal være usagt om det var fordi det var mer ris enn ros over «Kjærlighedens Komedie»; det var iallfall også andre og dypere grunner til oppbruddet. Og en av de avgjørende var utvilsomt sjokket, skuffelsen, bitterheten over den fagre skandinaviske idealismes sammenbrudd, over at løftene fra studentermøtene og sangene og talene om samhold i Norden var blitt avslørt som illusjoner, og at realpolitikken seiret over hensynet til broderfolket i Danmark i skjebnetimen 1864. Dertil kom kanskje et samvittighetsnag: andre studenter, som Christopher Bruun, reiste dog til Danmark for å kjempe som frivillige. Hva gjorde de skandinaviske poeter?

Det er gripende å lese Ibsens tale på 70-årsdagen, som han feiret dacapo, etter først å ha blitt feiret hjemme, i København 1898. Da Ibsen skulle takke, måtte han svare professor Hansen, som hadde minnet om hans ungdomsopplevelser i denne by - og i farten glemte da den gamle Ibsen rent sine første besøk og sine første inntrykk av København. Han mintes bare det smertelige, uforglemmelige besøk i 1864, da han kom dit på gjennemreise, på vei til Italias sol - og med «Brand» og «Peer Gynt» som ufødte barn ved hjertet. Han sa: «Det er idag den 1. April. Samme dag i året 1864 kom jeg første gang til Kjøbenhavn. Det er nu 34 år siden. Husk på datoen og årstallet! Jeg reiste nedover, gjennom Tyskland, Østerrige, og kom gjennom Alpene den 9. Maj. Over de høie bjerge hængte skyerne som store, mørke forhæng, og ind under disse kørte vi gennem tunnellen og befandt os pludselig ved Miramare, hvor Sydens skønhed, et forunderligt lyst skær, skinnende som hvidt marmor pludselig åbenbarede sig for mig og prægede hele min senere produktion, selv om ikke alt i den var skønhed. - Denne følelse af at være sluppen fra mørket ud i lyset, fra tagerne gennem en tunnel ud i solskinnet, denne følelse har jeg havt nu, da jeg forgangen morgen så pålangs op gennem Øresund. Og dernæst fandt jeg her de danske trofaste øine. Jeg syntes, at de to rejser fik en indre sammenhæng...» Det var en knapp tale, og det var saktens ikke alle som forstod den, men selve den ting at Ibsen dro til København for å feires, har sikkert fortalt nok om hva denne by hadde betydd og betyde for ham og hele hans slekteledd.

Studentene gikk i fakkeltog for ham, hele Kongens Nytorv var fylt av mennesker. Selv måtte han eskorteres av politi fra teatret over til hotel d'Angleterre. Siden måtte han frem på balkongen, og si noen få, men sikkert sanne ord. Han takket slik: «Det er en uforglemmelig Oplevelse for mig at modtage denne store Hyldest i en By, hvor jeg engang, fremmed og ukendt, høstet Belæring. Tusind Tak.»

« ... mindet om en skønhedsfyldig
højtids-stund,
mindet om en rad af timer
langt tilbage ...»

Den norske forening og den norske koloni

Mens de norske skrivende, bildende, musiserende og agerende kunstnere strømmet i flokker til København, og de norske studenter dro dit på sangfulle skandinavertog, gikk det samtidig fra 1840-årene av en langt mer stillferdig strøm av københavnfarere fra Norge, av håndverkere, småhandlende, sjøfolk og teknisk kyndige. Og til forskjell fra de skrivende og syngende var disse arbeidets mennesker folk som slo seg til for lengre tid, for livstid kanskje, og som slo rot i København, men likevel og samtidig var og følte seg som nordmenn. Og de følte trang til en mer organisert norsk gruppe enn kunstnerne gjorde, de som traff hverandre på de nye københavnske schweitzerkafeer eller i de store selskapelige københavnerhjem.

Initiativtageren til dannelsen av Den norske Forening av 1863 var orgelbyggeren Hagbarth Pettersen, som kom til København fra Norge i 1860, og som altså midt i disse skandinavismens blomstringsår gikk i spissen for å danne en nasjonal, norsk forening. De nærmere omstendigheter og motiver er det vanskelig å si noe særlig om, fordi stiftelsen gikk meget stillferdig for seg. Avisene bringer bare kortfattede notiser og annonser om foretagendet - og protokollene for foreningens første fire års virksomhet er gått tapt. Vi vet lite utover at stiftelsen fant sted 8. februar 1863, og at orgelbygger Hagbarth Pettersen ble valgt til foreningens første formann, og siden gjenvalgt i de følgende år. For, som det heter i en foreningssang om ham i 1867: (til den stolte melodi «Vift stolt paa Codans Bølge»)

Du strævede saa længe
Som S t y r i s m a n d ombord
At selv du syntes trange
Til Hvile, kjerre Bro'er.
(Ja, det vi følte Alle.)
I Naade fik du den -
Men naar vi paa dig kalde,
Du komme maa igjen.
Vor Tak vi kun kan byde
For hvert et arligt Tag,
Du bragte for at skyde
Langt frem vor falles Sag.
Og om til Norges Dale
Vi atter stavne hen,
Skal Du i Sang og Tale
Dog mindes kjærligen.
(Wold)

Helt på høyde med leilighetspoesiene hos forgjengerne og forbildene i det gamle Norske Selskab er jo dette produkt unektelig ikke, men det er en håndverksmessig vel utført og vel ment hyldestsang i tidens stil, som ikke etterlater noen tvil om at den gode orgelbygger har vært foreningens klippe og faste støtte i de første grunnleggende år. Og senere ble han gjennom hele sitt lange liv en av foreningens trofaste og sikre pillarer.

Et håndgripelig minnesmerke fra den første tid er foreningens fane, som er delvis bevart; dessuten ser vi at foreningen opptrer aktivt utad ved en og annen leilighet, som efter brannkatastrofen i Drammen 1866. Da organiserer Den norske Forening en basar i «Kongens Have» for de brannlidte landsmenn hjemme.

De bevarte protokoller begynner med året 1867 og med generalforsamlingen 12. februar det året, som behandlet et forslag til lover utarbeidet av «DHrr. Kjøbmand Astrup, Student Lassen, cand. jur. V. Luno, Orgelbygger Pettersen og Typograf Wold» (leilighetspoeten). Dette utvalg gir et ganske godt tverrsnitt av medlemsstokken i denne forening i dens første halv hundre år. I formålsparagrafen heter det: «Foreningen, som er stiftet den 8 de Februar 1863, bærer Navnet «Den norske Forening», og dens Formaal er - som Samlingssted for de i Kjøbenhavn værende Nordmænd - at søge at bevare og ud-vikle Interessen for og Kjærligheden til det fælles Fødeland samt virke til Medlemmernes nyttige og selskabelige Underholdning ved Blade, Bøger, Foredrag, Baller, Concerter osv. - § 2: Kun Nordmænd kunne være Medlemmer af Foreningen. Tilrejsende have fri Adgang for en Tid af 14 Dage. Generalforsamlingen kan optage Æresmedlemmer, som ogsaa kunne være Svenske og Danske.» Det siste er muligens å oppfatte som en symbolsk bekjennelse til skandinavismen, selv om den ikke var noen hjertesak for denne krets; det første i paragrafen er derimot å oppfatte bokstavelig: kun nordmenn kunne være medlemmer. Og slik forble det

helt til 1890-årene. Til gjengjeld skulle det altså arrangeres baller og konserter, hvor også de norske og norskfødte damer var velkomne, ja uunnværlige.

Dessverre har vi ingen skildringer fra denne krets, eller i det hele tatt fra den norske koloni i København, når det gjelder de følelser og følelseskonflikter som må ha grepet dem alle året etter stiftelsen, i skjebneåret, men vi kjenner godt nok nordmenns tanker og ord hjemme i Norge. Og for de norske i København lar vi den gjestende Camilla Collett være tolk. Fru Collett, som på den tid var i Paris og aktet seg hjemover mot Norden, opplevde og har skildret den norske Danmarkselskers følelser av sorg og avmakt den sommeren - først i Paris: «Medens alt i den elegante Salon bevæger sig omkring mig som ellers. Passiaren gaar paa alle Tungemaal, Toiletterne knitrer forbi mig, medens ved Pianoet spilles Chopins Vals, sidder jeg her i min Krog og læser det forferdelige. Jeg synes, Jorden ryster under mig; staar den virkelig fast? Jeg læser: Als er tåget; snart maa Fyen falde; der marscheres mod København...»

Knapt fjorten dager senere kommer hun tilbake til sitt kjære København: «Jeg kunde ikke tænke mig, hvordan Folk saa ud derinde; Gaderne, syntes mig, maatte være sort tilslørede. Da jeg steg iland paa Bryggen, skjælvede mine Knæ under mig; det var som jeg maatte trykke enhver Sjauer i Haanden og falde Æblekjærringerne om Halsen med Gud forbarme sig! - Men Byen var som ellers. I og udenfor den vrimlede der af Folk, hvorpaa Travelheden, Adspredel-ser eller ingenting havde sat sine sedvanlige, mere eller mindre sorgløse, Merker. Aldrig har jeg set en saadan Strøm - jeg vover ikke at sige af glade, men af forlystelsessøgende Mennesker, som jeg i denne Sommer saa dem bruse omkring Landets Hovedstad.

O du Sundenes Dronning, du rigtmykkede! For stor er du alt bleven i din sorgløs-yppige Glædestrang. Glade, Lys, Aand har du sendt ud, som Hjertet sender sine Livsstrømme til selv den fjerneste Del af Legemet; men intet Pulsslag bringer dig noget tilbage, allermindst Sorgen; Sorgen forsmaar du, støder du bort. Med Seier og Jubel skal man komme, og du vil møde med Fest og klingende Spil; det forstaar du dig paa, du Sundenes livsglade, rigtmykkede Dronning! ...

Men naar Aftenen kommer, og Slottet kaster sin Skygge ud over Sundet, og Musikken istemmer den forunderlig vemodig gribende Sang, som de kalder Ryes Brigade, da lytter Skoven, og det svarer langt borte i den, og Søen stilner og gaar i al tid tystere, lange, bløde Bølgeslag mod Stranden ligesom kjærtegnende den arme, mishandlede danske Jord; og den gamle Mand, der al tid har sin Plads paa Bænken derhenne, bøier Hovedet i sine Hænder, og da triller mine Taarer over det arme, mishandlede Danmark, som de gjør det nu, bare jeg tænker paa det.»

Hvordan de norske Danmarksvener og skandinaver hjemme i Norge følte og tenkte, kjenner vi godt fra de fortvilede studentepoeter, Ibsen og Bjørnsons hjerteskjærende dikt. For dem, og kanskje særlig for Ibsen, ble det en avgjørende og rystende opplevelse, som bestemte deres kall og deres livsverk.

I pressen, særlig vittighetspressen, haglet det med billig hån over de begeistrede skandinaver som før farens stund hadde brølt som løver og nå var redusert til nedfalne skinnfeller. «Vikingen» sang skadefro om «Den tapre Skandinav, Norsk Studentersang», i februar 1864:

Dengang jeg drog afsted, dengang jeg
drog afsted,
Da var der Ro og Fred, Ja, da var Ro
og Fred.
Da var der ingen Fare, Da var der
ingen Krig,

Og alle Danmarks Flasker, De ventede paa mig.
Og derfor var jeg glad, Og raabte blot
Hurra!
Hurra! Hurra! Hurra!

Til Kjøbenhavn vi drog, Til Kjøbenhavn vi drog;
Der Gjækken løs vi slog, Ja, der Gjækken løs vi slog.
Vi raabte «Leve Norden!» Hver Dag i Kjøbenhavn,
Til Rendestenen tog os Tilslut i kjærlig Favn.
Det var nu ikke bra; Men jeg skreg dog Hurra!
Hurra! Hurra! Hurra!

Da blev jeg Skandinav, Da blev jeg Skandinav;
Mit Ord jeg Dansken gav, Ja, mit Ord jeg Dansken gav.
Da var der ingen Fare, Da var der ingen Krig,
Og Allesammen troede, At altid det blev slig.
Og derfor var jeg glad, Og raabte blot Hurra!
Hurra! Hurra! Hurra!

Mig venter Dansken paa, Mig venter Dansken paa,
Han troer han Hjælp skal faa, Ja, han troer han Hjælp skal faa.
Men har jeg varet Mand for At give ham mit Ord,
Saa er jeg ogsaa Mand for At bryde hvad jeg svoer.
Og jeg er lige glad, og Raaber end Hurra!
Hurra! Hurra! Hurra!

«Vikingen» og likesinnede er simpelthen overfylt av denslags malisjøs skadefryd utigjennem året 1864, en skadefryd som bare kan være et skalkeskjul for den dårlige samvittighet som preget store deler av den norske nasjon, og den akademiske verden i særdeleshet. Meget av raljeringen går ut over den nystiftede «Skandinaviske Forening» i Christiania, søsterforening til de likesinnede foreninger i København og Stockholm. I juni skriver Vikingen: «Den skandinaviske Forening» er begyndt sin storartede Virksomhed. I det første Møde blev der ymtet om at ikke alene Foreningens Tanker skulde være toldfrie, men ogsaa ifølge

Forslag af L. Kr. Daa, levende Dyr, Fødevarer, Steen, Fisk og Trælast.» Men den dominerende følelse var allikevel medfølelsen - den maktesløse medfølelse - med Hr. Sørensen i Sønder-Jylland:

Hr. Sørensen ventede' - han troede ei, at
Hans trofaste Broer var en Stymper;
Han ventede og ventede - saa fik han en
Klat
Af varme Adresser og Strømper...

De stormer som fra verdenspolitikken og stormaktsintervensjonen brøt inn over Danmark, og inn over skandinavismen - og med ett slag la et nytt og bredere Kattedag mellem dansker og nordmenn, lar det seg ikke påvise mange spor av i den norske forenings liv - dens protokoller og referater fra sist i 60-årene og fra 70-årene forteller mest om klubbens interne liv, om hyggelige sammenkomster og om arbeidet med de nære ting og oppgaver, sykekasse for nødstedte medlemmer, begravelleskasse og lignende nyttige foreningsformål.

En og annen gang får foreningen kontakt med den store gruppen av norske kunstnere i København, som på nytt vender tilbake dit og oppholder seg der periodevis - først og fremst de to store patrioter Ole Bull og Bjørnson. I begge tilfelle må vi gråte over et karrig og forsiktig tørt referat, som bare lar oss ane hva deres tilsynekomst kan ha betydd og utvirket. Les f.eks. referatet fra 17. mai-feiringen 1868:

«Festen den 17de Mai paa «Enigheden» begyndte Kl. 7 Aften med at Deel-tagerne forsamledes i Selskabslokalet. Klokken 7y2 gik man tilbords. Efterat Formanden havde anmeldt for Forsamlingen, at han vilde overtage Posten som Dirigent ved Bordet, bød han først Deeltagerne et hjerteligt Velkommen. Derpaa blev en Sang for Nordens Konger af Frederik Barfoed afsungen, hvorefter Formanden gav Ordet til Hr. M. W. Brun (teaterdirektøren m.m.), der udbragte Skaalen for Kong Christian den Niende til Danmark. Deretter blev Ordet givet til Hr. Frederik Barfoed, der udbragte Skaalen for Kong Carl den Femtende. Saa blev en ny Fædrelandssang af Bjørnstjerne Bjørnson afsungen (formodentlig «Jeg vil verge mit land», som stod trykt i «Fiskerjænten» og utkom det året), hvorefter denne Digter (11) fik Ordet og holdt Talen for Dagen. Herpaa blev en Sang af samme Forfatter afsungen (formodentlig «Ja vi elsker»), hvorpaa Carl Ploug fik Ordet og udbragte Skaalen for Norge. En ældre Sang af Ploug: «Vi har et Huus ved Alfarvei» blev derefter afsungen, og Bjørnson fik atter Ordet og holdt Talen for Danmark. Efterat den svenske Nationalsang derpaa var bleven spillet og sunget talte Frederik Barfoed for Sverrig. Professor Rasmus Nielsen talte for Kvinden, Capitain Juel for Sønderjyderne, Formanden for Æresgjæsteme, Candidat Brynjulfsen fra Island for den oplyste Almue, Proprietair Hagerup udbragte et Mindebæger for Stiftamtmand Christie og mindede om, at der samme Dag var bleven afsløret et Monument for denne Hædersmand paa Torvet i Bergen. Derefter gaves Ordet frit. Nu fulgte flere Skaaltaler...»

Det er til å gråte over alt hva den forsiktige referent Conrad Jahn her har sloppet igjennem referatets sold. Hva var det ikke her for en situasjon og en konstallasjon: i slagskyggene fra Dybbøl skulle Bjørnson tale for dagen, og for Danmark, i en norsk forsamling i København, med danske æresgjæster som den store skandinaviske forkjemper Carl Ploug og den herde Frederik Barfoed og den fremstående professor Rasmus Nielsen til stede, og så blir referatet bare disse fattige linjer. Det er en fornemmelsesløshet inntil det uforståelige. Og vi blir henvist til å lese mellom linjene og utmåle oss scenen i fantasien.

Gjennem årene ble Carl Ploug en stadig like trofast venn og støtte for den norske forening, hans ungdoms skandinavisme fortsattes i et varmt vennskap for de andre nordiske land, især Norge, tross alle bitre skuffelser. Hans navn dukker stadig på nytt opp i referatene, som foredragsholder og taler, som hedret og

kjær gjest ved større anledninger, især hver 17. mai. Hans minne er på det nærmeste knyttet til Den norske Forening, som fullt ut kan underskrive de ord som står risset inn på sokkelen til hans byste utenfor Studenterforeningens hus i København:

Han stod ved Roer
Naar vi styred mod Nord,
Han var vor Thor
Naar vi trængte til Torden.
Han blåste i Luren,
Naar Vægterne sov -
Kender I saa
CARL PLOUG
1813-1894

Men de stormer som hadde rast i en Carl Plougs eller Bjørnsons sinn, har i høyden faret hen over de gode hoder i den gemyttlige nordmannsforening, hvor man heller passet sin moderate drikk - punsj - enn befattet seg med politikk. Unionsstriden hjemme i Norge reflekteres sjelden eller aldri på møtene, derimot er foreningen alltid lojalt og ivrig fremme ved rojale anledninger. Og da kronprins Frederik av Danmark forlovet seg med prinsesse Louise av Sverige-Norge i 1868, rørte det til overmål de slumrende skandinaviske strenger, på en storslagen fest: «Festen var særdeles vellykket, ved Bordet herskede den muntreste Stemning. Efter Afsyngningen af forskjellige Sange blev Kongernes Skaal udbragt af Instrumentmager Petersen, De Forlovedes af Formanden, Sveriges af Bogbinder Larsen, Danmarks og Kvindens af Formanden, Norges af C. Bruun. Efter Bordet aabnede et Bal, som vårede til langt paa Natten. Følgende Sang af Formanden til de Forlovede:

Kongesøn og Kongedatter,
I, vort Fremtidshaab,
Folket reiste Hodet atter,
I gav Norden Daab!
Sang der lød i Bøgelunden,
Fjeldets Eko gav paa Stunden
Svar som tilte over Fjorden
Til hver Krog i Norden.»

Men om man var underdanig overfor kongehusene, og overfor foreningen, og endog feiret lojalt den 4. november, foreningsdagen fra 1814, som var så lite aktet og elsket hjemme i Norge, så skal man ikke være i tvil om at de gode medlemmer i foreningen var gode patrioter; tvertom, som det gjerne går blant utvandrede landsmenn, kunne hyldesten til fødelandet ofte bli både varm og høylydt. Blant innkomne klager som er innført i protokollen for 1867, finner vi en bebreidelse mot styret fra et medlem, som besværer seg over at styret, «skjønt det har haft næsten 3 Maane-der til at betænke sig i, dog ikke har etterkommet den sidste Generalforsamlings med enstemmig Applaus antagne Beslutning om at anskaffe vort Norges Grundlov i Glas og Ramme».

Frem til 1873 later dog samværet og samholdet innen foreningen til å ha vært harmonisk og vennskapelig; de mest påtrengende problemer var de indre velferdssaker, ikke minst problemet med å skaffe foreningen et blivende tilholdssted. Noe fast sted klarte man ikke å skaffe i det første slektledd, og det vekslet mellom forskjellige små kafeer og folkelige restaurasjoner, hvor de ivrigste foreningsmedlemmer, håndverkere og kjøpmenn, følte seg hjemme. Det vanket punsjeboller, det ble arrangert skytekonkurranser, og det ble ved større anledninger avholdt «Assembléer» og baller. Og 17. mai-festen var hver gang på nytt årets

høydepunkt. Vi får nøyaktig referert hva det ble servert og hva det kostet deltagerne - det er jo nok så muntert for et nutidsmenneske å lese innbydelser til «Festmaaltid med Bal å kr. 1,-» pr. kuvert, eller et ordentlig norsk mannfolkbord med «Lutefisk, Boeuf, Snaps og O1» å kr. 1,25.

Ved Bjørnsons neste besøk i foreningen får vi høre mer om hans utfoldelse. Da var det skuespilleren i ham som opptrådte: han gjenfortalte et islandsk sagn, eller kanskje det har vært en saga, og han leste folkeeventyr. Til takk ble han traktert med rykende punsjebolle.

Foreningen la også an på å aktivisere sine egne medlemmer og la dem få utfolde mulige talenter. Den holdt en dobbeltkvartett, som opptrådte på møtene, og cand. pharm. C. Lundgreen redigerte en håndskreven avis - «Dovregubbens - som ble opplest. Om sommeren ble det arrangert utflukter til Sjælland - og på en av dem var den aldrende mesterspiller Ole Bull med. Da gikk ferden til Nord-Sjælland, og på veien hørte Ole Bull en gammel blind spillemann i Lyngby som satt og spilte. Nordmennene stoppet og hørte på, og siden tok Ole Bull mannens fiolin og spilte selv noen av sine vakreste komposisjoner; etterpå gikk han rundt med hatten og samlet inn honorar til spillemannen, som han kalte sin kollega.

Under Bulls besøk i 1867 holdt foreningen en stor fest for ham, og Carl Ploug hyldet ham «som en Konge i Kunstens Rige».

Ved et nytt besøk i 1869 ble Bjørnstjerne Bjørnson utnevnt til æresmedlem, foreningens første.

De norske københavneres forkjærlighet for den nye norske diktning og kjærlighet til dikterne kom til uttrykk ved at foreningen tidlig begynte å bygge opp et bibliotek med godt utvalg av den nyere litteratur. Dette bibliotek har stadig vokset og har utgjort en viktig del av virksomheten, men mot slutten av århundret forfalt det og mistet noe av sin betydning. I en periode dyrket medlemmene også amatørteatret og hadde sin egen dramatiske klubb.

Foreningen stod i første del av sin historie på høyden i begynnelsen av 1870-årene. Da var virksomheten livlig, og medlemstallet høyt, omkring 130. På denne tid hadde foreningen sitt faste lokale i Vimmelskaftet, og dit ble både større Assembléer og mer ordinære møter henlagt. Vi merker flere utpreget nasjonale innslag enn før; på en Assemblé i 1873 «frem sagde Typograph Wold et Digt af Østgaard: .Østerdølen hem-kømmin fraa Amerika -' det blev fremsagt i Nationaldragt og i Landsmaalet, og modtoges med brusende Bifald.» Og i høstfestene på Lille Ravnsborg slo man stort på og lot skytterkonkurransene munne ut i kåringen av en norsk «Skytterkonger» i eksilet. Men den 4. november ble feiret «med sedvanlig Tilslutning» og «med udeelt Bifald».

Utigjennem 70-80-årene fortsatte dette gemyttlige klubbbliv, med orgelbygger Hagbarth Pettersen som mangeårig formann, men oppslutningen og virksomheten ser ut til å gå tilbake, protokollene blir stadig ordknappere og nøyer seg oftest med å referere de tradisjonelle foreningssaker, indre organisasjonsspørsmål - og også indre stridigheter. De førte til et første skisma i 1873, da det ble startet en ny konkurrerende norsk forening, som også kalte seg «Foreningen af 17. Mai 1873». Men den gamle forening beholdt de fleste av sine medlemmer, og fikk også mange nye. Og etter tre års splittelse ble det ny samling i 1876. Dette året ble også av den grunn et merkeår fordi foreningens byg-gefond ble stiftet. Alt i 1860-årene hadde nordmennene drøftet hvordan de kunne skaffe faste lokaler til sin forenings møter og fester, helst også med boliger for koloniens gamle. Under sitt siste besøk i foreningen skjenket Ole Bull 100 Rdl. til «noget godt for Nordmænd» i København. Denne velmente formulering skapte stor og inngående

debatt. Var det mest i giverens ånd å avsette beløpet til et fremtidig Norges hus, eller burde man kjøpe et instrument? Det ble et instrument - ikke så urimelig siden det gjaldt Ole Bull.

I 1876 bestod styret i foreningen av bl.a. orgelbygger Pettersen, smedemester Rustad, som også hadde vært en av stifterne, kjøpmann H. J. Arentz, som var den drivende kraft i byggesaken, skreddermester Haarby og fabrikant Ibenfeldt, og de gjorde fortgang i saken. Arentz fikk foreningen til å sende ut et rundskriv med «Opfordring til norske Mænd og Qvinder», med anbefaling bl. a. fra den svensk-norske minister i København, baron Beck-Friis, fra gamle professor Andreas Munch, og fra Carl Ploug, som her gir et klart uttrykk for sitt nære forhold til den norske koloni: «Undertegnede har i en 15 Aar havt den Ære som Gjæst at deltage i den her værende «Norske Forenings» aarlige Fester og saaledes havt god Leilighed til at lære at kjende dens Aand og Tone; jeg kan da bevidne, at jeg aldrig har forladt dens Samkvem uden at føle Høiagtelse og Hengivenhed for denne Kreds, der ikke blot altid har været besjælet af den varmeste Fædrelandskjærlighed, forenet med sandt Brodersind imod Brødrefol-kene, men ogsaa udmærket sig ved trofast Sammenhold, saa at den er ankommende unge Landsmænd til god Veiledning, Hjælp og Støtte.» En vakrere påskrift på sitt pass hadde den gamle foreningstid ikke kunnet få. Ploug slutter sin appell med å si at det ville være «et godt, og for det broderlige Forhold mellem det norske og det danske Folk gavnligt Foretagende, at skaffe den lille norske Koloni i Kjøbenhavn et Tag over Hovedet». Det skulle ta mange år før dette mål var nådd, men i 1876 var det iallfall blitt pekt på målet, og den første innsamling til byggefondet var gjennomført.

Sist i 1890-årene gikk man så til innkjøp av et hus, Victoriagade nr. 16, for 127 000 kroner, og der var det flere leiligheter som kunne brukes som friboliger for koloniens medlemmer, men huset egnet seg svært lite til møtelokale, og kjøpet viste seg etter hvert å være et feilgrep, som avfødte adskillig indre strid, inntil det ble solgt igjen i 1916.

I 1880-årene hadde det forresten også vært sterk strid og ny splittelse i to foreninger.

«Den norske Forening» i København ble lite påaktet hjemme på denne tid. Karakteristisk er «Vikingens» kommentar til 17. mai-feiringen i foreningen 1874: «Det er trøsterigt at se, at om man end her i Norges materielle Hovedstad bliver slappere i at feire vor Frihedsdag, saa er man i «Norges aandelige Hovedstad», som Danskerne behager at benævne Kjøbenhavn, saa meget, desto ivrigere.

Den norske Forening, under Hr. Orgelbygger Petersen, havde en stor Fest, der navnlig forskjønnedes ved den norske Digter O. P. Monsens Tilstedeværelse og forøvrigt var en «Mindernes», dvs. de skandinaviske bedrøvelige Minders Fest.

O. P. Monsen holdt Festtalen. Han udhævede hvorledes Midgardsormen og Fenrisulven væltede sig i den norske Mythologi, men Midgardsormen og Fenrisulve væltede sig ogsaa i os og i Fædrelandet...

Derefter talte Redaktør Ploug for Norge og fremhævede Normændenes Troskab mod sine (skandinaviske?) Minder, deres Udholdenhed (ved Minde-bægeret?), deres Seighed (overfor Mynt-konventionen?) og deres Lyst til at ud-vandre (med sine Digterværker?) til Danmark. Efter at have tørret sine Øine med Lommetørklædet, lagde han de tilstedeværende Normænd paa Hjertet at virke for den skandinaviske Tanke ...»

Denne raljerende og urettferdig nedlatende holdning overfor foreningen var ikke ualminnelig i siste del av århundret, heller ikke blant nordmenn i København. Foreningens ledere innså dette, og dro den konsekvens at det var fordi den ikke hadde hatt faste og sentrale møtelokaler, hvor både kolonien og gjestende

landsmenn lett og ofte kunne møtes. Men dilemmaet var at i så fall kunne man ikke i et slikt sentrumslokale finne plass til friboliger og de andre sosiale virksomheter som var en så viktig og vesentlig side av foreningslivet.

I 1894 utarbeidet styret et meget klart og realistisk PM for å karakterisere situasjonen. Der refererer man foreningens gamle formålsparagraf om at Den norske Forening skal være et samlingssted for nordmenn i København, nu forresten også for nordkvinne, dessuten ta seg av vanskeligstilte, syke og gamle innenfor kolonien og endelig arbeide for et Norges hus. Så heter det: «For paa en værdig Maade at kunne opfylde dette Formaal maa og skal Foreningen arbeide hen til at skaffe sig den Anseelse baade i det ydre og indenfor dens egne Vægge, som den nu aldeles mangler - og som er en af Hovedaarsagerne til, at den saa sjældnen ser rejsende, ansete Landsmænd til sine Møder - Foreningens negative Tilværelse og rent ud sagt daarlige Anseelse her i Byen er i den Grad iøienfaldende, at der til Fester og andre Sammenkomster saa godt som aldrig - eller dog kun i Ny og Næ - indfinder sig nogen af de af vore Landsmænd, som ganske naturlig vikle være i stand til at støtte og sætte Relief paa Foreningen og give den en værdig Karakter ... Det mindre heldige heri staar selvfølgelig klart for de fleste af de faa Medlemmer Foreningen tæller.»

Ser man på medlemslisten for det samme år, er den ganske riktig ikke så svært lang. Vi finner nesten ingen av de kjente norske navn som vi forbinder med nordmenn i København i 90-årene, men til gjengjeld er det tydelig at foreningen på den tid har kunnet samle enkelte grupper av trofaste venner og yrkesbrødre, som seg imellem har kunnet skape et hyggelig og intimt miljø. Og et ganske artig inntrykk av den fastboende norske koloni kan man nok få ved å analysere medlemslisten. Først og fremst forteller den om den jevne strøm av unge norske håndverkere som har gått til København fra midten av århundret og utover. Som unge tiltakslystne menn har de reist derned for å prøve lykken, og har åpenbart funnet den i form av et godt levebrød og en elskelig dansk pige. Derfor er de blitt værende, har gått veien fra svenn til mester - og har etablert seg som københavnere, samtidig som de har følt et sterkt og ekte behov for å samles som sønner av Norge og hylde fedrelandet på hyggelige københavner-restaurationer.

På en medlemsliste fra denne tid får vi som sagt det beste tverrsnitt av den mer rotfaste del av den norske koloni. Den er dominert av håndverkerne, de aller fleste mestere: 10 i malerfaget, 7 skomakermestere, 6 skreddere, dessuten flere typografer, snekkere, sadelmakere, urmakere, bokbindere, buntmakere og hattemakere, barberere, gullsmeder og instrumentmakere - dertil stifteren, den gamle hedersmann, orgelbyggeren H. Pettersen. Kjøpmennene utgjør den nest største gruppen, tilsammen er det 12 kjøpmenn og grossererere og 8 fabrikanter, blant de siste er det hele tre tobakksfabrikanter.

Mens importhandelen til Norge i foreningstiden stort sett gikk over København, og mange generalagenturer fremdeles gjorde København til en viktig mellomstasjon for norsk import i det 19. århundre, kan det tydelig merkes en strømindring mot slutten av århundret: norske kjøpmenn etablerer seg i Danmark og innfører der typisk norske varer, fra trelast og papir til klippfisk og gjetost. I det typiske småhandelkvarter, Grønnegadekvarteret, i det mest københavnske av alle strøk, dukker det opp norske kjøpmenn og norske varer. Og i en av Peter Fabers farser synger innehaversken av stekekjelleren til disse varers pris:

Vil De have noget godt
skal De Klipfisk nyde,
Skindet er saa lysegraat,
det kan Øjet fryde.

Blant medlemmene i 1894 støter vi endog på en norsk restauratør, Walseth, men han er en ensom svale i kolonien innen sitt fag, som er så utpreget dansk. Til gjengjeld har nordmennene vært flittige og begeistrede

gjester - det ser vi av en viss forkjærlighet i København for å henge etiketten «norsk» på visse kneiper og utskjenkningssteder, hvor våre landsmenn har yndet å slukke sin tørst. Den kjente sangerinnepaviljong «Valhalla» ved Vesterbrogade, senere omskapt til cafe Osborne, het i en periode omkring 1860 simpelthen «Den norske Ølhal», og vi tør tro at navnet ikke er valgt tilfeldig. Og i Nyhavn hadde våre landsmenn i enda tidligere tid, særlig naturligvis de av dem som var seilfarende, eller som hadde strandet for en tid, sitt tilhold i «Den norske Løve» - som forresten den dag i dag har sitt motstykke nede i Køge. I dag er «Den norske Løve» simpelthen blitt til Nyhavn nr. 13, noe som ingenlunde skal forlede oss til feilaktige slutninger om at seilende og akterutseilte nordmenn nå alltid styrer utenskjærs i nettopp dette farvann. Vi minnes noen linjer fra «Matrosens hændelser i Dandsebulen»:

Indenfor er der Styr,
Udenfor to Fyr,
Som der brænder nu saa klare,
til det henad Morgen gryer.
Og de vise skal enhver
som har Lyst at komme der,
At dette Farvand er saa fuldt
af mange slemme Skjær.

Men om det var mange norske sjøfolk som også dengang havnet for en tidlang i København, hørte «Den norske Forening» neppe til de steder hvor de vanket.

Dette hadde sjøfolkene felles med en annen stor gruppe av norske kjøbenhavnere - og saktens de mest kjente på den tid - de mange diktere og andre kunstnere som nettopp mot slutten av århundret søkte til København og levde der i lengre perioder, kanskje resten av att liv. Den eneste som vi finner på medlemslisten fra 1894, er den gamle billedhugger fra Telemark, Olaf Glosimodt, som hadde vært en av H. V. Bissens norske elever og hadde slått seg ned i København så tidlig som i 1849. Han vanket ofte i den norske forening, og stundom møttes også andre av de mest kjente der, særlig Bjørnson, Alexander Kielland, Johan Svendsen, Stephan Sinding, Carl Sundt-Hansen, Louis Moe. De siste hadde sine hjem i København i lengre tid, og enkelte av dem holdt et åpent hus, hvor landsmenn kom og gikk. Forresten ikke bare landsmenn. Innenfor kunstnerverdenen var det både før og etter århundreskiftet et nært dansk-norsk brorskap, og innenfor deres forbund var København på nytt blitt en felles hovedstad. Det kom både av mange norskes forbitrelse over Kristiania og av like manges dype kjærlighet til København. Det er karakteristisk hva Thomas Krag sier i et intervju med Julia Koppel ved århundreskiftet. Selv bor han på denne tid i «et gammelt Kjøbmandshus, et sælsomt Hus i det Kjøbenhavn som forsvinder». - «Hvorfor har De slaaet Dem ned i Kjøbenhavn?» - «Byen behager mig. Af Indvaanerne kjender jeg kun faa. Men Byen liker jeg.» - «Hvorfor bor De ikke i Deres eget Lands Hovedstad?» - «I Kristiania? Nei, Kristiania er mig fuldstændig fremmed. Det har den altid været. Det er synd, at Norge ikke har nogen anden Hovedstad ...» - «Bor andre af Deres Landsmænd, der ligesom De ikke føler sig vel i Deres eget Lands Hovedstad, her i Kjøbenhavn?» - «Ja, jeg kjender flere - fremfor alle Stephan Sinding. Han staaer næsten fiendtlig overfor Norge, mens han her i Kjøbenhavn har fundet sit andet Hjem.» Thomas Krag's ord bekræftes om vi leser Stephan Sindings erindringer.

Alexander Kielland, som hadde sin egentlige Københavntid i første del av 1880-årene, men som alt før hadde gode kontakter der, og blant annet var en av de første bidragsydere til byggefondet for et «Norges Hus», deltok bare nu og da i nordmenneses samvær, og helst da i en engere krets, f. eks. sammen med den like festglade og like festlige Johan Svendsen. Ellers holdt han seg mest sammen med danske

forfattervenner, især J. P. Jacobsen. Og så vanket han naturligvis som alle de andre skrivende nordmenn hos sin gjestfri forlegger, Gyldendalskes berømte Hegel, på hans «Skovgaard». Det var efter en av de glansfulle middager derute - hvor den samme Kielland forresten hver gang måtte hentes, og lot seg hente, i landauer - at han i sin takk-for-maten-tale sa de bevingede og ofte siterte ord: «Det er godt å se sine penger så vel anvendt!»

En sjelden gang kom Alexander Kielland innom sine landsmenns forening - men han trivdes ikke der, av en karakteristisk grunn: han luktet svenskeblod! Kielland var som kjent en rabiatt antisvensk unionshater, og han syntes at de lojale nordmenn i foreningen var altfor 4. november-hyldende og underdanige overfor sin velynder, den svensk-norske minister. Og typisk nok, da han bivånet en feiring av Tordenskiolds minne i Holmens kirke, reagerte han mindre på dansk annekasjon av helten enn på svensk deltagelse, selv om han som god nordmann i København naturligvis kom i affekt over begge deler. En nordmann lider dobbelt i utlandet, sier han: «Han lider ikke blot under en ulige Forening med et koldt og frastødende Folk (svenskene!), men han faar endnu lide for den gamle Forening med Danmark, som - omend varmere og naturligere - altid var og altid bliver gjennemsyret af Provinsforholdets Bitterhed - paa vor Side, og Overlegenhed paa de Danskes. Forleden holdt de Fest her i Kjøbenhavn for Tordenskiold. Han staar - som bekjendt - i en liden Krog ved Holmens Kirke bag et Jærn-gitter, - rigtig frit og sjømandsmæssig staar han der, naar man kigger ind til ham mellem Sprinklerne ... Der var Danmark og Danmarks Sønner, og der var Danmarks Konge og det kongetro Danmark, og der laa Trondhjemmeren i Kisten og kunde ikke tåge imod al denne Hæder; men Norge var der ogsaa og tog imod, i Form af en svensk Baron. Det gaar underligt til i Verden: Peder Wessel hædres som en kongetro Danske, mens en Svenske repræsenterer Norge i Holmens Kirke. - Sandelig! Baronene kunde være glad, at det er to hundrede Aar siden en Fant af en Svenske fik luret en Kaarde i Peder Tordenskiold...»

Siden nordmennene ble selvstendige og likeverdige partnere i det nordiske broderskap, har vi gradvis - om ikke momentant i og med 1905, så iallfall etter Grønlandssaken vokst fra noen av de komplekser som før alltid gjorde en nordmann rød i toppen og gram i hu i København, ved tanken på eller synet av Holbergstatuen og Tordenskiold-statuen og de fatale sølvløver. Men før 1905 kunne han simpelthen ikke la være. Selv livsmuntre herrer som Olaf Hansson og Johan Svendsen kom i nasjonalt harnisk - for en kort stund - når dette berørtes. Olaf Hansson skriver f. eks.: «Danskene sidder med velordnet mave og fordøier sin Holberg og sin Wessel. Stephan Sinding og Amalie Skram har jo kjendt sig selv for danske at være. Men Johan Svendsen har de ikke faat has paa. Han fortæller forresten om en dansk dame, som graat - virkelig stridgraat - da hun fik vide, at Tordenskiold var norsk. Og for et par aar siden traf jeg en dame i Kjøbenhavn, som følte sig meget ilde berørt ved at saavel Niels Juel som maleren Krøyer er født i Norge. Men det trøstet hende, at jeg - generøs som altid - skjænket dem begge til Danmark!»

Formodentlig er det flere danske som har smilt sitt berømte grin over oss i denne sak enn de som har grått over oss - men de aller fleste har heldigvis vært kloke nok til å akseptere det fundamentale faktum at enhver norsk har lett for å bli ekstra norsk i det danske København. Hvilket aldeles ikke vil si at nordmannen mistrives der, tvert om. Johan Svendsen er et godt eksempel. Han kom fra små og trange oppvekstforhold hjemme i Kristiania, men var av natur og skjebne utpekt til å bli en hersker, en imperator både over tonenes rike, fra dirigentpulten, og over festbordet, fra formannsplassen. Og han kom til København i den klassiske norske rolle - som erobrere. Både i Københavns musikkliv, og ikke mindre i dens kunstnerliv ble han en ruvende og populær skikkelse. Og han trivdes som fisken i vannet i 25 år som leder av Det kongelige Kapel, han trivdes blant danske og blant norske og ikke minst på dansk-norske festtilstelninger. Men han

understreket gjerne at han var norsk. - I et berømt intervju med en annen kjent norsk københavner, Christian Krohg, spør maler-reporteren:

«De synes vel godt om Dem i København?»

«Ja, utmerket.»

«Gir de Dem ikke noen små hipp, fordi De er nordmann? Det ser ut av avisene, som de er litt irritert på oss i det siste der nede?»

«Det er ganske harmløst. Det var litt i anledning av Nansen. Men det gav seg straks. Og så har vi hatt noen små disputer i anledning av Holbergs nasjonalitet for eksempel. Men det blir aldri alvorlig.»

«De danske har visst forresten holdt opp med dette. Iallfall tillater de oss visst også å kalle Holberg og Wessel norske?»

«Nei, jeg så nylig at Edvard Brandes spurte ironisk i «Politiken», hvorfor vi ikke også hadde tatt Oehlenschläger med i samlingen.»

«Har man ikke forsøkt der nede å overtale Dem til å gå over og bli dansk?»

«Jo, mange ganger. Stephan Sinding syntes også jeg burde gjøre det. Og mange andre ville ha meg til det. Men jeg krympet meg. Fallesen talte også meget om det. Men jeg svarte: 'Nei, jeg er nordmann.'»

«Ville De hatt noen fordel av det?»

«Ja, så hadde jeg hatt utsikt til å bli kongelig embedsmann og hadde i pensjon fått to tredjedeler av gasjen, som er meget stor.»

Omtrent samtidig med Johan Svendsen, midt i 80-årene, slo Amalie Skram seg ned i København, etter at hun hadde inngått sitt annet ekteskap, med forfatteren og Norgesvennen Erik Skram. Amalie Skram var kommet i en så forbitret motsetning til sitt fødeland at hun ønsket å fornekte det, og hun bestemte at det på hennes gravurne skulle stå: «Dansk Borger, dansk Undersaat, og dansk Forfatter.» Hun søkte da heller ikke særlig kontakt med den fastboende norske koloni eller dens forening. Derimot vanket mange av de norske københavnerkunstnere i hennes hjem, fra Oda og Chr. Krohg til Gunnar Heiberg og Nils Collett Vogt - den siste har gripende skildringer av sine besøk hos den ensomme, store forfatterinne i hennes leilighet ute på Østerbro. Selv lot hun sine tanker og sine bøker vende tilbake til norske motiver og miljøer, i regelen, men hun har også skrevet verker med københavnsk bakgrunn, deriblant det sceniske hovedverk om den norske kunstnerkrets i Kongens by, «Agnete», hvor flere av figurene i denne krets er tegnet etter gjenkjennelige modeller, samtidig som de avbilder karakteristiske typer. Ta den urkraftige billedhugger i evig pengeknipe, Svend Ulfen, og hans rolige, sindige motsetning, maleren Adolf Wulf - københavnerne fra 1890-årene ville lett gjenkjenne begge typer fra byens kafeer og fra sine egne hjem.

De norske bildende kunstnere i København fikk rike nye tilskudd på sin stamme omkring århundreskiftet, da så mange unge nordmenn søkte til Zahrtmanns malerskole at den til tider var nesten en rent norsk utklekningsanstalt. Men det var få av dem som ble københavner for lengre tid. Det gjorde derimot enkelte eldre som vi alt har nevnt, Carl Sundt-Hansen, Stephan Sinding, Louis Moe. Sundt-Hansen hadde fått sin utdannelse på akademiet i København, og kom senere tilbake for å slå seg ned der, i 1882. Han var en nær

venn av Drachmann og Drachmanns krets, og holdt et gjestfritt hus for landsmenn og danske, inntil han reiste hjem til Norge ved århundreskiftet.

Louis Moe var en av de kunstnere som kom i nær kontakt med den fastboende norske koloni; han kom til København i 1875, også for å studere ved akademiet, og ble siden boende i København. Med sine groteske og samtidig meget poetiske illustrasjonstegninger sammensmeltet han det danske og det norske lynne, likesom han med like stort mesterskap illustrerte norske og danske forfattere - og den dansk-norske Wessel.

Men især var jo tiden før og etter århundreskiftet de norske dikteres tid i København, og de hadde så mange andre stamkvarterer enn Den norske Forening å oppsøke, at det var bare unntagelsesvis de besøkte den, eller opptrådte i den. På den annen side er det tydelig å merke at foreningen, gjennom innkjøpene til sitt bibliotek, følger godt med i den aktuelle og bokstavelig talt meget levende norske litteratur. Denne blomstrende periode i norsk diktning utspiltes jo rett foran de norske københavneres øyne, atter bokstavelig talt. «Dengang var det slet ikke brugbart for en norsk Forfatter at udkomme i Norge,» skriver Vilhelm Krag - som selv var en av de unge som første gang reiste til København for å få sitt talent oppdaget og attestert, og vendte sørgelig skuffet tilbake: «Var han ikke saa meget tess, at de vilde have ham i København, kunde han da umuligt eie Gnist af Talent.» Men hadde man såsant fått foten innenfor på Gyldendal eller hos Philipsen eller en annen beskjednere forlegger på Parnasset, «var København en saare venlig By for de unge Nordmænd. Hvad gjorde det om disse Fjeldmennesker buldrede paa Caféerne, og ellers var bemærkelsesværdige paa andre Maader? Ak Gud, de arme Dreng, de er jo saa begavede! Og saa kommer de herved til Kulturen fra de høie Klibber. Hvad gør det dog, om de larmer en Kende!»

Larmet gjorde de unektelig, mange av dem, og skrev og skrek så det ropte av veien. Og København gav dem generøst både spalteplass og tumleplass. Til gjengjeld kunne en og annen københavner si, når tålmodigheten var nær bristepunktet, at det var takket være København at disse var nådd frem - både hjemme og ute i Europa. København var de norske talenters springbrett. Det står ikke til å nekte at de sprang. Og københavnerne gav springerne lov til å ta sats.

Sats, bokstavelig, fikk nordmennene f.eks. i pressen. Går man igjennom årganger av københavnske blade som «Politiken» eller «København» fra den tid, er det norske innslaget forbløffende stort. Mange unge norske kom i kontakt med «København», hvor Amalie Skrams sønn J. Worm-Muller, en tid tilhørte redaksjonen.

Christian Krohg ble engasjert av «Politiken», og tilskyndet av Peter Nansen skrev han der en rekke av sine fine intervju-portretter - og tegnet dem samtidig.

Jeg har gjenriemgått «Politiken» for 1880-90-årene, men det ville dessverre føre altfor vidt å dokumentere hvor omfattende det «norske stoff» i denne tid er; det er mange artikler av nordmenn hver måned, det er fyldige anmeldelser av norsk litteratur, det er intervjuer og korrespondanser. Bare omkring Jæger og Krohg i bohemstriden er det over 20 aktuelle artikler. Det vidner, som ett enkelt lite eksempel, om et enestående dansk-norsk kulturfellesskap, som fikk gjensidighet ved en levende norsk interesse for dansk åndsliv og danske forfattere. København var deres felles arena. De møtte hverandre i private hjem, som hos Edith og Helge Rode på Frederiksberg, de møttes i klubber og foreninger, som Den norske Forening, men oftere i Studenterforeningen og det radikalere Studentersamfund, men fremfor alt møttes de på kafé.

Og her hendte det ofte at de norske københavnerne ble lengst igjen på valen og rådde grunnen alene. Især var det slik på den berømte «Bernina» i Vimmelskiftet. Her hadde Chr. Krohg innviet det norske stambord,

med fru Oda, Frits Thaulow, Gunnar Heiberg og Gabriel Finne som stamgjester - siden kom det en stigende strøm, med festhøvdingen Knut Hamsun som deres anfører. «Den Invasion af norske Skribenter og Kunstnere, der tog sin Begyndelse i Firserne, fortsattes og udvikledes ytterligere gennem 90-erne», skriver Aage Welblund. «Der var Tider, hvor de ofte meget højtalende og altid ivrigt diskuterende Nordmænd i den Grad prægede Bernina, at man glemte at der var andre til Stede paa Caféen end Nordmænd ... Den mest bemærkelsesværdige af norske Forfattere i København i de Aar var uden Tvivl Thomas P. Krag. Alene hans Type gjorde, at man maatte lægge Mærke til ham, naar han i Ettermiddagstimerne duvede ned gennem Strøgvrimmelen, høj og duknakket, al tid i en ligesaa opsigtsvækkende som alamodisk Paaklædning. Af alle norske Forfattere har ingen boet i København saa ofte gennem saa lange Perioder som Krag. Han blev derfor af sine Landsmænd betragtet som en Slags aandelig Gesandt henede, men ikke nok med det, Krag maatte jævnlig paatage sig Forsorgen for de unge Digtere, der kom hened uden at have Kongens Mynt... I det gamle Frederiks Hospital i Bredgade (som forresten engang har hett Norges gadel) opnaaede han at faa en Bolig, der var helt efter hans Hovede. «Jeg troer, her er mange Spøgelser,» sagde han med Begeistring til sin Ledsager ... » En helt forskjellig, men like avstikkende merkelig norsk dikter i København var Sigbjørn Obstfelder, som i sitt korte liv ofte vanket der, bodde der, ble gift der, døde og ble begravet der.

Men den som laget de største bravader - og de langvarigste rangler - var den urkraftige Knut Hamsun, mens en annen jätte, Andreas Haukland, laget de mest oppsiktsvekkende basketak - som det med Edvard Munch utenfor Bristol. Nok en kjempeskikkebe, Sigurd Mathiesen, laget de merkeligste bøker. Det var Sigurd Mathiesen som engang telegraferte fra Kristiania til sin forlegger på Gyldendal: «Penger, eller Kristianiafjorden!» Svaret fra Peter Nansen var lakonisk: «Helst Fjorden!» Thomas P. Krag tok seg av den merkelige Mathiesen, som han hadde tatt seg av den minst like merkelige Hans Jæger. Jæger ble boende i lengre tid i København; herfra ville han starte den anarkismens revolusjon som han nå hadde satt på sitt program. Og sammen med unge nordmenn og danske startet han et anarkistisk blad - bl.a. med den unge Alf Larsen og maleren Henrik Lund som medarbeidere. Ved siden av de eldre bildende kunstnere vi har nevnt, levde Chr. Skredsvig, Eilif Peterssen, Gerhard Munthe, Jacob Sømme, Edvard Munch, Gunnar Utsond, Ludvig Karsten, Torsteinsson, Henrik Lund, Laureng, Arne Kavli i lange perioder i København. Særlig Karsten ble en fast figur i det københavnske bybilde, slik han også har malt seg selv for full fart over Kongens Nytorv. Få nordmenn går det den dag i dag så fantastiske historier om i København som Karsten. «En Kæmpe af Omfang,» skriver Mogens Lorentzen, «men stilfærdig i sin Fremfærd, samtidig raa og ridderlig, drøj og letrørt.»

I årene efter århundreskiftet kom, utenom Zahrtmanns og Krøyers elever på malerskolene, stadig nye bølger av nordmenn til København - og til Bernina. Nils Kjær, Olaf Bull, Sven Elvestad - som skrev i «Øresundsposten», andre i «Gnisten». Og tegneren Blix flyttet sin redaksjon av det satiriske «Exlex» fra Kristiania til København.

I et tilbakeblikk kan det nesten virke som om de norske penneførende talenter før og etter 1900 ville gjøre gjengjeld for dansketiden i Norge ved å innføre en slags litterær norsktid i Danmark. Og stattholderresidensen var stadig Bernina. Den siste store residerende ble Herman Wildenvey. Hans venn Kai Friis Møller skildrer hans periode, som samtidig var siste fase av det egentlige nordmannavelde, med hovedkvarter på «Strøget»: «Wildenvey var den længst udholdende af den Koloni af norske Digtere og Kunstnere, der i Aarene, ja Aartierne før Verdenskrigen havde tåget fast Ophold i København og prægede Byen, som de selv prægedes af den.

Thomas Krag, Karsten, Nils Kjær, Olaf Bull, for at nævne blot nogle faa af disse tindrende Fiksstjærner, der atter magnetisk tiltrak sig en Del af den norske Digterhimmels roterende mindre Legemer... I denne Kunstner- og Digterkoloni levede Traditionerne fra Det norske Selskab videre, som om der intet 1814 havde været, men Klubben var blot flyttet fra Sværtegade op i Vimmelskaftet, hvor Medlemmerne i Cafe Berninas høje Førstesal havde fundet et Domicil, der stemte udmærket overens med deres ophøjede Væsen: En rød Plysses-Olymp, hvortil man - undertiden ikke uden Møje - steg op ad en lang, hvid Marmortrappe.

Den indfødte, der vovede Opstigningen, følte ved sin Indtræden i disse Lokaler Luften saa tyk og samtidig lysende af en sand Stjærnetaage af norsk Geni, norsk Vid, norsk Fandenivoldskhed, norsk Sentimentalitet, at det et Øjeblik kunde tåge Veiret fra ham ...»

Men la oss få et bilde fra hin siste Bernina-tid også fra en av de norske penner, og da naturligst fra Wildenvey. Han skriver i en kronikk i «Politiken» 1948 om sin ungdomstid i København fra 1908 av:

«Det er en fryd å konstatere at København på ingen måte har brutt med sine tradisjoner som en glad by og et godt sted for glade mennesker... Da jeg stakk hodet ut av togvinduet ved Rungsted, løp synet fullt av blomstrende frukttrær og vakte en storm av lykksalige minner om gamle venner, om vers av Ewald, blandet med musikken av navn som Hornbæk, Hillerød, Tibirke, Gilleleje, Tisvilde, som jeg kunde huske jeg hadde sett i forårsskrud en gang tilbake i Julius Magnussens middelalder eller min egen private dansketid.

Ja, jeg kaller den slik ennu den dag i dag, den tiden jeg bodde her nede i min ungdom. Det er forresten runde førti år i dette forår, siden jeg kom her for første gang ...

Vi føk gjennom Vimmelskaftet og kom opp på Bernina, og der ble vi likesom værende. Der kom danske og svenske kunstnere. Isaac Grunewald med langt hår og fiolin, en atten års gutt den gangen, Birger Simonson, Henrik Sørensen - Om det så var Wigdehl, en selvlært nordlending, så var han der. Og satt en mann øverst på Berninas trapp som førte steilt ned på det smale fortauet i det trange Vimmelskaftet, hvor store, tunge busser for forbi, og skuret han på baken hele trappen ned og fikk en fot under et av de knusende hjul, og trakk han, når folk kom styrtende til ulykkesstedet, foten til seg og satt og lo og sa gud fordundre min hamburgske hatt, og hinket den overkjørte opp trappen på ett ben mens folk korset seg over den hardføre nordmann - så var det ingen annen enn maleren Dørnberger. Før folk fikk vite at det var et gammelt treben han hadde knust under bussen, hadde han vært hjemme og skiftet på seg et nytt. Så kom han kjørende i drosje tilbake og satte seg inn i kafeen og skjøt et skarpt skudd med en pistol fra 30-årskrigen for å tilkalle kelnerne: «Fordundre min hatt, hvor er min ungeheure Ausleser!» ropte han. Han skapte et svare liv og drepte aldri noen, såvidt jeg vet.

Men det var også stillere stunder og fredeligere fester på Bernina om kvelden når dansker, svensker og nordmenn møttes der; da spilte Isaac Grunewald fiol og sang vakre hebraiske sanger og gud vet om ikke jeg leste dikt. Jeg husker de fikk Wigdehl til å holde tale, og den forhenværende fiskeren fra Gildeskål, som hadde tilhørt den norske garde i Stockholm under Karl den femtende, reiste seg og sa på klingende nordlandsk: «Han Wigdehl, han kan nu ikkje holde nokken tale, men han kan da takk' Danmark av et hjerte så stort som Norge og Sverige tilsammens!»

Byens skjønnhet, nettenes morskap, navnene på hyggelige steder ble musikk i sinnet - å, det var riktige forårs netter ...

Det gikk år innen jeg endelig et forår kom hit igjen og hadde Gisken med. Vi var nygifte og skulle til Paris og bli lenge borte, ti år, hadde vi tenkt. Men foråret i København fanget oss inn, og Pariserturen ble utsatt.

Vi bodde langt ute i Valby og hørte «Nattergalen hulke i Søndermarkens Skove» når vi gikk hjem om kveldene fra ett eller annet teater eller en kro på Frederiksberg...

Gisken fant en liten leilighet på Amager, som dengang ikke var på langt nær så bebygget som det er i dag. Nr. 24 stod nesten alene, og raget opp i gaten som het Svinget. Vi bodde i første etasje, dvs. stuen, og hadde noen få kvadratmeter have utenfor, to syrinbusker og et blomsterbed og gjerde med grind ut mot gaten, det var idyllisk, og innenfor ble det fort hyggelig og hjemlig: Det var lett å bo i København, selv for en ung, ukjent dikter.»

Om nordmenn i kongens by etter 1905

Storinnrykket av norske kunstnere i København kulminerte under første verdenskrig; i flokk og følge kom de derned på besøk eller for å bli boende i disse år da krigens gru og barrierer stengte dem ute fra kontinentets kunstnerbyer, og da det nære København lå som en lokkende oase. Mang en tørst norsk kamel fant der skyggefulle steder med snaps og øl.

Men etter krigens slutt drog karavanen videre, mot Paris og Berlin. Nå blir de norske kunstnere forresten mer å ligne med et fugletrekk, som riktignok gjerne slo seg ned i København på utferd og hjemferd, men det ble helst kortere opphold under gjennomfart. Forfattere som Olaf Bull, Ronald Fangen, Sigurd Hoel og yngre nykommere som Johan Borgen beholdt riktignok forkjærligheten for København, mange av de nye malere likeså, men den virkelige norske kunstnerkoloni i byen forsvant med «Bernina». Københavnfarene kom nå oftest i tallrike skarer for å treffe danske venner og kolleger, ikke for å være sammen med hverandre i de smilende danske omgivelser.

Men fortsatt var det mange kjente norske kunstnere som hadde sitt hjem og sin virkeplass i København. Blant dem var den ansette musiker og konservatorieprofessor Anders Rachlew, og maleren Arne Lofthus, Zahrtmanns og Skovgaards elev. Louis Moe har vi alt nevnt. Den dag i dag er det mange kjente norske kunstnernavn som er knyttet til København, fra pianisten Robert Riefling til sangerne Odd Wolstad og Øistein Frantzen. Endog i det kunstnerfag hvor de danske gjennom arhundrer hadde hatt et absolutt hegemoni og vært våre læremestre, i scenekunsten, har det vært en rekruttering fra Norge til København, fra Henrik Bentzon til unge Bård Owe. Dernest må vi ikke glemme det sterke norske innslag i den københavnske kunstnerverden som de dansk-norske ekteskap har medført. Disse dypt personlige bånd har i det hele tatt gjennom historien knyttet de sterke forbindelser over Kattégat, i begge retninger. Vi skal huske at det takket være slike forbindelser var norsk arv hos danske Norgesvenner som D. G. Monrad, Carl Ploug, hos Hauch og Bojsen, A. F. Krieger og J. L. Heiberg, og i nyere tid har blant mange andre maleren Viggo Madsen og forfatterne Harry Søiberg, Mogens Lorentzen, Svend Borberg, hatt norske fruer. Endelig må vi nevne de norske innslagene i dansk presse, fra Henrik Dedichen i «Politiken» til den unge Bergensjournalist E. Chr. Bernhardsen.

Listen over nordmenn i dagens københavnske kulturliv kunne lett gjøres meget lang.

Likevel er det lett å se at det er andre kategorier og andre yrkesgrupper av nordmenn som siden første verdenskrig har satt sitt preg på det norske København, ja i virkeligheten helt siden 1905. Ved århundreskiftet var Den norske Forening, som vi hørte, en forholdsvis liten og ikke altfor aktiv forening, som var dominert av byens ganske tallrike norske håndverkmestere, og de dyrket samværet i sin kjære forening som et internt anliggende. Det var populære skytterstevner og patriotiske 17. mai-tilstelninger som

samlet medlemmene til hyggelige assembleer, men foreningen klarte ikke riktig å samle, og heller ikke å representere, den meget større norske koloni. Den hadde heller ikke økonomisk evne til å løse de patrengende sosiale oppgaver som den hadde stilt seg, og som i det nye århundre var voksende, fordi så mange unge norske kvinner og menn nå dro til København for å søke arbeide. Både blant dem og blant akterutseilte norske sjøfolk var det mange som kunne trenge hjelp.

Det samme var tilfelle innenfor den svenske koloni, og dette var bakgrunnen for at den svensk-norske minister baron Beck-Friis i unionstidens 11. time, nærmere bestemt på unionsdagen den 4. november 1901, innkalte til et stort møte av norske og svenske københavnere som stiftet «Foreningen af Nordmænd og Svensker i Kjøbenhavn», for å fremme samholdet mellem de to stridbare broderfolk og især for å støtte nødlidende landsmenn i København. For legasjonen og konsulatet måtte en slik forening av fremtredende medlemmer av kolonien være et verdifullt instrument. De norske styremedlemmene i denne forening var generalkonsul C. Nordstrand, grosserer K. J. Defali, dispachør A. Svenningsen og ingeniør S. Løwenskiold.

Men hjemme på den skandinaviske halvø sloss man om lydrikepunkter og egen norsk utenriksrepresentasjon. Begivenhetene den 7. juni som resulterte i Karlstadforlik og kongevalg, førte til en helt ny situasjon, også for nordmennene i København. De opplevde at en norsk minister, Fritz Wedel-Jarlsberg, kom til København for å forhandle med den danske prins Carl og det danske kongehus om Norges krone, og de opplevde å se prins Carl - nu kong Haakon den 7. - med sin gemalinne lette anker for å gjenreise den gamle norske kongestol. Alt tidligere denne begivenhetsrike høst var foreningen av nordmenn og svensker blitt reorganisert; den 31. oktober ble «Norsk Understøttelsesforening i Kjøbenhavn» stiftet med et representativt styre av norske direktører og grosserere, fabrikanter og skipsredere. De 15 nordmenn som stiftet understøttelsesforeningen, var J. L. Aamundsen, Albert Biilow, G. Backe Jørgensen, K. J. Dehli, W. B. Herseth, Trygve J. Jensen, Carsten Kielland, August C. Mohr, Carl Nordstrand, C. M. Pay, Herman August Suhrke, Nicolai Joung, Alfr. Wattne, C. Wathne og Axel J. Wedum. Det var med andre ord en eksklusiv, men samtidig den mest representative norske forening i årene frem mot verdenskrigen. Den arbeidet i disse år effektivt for sitt formål, som var «at understøtte de i Kjøbenhavn eller andetsteds i Danmark boende eller paa gennemrejse værende nordmænd, som trænger til hjælp, og at fremme sammenhold mellem nordmænd». Samtidig kunne foreningen ved mange leiligheter representere kolonien utad, og den stod i nær kontakt med tjenestemennene i den nye norske legasjon og i konsulatet. Det selvstendige Norges nye utenriksledelse hadde markert betydningen av legasjonen i København ved å utnevne en av landets mest fremstående menn til minister på denne post. G. Francis Hagerup var professor i rettsvidenskap og en av våre ledende jurister, han hadde vært statsrad, og statsminister i to perioder, 1895-98 og 1903-05. Fra 1906 til 1912 var han norsk minister i Danmark (men også i Nederland og Belgia); han ble etterfulgt av en av de fremste blant de norske yrkesdiplomater som hadde gjort karriere i unionstiden, Johannes Irgens, som senere hadde vært norsk utenriksminister, fra 1910. Han bestyrte legasjonen inntil 1922, da han ble etterfulgt av Emil Huitfeldt, som ble på denne post i hele 14 ar. Han deltok ivrig i det arbeide som i denne perioden ble nedlagt for atter å samle den norske koloni og de etterhånden nokså forskjellige og adskilte foreninger. Det skjedde først og fremst ved at den gamle norske forening av 1863 ble reorganisert. En av de drivende krefter i dette arbeide, og formann i reorganisasjonsstyret av 1924, grosserer Wilhelm Runden, har skrevet om minister Huitfeldts rolle i denne forbindelse og innen den norske koloni og det norske foreningsliv i det hele tatt: «Vi vet alle at han med den mest levende interesse fulgte «Den norske Forening»s arbeide for norsk samling... Ministerens varme følelser for foreningen viste han best ved sammen med sin elskverdige frue så å si alltid å delta i sammenkomstene, hvorved han ofte måtte sette meget annet til side for å treffe sine landsmenn der - ja i flere sesonger gjorde han foreningen

den ære å møte ved samtlige sammenkomster. Vi erindrer alle hans hjertevinnende vesen, hans hjelpsomhet og vennlige likefremhet overfor alle uten stands forskjell. Intet under at han ble avholdt som få. Men minister Huitfeldt hadde foruten sin interesse for «Den Norske Forening» også sin største interesse for reisningen av «Norges Hus», og utrettelig var hans hjelpsomhet ved alle vanskelige underhandlinger med de mange myndigheter, som ble bestemmende for det endelige resultat. Det var da også under minister Huitfeldts regime at «Norges Hus» ble endelig fullført, og stedse vil hans navn være knyttet til dette foretagende, der skulle bli av så stor betydning for norske menn og kvinner i Danmark.» Minister Huitfeldt og frue ble da også begge valgt til foreningens æresmedlemmer.

«Den norske Forening» hadde i de mange mellemliggende år vært en ganske liten og beskjeden forening, som bare på større merkedager trådte frem fra ubemerketheten, på 17. mai - og når berømte sønner av Norge kom på foredragsbesøk. Slik var det da Roald Amundsen gjestet København i 1912 etter sin berømmelige sydpolsferd. Da var malermester Odin Larsen formann. Under hans lange formannstid fra 1898 til 1914 hadde ellers den interne virksomhet vært hovedsaken, med samvær til glede for medlemmene og med støtte til dem som trengte hjelp fra foreningens sykekasse og andre hjelpekasser. Men det mål man hadde satt seg i foreningens unge oppgangstid i 70-årene, å få reist et «Norges Hus», var stadig like fjernt, og foreningen var nå for liten til å make den store oppgaven. Men det store initiativ i 1876 hadde dog ført til et betydelig byggefond, og da eiendommen i Victoriagade ble solgt i 1916, var midlene igjen disponible.

Den norske understøttelsesforening, som i årene etter 1905 var blitt koloniens mest representative forening, hadde på sin side ennå ikke noe byggefond. Denne forening drev sitt store filantropiske arbeide, i de første 40 år av dens liv ble f.eks. over 300 000 kroner utbetalt som husleiebidrag, hjemreisepenger, sykehjelp osv. til nordmenn i knipe i København. Ved siden av denne filantropi hadde foreningens innflytelsesrike stiftere satt som sitt annet mål: samhold. Og samholdet dem selv imellem ble styrket ved de berømmelige torskeaftener en gang i måneden i vinterhalvåret. Her dyrket medlemmene vennskapet og den norske nasjonalrett, nykokt torsk med rødvin, en kombinasjon som vi norske som kjent elsker, mens den betraktes med undrende forferdelse av alle andre siviliserte folkeslag. Men vi har jo heller ikke noe imot å beholde en og annen eiendommelighet for oss selv. Og nordmennene i understøttelsesforeningen har dyrket den med lidenskap og vennskap. Fra det opprinnelige eksklusive selskap av de 15 stiftere utviklet denne forening seg slik at deltagerantallet steg og steg, og i 1917 var tallet blitt så stort at torskeaftnene måtte komme inn i organiserte former, med arrangementskomité etc. Senere gikk de norske torskeaftener over til å bli en egen forening, «Den Norske Klub», hvor den norske konsul i København, Johannes Koren, gjennom mange år var formann. Etter hans død har direktør Edward Stangebye vært formann. «Den Norske Klub» er en meget uformell forening, uten lover og statutter. Det stilles bare to krav til den som vil bli medlem: at man er norskfødt eller av norsk herkomst, og at man er et aktivt medlem av «Norsk Understøttelsesforening». På initiativ av grosserer Niels Mørch fikk denne forening dannet sitt grunnfond, senere har den fått som gaver fra klubbens medlemmer forskjellige legater og årlige bidrag, og fra 1917 har understøttelsesforeningen hatt sine årlige juleauksjoner, som har innbrakt store summer til direkte julehjelp.

Men i begynnelsen av 1920-årene stod det for mange ledere innenfor den norske koloni som en beklagelig svakhet at de forskjellige norske foreninger arbeidet så splittet, til tross for at de hadde såvidt mange felles mål. Også for Norsk Understøttelsesforening stod det nå som et stort fremtidsmål at kolonien måtte få sitt Norges Hus, og man forberedte innenfor denne forening dannelsen av et byggefond. Grosserer Herman August Suhrke, som like fra den norsk-svenske forening av 1901 hadde hørt til koloniens fremste menn, og var et ledende medlem av understøttelsesforeningen, foreslo i 1921 et samarbeide med Den Norske

Forening, og minister Irgens prøvde året etter å få dette i gang, men han forlot sin post samme år, før saken ennå var i havn. Men drøftelsene fortsatte mellom de to styrer, og formannen i Den Norske Forening, snekkermester I. O. Pedersen, viste stor forståelse for tanken, og arbeidet for å få endret foreningslovene slik at den kunne realiseres. På generalforsamling i 1924 ble det vedtatt nye lover for grunnfondet, og Den Norske Forening ble reorganisert for å kunne bli den samlende nasjonale forening for hele kolonien, med dette styre: grosserer Wilhelm Runden, formann, snekkermester I. O. Pedersen, viseformann, urmaker Edv. Eriksen, musikkhandler Rolf Lorentzen og fru redaktør Sigrid Maaløe. Varamenn ble de to norske arkitekter H. Berle og Thoralf Ridder.

Dermed gikk den gamle tradisjonsrike norske forening inn i en ny glansperiode, som i skiftende grad har fortsatt frem til det store 100-årsjubileum av i år.

Norsk Understøttelsesforening dannet samtidig med reorganiseringen av Den Norske Forening sitt store byggefond, og da Herman Aug. Suhrke i 1925 ble formann for understøttelsesforeningen, innledet de to formenn Suhrke og Runden et nært samarbeide, og dannet en felleskomite med generalkonsul Hjalmar Hartmann som den tredje leder, og med grosserer W. B. Herseth (senere direktør Aage Kvenild), direktør Johs. Andersen, assistent F. R. Johannsen (og senere tannlege Geo Poulsen) som medlemmer. Denne aktive felleskomite kunne så i de følgende år, i samarbeide med minister Huitfeldt og de danske myndigheter intensivere forarbeidet med et Norges Hus, som nå var kommet et betydningsfullt skritt nærmere sin realisasjon. Den Norske Forening gikk inn i en periode med livlig foreningsvirksomhet og stort anlagte møter med stor oppslutning og med fremstående norske og danske foredragsholdere og kunstnere som gjester. Samtidig fortsatte Norsk Understøttelsesforening sin store filantropiske virksomhet, og Den Norske Klub sine patriotiske torskeaftener - det var funnet sted en samling, samtidig som hver forening fortsatte sitt eget liv.

La oss her avbryte skildringen av det fortsatte arbeide mot målet, for å kaste et blikk på den store norske koloni på denne tid og enkelte av dens medlemmer. Det kan av gode grunner bare bli et utvalg blant noen av dens mest kjente skikkelser, enkelte iblant dem hører den dag i dag til ledersjiktet i det norske København. Men de fleste av dem som vi har nevnt ovenfor, er i mellemtiden gått bort, og de ville hver enkelt fortjene en kort biografi, som tilsammen ville kunne gi et anskuelig bilde av koloniens sammensetning og rekruttering.

Mens det synes som om kunstnere og håndverkere var toneangivende mot slutten av det 19. århundre og i årene frem mot 1. verdenskrig, men uten noen gang å smelte sammen til en enhetlig norsk koloni, er det like klart at det er nordmenn med ansett stilling i dansk forretningsliv, handel og industri som har preget det norske København i mellemkrigstiden. Og de fleste av dem var kommet ned før verdenskrigen, delvis alt før århundreskiftet. Men deres gruppe fikk til gjengjeld færre nykommere i de to tiår mellom krigene. Da var mulighetene for å skaffe seg gode arbeidsvilkår for unge nordmenn med pågangsmot patagelig mindre i København. Dette er forklaringen på det merkelige forhold som slår en ved det norske København i dag, hvor den eldre generasjon og etterkrigstidens nykommere er de to store grupper, mens det er relativt få fra mellemkrigstiden.

Blant de eldre vi alt har nevnt, er Herman Aug. Suhrkes livsbane representativ. Han var født i Frederikshald i 1870, kom til København i 1897 etter handelsutdannelse i Norge og i utlandet, ble en ledende mann i rør- og sanitetsbransjen og forestod en stor import av norsk sten. Vi hørte at han stod som en av stifterne både av den svensk-norske forening av 1901 og av Norsk Understøttelsesforening av 1905, hvor han senere ble

formann, og han var en avgjørende kraft i samarbeidet med Den Norske Forening, som førte til at Norges Hus stod ferdig 1933.

Jevnaldrende med ham var generalkonsul Hjalmar Hartmann, født i Lier som prestesønn og opprinnelig utdannet som gartner. Han kom til København i 1899 og arbeidet i den grad opp sitt firma for eksport av frø at han ble en sentral skikkelse i sin bransje og i dansk næringsliv, høyt hedret og dekorert. Han ervervet seg store landeiendommer som han interesserte seg levende for, satt dessuten i en lang rekke styrever og utvalg - og hadde i tillegg til sine utallige gjøremål også psykisk og økonomisk overskudd til å gjøre en stor filantropisk innsats for den norske koloni.

Gjentatte ganger skjenket han større beløp til det vordende Norges Hus, og da kolonien under sluttforberedelsene i 1931 ble dypt nedslitt over at den bevilgning fra den norske stat, som alle hadde regnet med, ble nektet, trådte Hjalmar Hartmann generøst inn nok en gang og skjenket de manglende 40 000 kroner, slik at byggearbeidet kunne settes i gang. Han så det som vesentlig at Norges Hus måtte få en forsamlingshall som foreløpig også kunne brukes til norske gudstjenester - i påvente av at koloniens neste store og fjernere mål ble realisert: reisingen av en norsk kirke. Han håpet at «det andelige liv, som det nu er gitt rammer for i den gode forsamlingshall, må spire og bære frukt - og mulig danne grunnen for et endnu større samlingssted - en norsk kirke».

Konsul Johannes Koren kom til København i 1896 og etablerte især sin forretning ved papirimport, senere, fra 1914, kom han også med i konsulatarbeidet, og ble norsk konsul i 1935. Han tok livlig del i mange grener av koloniens foreningsliv, og var gjennom mange år formann og det faste midtpunkt for «De Norske Herreaftener» og siden «Den Norske Klub».

Ole Sundø fra Sundøy i Lofoten var sønn av en nordnorsk los; han gikk i handelslære hjemme i Norge og dro til København i 1900. Her gjorde han karriere som disponent for ukebladet «Hjemmet»; under hans ledelse ble det utbygget til et skandinavisk ukeblad med redaksjoner og utgivere i hvert av de tre land. Senere ble han direktør for det kjente Gutenberghus Reklamebureau. Direktør Sundø var tilbakeholdende når det gjaldt å motta formannsverv og sitte i styrever, men han var en god støtte for det filantropiske arbeide innen den norske koloni og for sosialt arbeide ellers. Det kom særlig frem under krigen, i hans høye alderdom; han arbeidet aktivt og effektivt for «Redd barna» og «Julestjernen», for «fange-frimerkene» og i det hele tatt for de norske og danske fanger i Tyskland. Etter krigen var han med og stiftet hjemmet for danske astmabarn i Norge. Et betydelig skandinavisk legat, av Egmont H. Petersens fond, bærer Ole Sundøs navn.

Wilhelm Runden var født i København 1875, men av norske foreldre; hans far og farsslekt kom fra Runnå gård på Romerike. Han fikk sin handelsutdannelse i Kristiania, innen han slo seg ned i København i 1904 og etablerte sin egen agenturforretning for norske eksportartikler. Især var det fiskeprodukter, siden også norsk ost - så utrolig det lyder, klarte han å gjøre en spesialitet som norsk gjetost populær i selve ostelandet Danmark. Med årene utvidet han forretningen til også å omfatte engroshandel og oversjøisk eksport. Han kom tidlig med i «Norsk Understøttelsesforening», og som vi vet var han formann og en drivende kraft i det styre som i 1924 reorganiserte Den Norske Forening og gjorde den til en levende og stor forening, den største nordmannsforening utenom USA. Han var og forble i utpreget grad nordmann, hvor meget han enn trivdes i Danmark, og i foreningene og i sitt hjem samlet han norske venner om seg. I et avisintervju foran sin 80-årsdag i 1955 fortalte han selv om sitt liv:

«Jeg startet et fiskefirma og importerte snart alle mulige norske varer fra ryper og rensdyr over tyttebær til mysost, og jo flere danske som reiser i Norge, jo flere er det som får smak for norsk mat. Norsk sild synes å være populær i Danmark - formodentlig fordi den følges så fint med dansk snaps. - «De er æresmedlem av Den Norske Forening?» - En anerkjennelse fra mine landsmenn i København, som jeg er stolt og glad over. Jeg hadde det hell å være med i foreningens oppgangsår, og vennlige sjeler påstår at jeg selv bidro noe til fremskrittet. Mitt standpunkt var og er, at en sådan sammenslutning ikke må betrakte seg som noe eksklusivt, men ha alle med, og ut fra den oppfatning ble jeg formann og fant stor tilslutning hos likesinnede... - «De taler norsk som om De aldri hadde forlatt Norge!?» - Jeg har ikke gjort noe særlig for å bevare tonefallet. - «Danske og norske er jo så forskjellige?» - Ja, er det ikke herlig? Så ulike våre karakterer er, så glimrende supplerer de hverandre og gir i spann sammen. I hele mitt liv hernede har jeg aldri hørt noen norsk tale ille om en dansk fordi han var dansk, og heller ikke omvendt. Personlige uoverensstemmelser, javel, men ingensinde av nasjonale grunner. Selv innbyrdes drilleri må tas som uttrykk for godt naboskap og vennskap. Noe annet er at en nordmann nu og da kan bli misunnelig på dere for den danske letthet og blidhet og deres smil, men jeg kjenner da også danske som sier de ønsker seg ett og annet av det vi har. Så hvordan kunne jeg bli noe annet enn en lykkelig mann, når jeg fikk lov til å leve mitt liv som norsk mellom danske. Ikke ville jeg bytte med noen!»

I det samme intervju sa grosserer Runden: «Jeg har mange å takke for hjelp i arbeidet. La meg bare nevne fru Sigrid Maaløe.»

Sigrid Maaløe ble i særlig grad en norsk talsmann og tolk i København. Ved sine foredrag i dansk radio og i danske foreninger spredte hun kjennskap til Norge, og samtidig hørte hun til de varmeste ivrere for norsk samhold og nasjonalitet innenfor kolonien i København. I Den Norske Forening ble hun gjennom mange år den utrettelige og fortrinlige arranger og pressesjef, som skaffet foredragsholdere og kunstnere til å opptre, ofte de ypperste i Danmark og Norge, og som laget festrammen omkring de store tilstelninger. Hun kom fra Kristiansand, var datter av skipskaptein P. C. Johnsen og frue, og ble så gift med den danske redaktør Maaløe. Fra hun kom til København under første verdenskrig, var hun ivrig med i alt norsk arbeide i sitt nye hjemland.

Disse biografiske skissene får tjene som eksempler blant de mer kjente nordmenn i København, eksempler hentet fra den store skare av norske som dro til Danmark i tiden mellom århundreskiftet og 1920. Der er mange andre eksempler som vi like gjerne kunne ha valgt, og som vi for plassens skyld må nevne i korthet; tilsammen forteller de om hvor stort det norske innslaget har vært innenfor visse grupper av dansk næringsliv. Innenfor handelsstanden bør vi nevne Fredrikstadmannen Niels Mørch, som grunnla Baltic Company i København 1905, og hans bysbarn Thormod Stangebye, som kom i 1911 og senere ble medinneholder i samme store firma, Johan Bastiansen fra Drammen, som kom til København i 1917 for å forhandle stålartikler fra Norge, grosserer Alf Wattne, som slo seg ned i København allerede i 1882 og siden skapte det firma som har båret hans navn, direktør Jacob Fabricius Myhre, som 1905-1925 var direktør for The Baltic and White Sea Conference, som hadde sitt kontor i København, S. Rasmussen Tengesdal, som opprettet en hattefabrikk i København i 1890, Fritz C Thurmer, som etablerte seg i 1898 og ledet verktøyfirma og verktøyfabrikk, H. O. Bjorlow, som fra samme år ledet en lærvarefabrikk, Hjalmar Larsen, som fra 1907 ledet en stor københavnsk reproduksjonsanstalt, direktør Edvard Hagerup, som siden 1924 var direktør for forsikringsselskapet «Nord og Syd». Tønsbergmannen William B. Herseth kom til København så tidlig som i 1888, sammen med Kr. Dehli fra Ringsaker, og dannet et generalagentur for utenlandske viner og brennevin. På dette felt har som kjent Danmark bevart en rommeligere liberalitet enn

Norge, som gjennom det statlige Vinmonopol nok fikk flere av de tidligere norske vinhandlere til å utvandre til Danmark i 1920-årene. En av dem var grosserer Halvor Halvorsen, som i 1924 fikk tillatelse til å nystarte sin spesialforretning for vin og spirituosa i København. Den trøndersk fødte og trondhjemske utdannede kjemiingeniør Aage Kvenild, som kom til Danmark i 1909, og som i 1926 ble direktør for A/S Anilin Kompagniet, hører til dem som har spilt en ledende rolle i den norske koloni, og ikke minst for Norges Hus og for Norsk Understøttelsesforening.

En særlig rolle innenfor kolonien har naturlig nok representantene for norsk næringsliv spilt, ikke minst nordmenn som har representert norske storfirmaer eller har vært ansatt i deres danske datterselskaper. Richard Johanssen kom i 1919 til Danmark for å organisere handelen med Norsk Hydros Norgessalpeter og være direktør for Hydros datterselskap A/S Norgessalpeter. Også han kom til å spille en ledende rolle i Norsk Understøttelsesforening.

Andre nordmenn kom til København for å prøve mulighetene i københavnsk shipping eller i så «norske» yrker som spedisjon og skipsproviantering. Porsgrunn-mannen A. P. Melgaard gikk som ung mann til sjøs, etter mange års fart flyttet han i 1906 til København, og ble senere skipsprovianteringshandler. Andre norske navn fra danske skipsmegler- og spedisjonskretser er grosserer H. B. Tobiesen fra Stavanger og K. Moen fra Kristiania.

En viktig rolle kom kaptein L. Chr. Eilertsen til å spille. Han var født i Oslo og gikk til sjøs som ung mann, seilte i årene fra 1871 til 1879 med seilskuter og fraktedampere, og tok så skipsførereksamen. I 1909 kom han til København som representant for norske dampskipsselskaper. Siden opprettet han for egen regning reisebyrået «Norsk Touristbureau», som har og har hatt som sitt arbeidsfelt turisttrafikken til Norge. I dag heter det «Norsk Reisebureau».

Andre nyttige institusjoner som har bidratt sterkt til å utvikle denne trafikk og dermed binde nye bånd mellom Danmark og Norge, er Bennett, som fra langt tilbake har hatt et eget reisebyrå i København, og Norges offisielle Turistkontor, som i etterkrigstiden har vært en viktig institusjon når det gjelder å veilede og opplyse Danmarks reiselystne som vil følge kompassnålen mot nord. Turistsjefen, Bjørn Pahle, har med sin flittige foredragsvirksomhet ført videre tradisjonene fra Sigrid Maaløes tid, og har i ord, i farvefilm og lysbilleder gjort norske landskaper levende og nære for danske forsamlinger.

Men, for å vende tilbake til mellomkrigstidens norske koloni: vi må også ta med et par av de norske arkitekter som har vært med på å utforme det moderne København, og som samtidig har vært sentrale skikkelser i det norske foreningsliv. Th. Ridder virket som arkitekt i byen fra 1905 - han har blant annet vært medarbeider for bygninger som Studenterforeningens og østifternes Kreditforenings (nu revet). Vilhelm Odland fikk sin arkitektutdannelse i Danmark og har virket som arkitekt i København fra 1918. Han har bl.a. vært arkitekt for Norges Hus. Reisningen av dette hus og innvielsen i 1933 var naturligvis den sentrale begivenhet i 1930-årene.

Alt i 1925 hadde generalkonsul Hartmann gjort de norske foreninger oppmerksom på en vakker byggetomt over på Amagersiden, ved Christianhavns Vold. Den tilhørte den danske stat, og etter en del forhandlinger skjenket den danske stat, ved Finansministeriet, i 1927 generøst den tomt som nordmennene hadde ønsket seg, vederlagsfritt. Overdragelsen ble fastlagt ved nærmere avtale året etter mellom det danske krigsministerium og de to foreninger, med formennene Runden og Suhrke som underskrivere.

Så kunne da Den norske Forening og Norsk Understøttelsesforening for alvor gå i gang med å virkeliggjøre planene om et eget hus, denne plan som like fra 1860-årene og særlig fra 1876 hadde lokket som en fjern hildring. Det skulle for det første være et alderdomshjem for eldre norskfødte menn og kvinner og deres ektefeller, dessuten skulle det gi plass for forsamlingshall, leseværelse, skrivestue og bibliotek for norske sjøfolk på København-opphold og for medlemmene av den norske koloni, særlig de yngre som bodde på hybel eller på pikeværelser. Foreningene nedsatte sin felleskomite, og det ble satt i gang en lang rekke tiltak for å skaffe de penger som manglet. Takket være små og store bidrag fra mange hold, fra basarer og innsamlinger - og ikke minst takket være generalkonsul Hartmanns generøse gave i siste omgang - kunne byggingen komme i gang. Til Den Norske Forenings 70-årsjubileum 1933 stod bygningen under tak og var ferdig til å tas i nyttig anvendelse.

I de følgende 1930-år var Norges Hus det selvfølgelig sentrum for det norske København og for de mer tilfeldige Københavnsfarere, ikke minst for opptredende kunstnere, som gjerne og ofte gjestet der. Og i husets inspektør, en av koloniens gamle lærere og en av Den Norske Forenings ledere gjennom en menneskealder, hadde de alle en vert som de kjente og elsket. I. O. Pedersen er telemarking, han dro som ung snekker til København i 1900 for å prøve lykken der. Lykken er riktignok en lunefull gudinne, og inspektøren kan fortelle at det gikk opp og ned, både innenfor faget og utenfor. I verdenskrigens tid måtte han f.eks. prøve seg som drosjesjåfør. Men i alle år var han et av de faste punkter i kolonien og særlig i Den Norske Forening, hvor han fra 1910 var styremedlem i 40 år, derav en tid formann. Etter å ha fungert som inspektør i en årrekke er han nå stadig beboer av Norges Hus, og har fått verdige etterfølgere i hr. Ottosen og frue, som i dag er husets vertskap. Foreningslivet fikk ny utfoldelse i det nye hus, og ved siden av tilreisende foredragsholdere og opptredende kom mange av foreningens egne medlemmer til å sette sitt preg på foreningslivet, med sang og opplesning, foredrag og spill. Foreningens husdiktere Einar Knutssønn og Fridtjov Runden gav sine flittige bidrag i bunden og sanglig form. Fremragende danske gjester kastet glans over møtene; mange medlemmer taler fremdeles om Karen Blixens og Poul Reumerts besøk.

Så opprant den 9. april 1940, og hva da hendte og hva siden hendte, har prentet seg slik inn i vår erindring, og er blitt minnet og beskrevet så ofte at vi her kan nøye oss med å referere det kort. Begreper som «Den norske Dame-komite» i København, «Norgesfonden av 1942» og «Norgeshjelpen» kjennes og huskes av utallige takknemlige nordmenn. Admiral Carl Hammerich var stifteren og ble lederen av «Norgesfonden», som han skjenket hele sin energi - inntil han ble fengslet og så omkom ved bombingene av Gestapohovedkvarteret i Shellhuset 21. mars 1941. Ved siden av formannen bestod fondets styre av direktøren i Københavns Handelsbank, Holger Bech, som etter Hammerichs død ble formann og leder av innsamlingsarbeidet, oberstløytnant Erik Scheibel, som representant for provinsen, og ingeniør Louis Dreyer Myhrwold. Dessuten var direktøren for Norsk Hydro i København, Alex. Holst, knyttet til komiteen. Med de to siste var det norske København fremragende representert - og de gjorde sammen med andre landsmenn en stor innsats, men vi skal aldri glemme at den veldige Norgeshjelpen først og sist var en dansk hjelp til Norge, et veldig innsamlingsarbeide med små og store danske bidragsydere, med hjelp og støtte fra myndighetene og fra en lang rekke store danske virksomheter og innflytelsesrike enkeltpersoner.

«Den norske Damekomite» bestod av tre fremstående norskfødte københavnerinner: fru Borghild Hammerich, formann, Asbjørg la Cour og Petra Sletten. Omfanget av virksomheten illustreres best i to tørre tall: over 43 millioner kroner ble samlet inn til Norgeshjelpen, over 32 millioner kilo matvarer ble innkjøpt og sendt til Norge. Tallene taler for seg selv.

Men de tre i Den norske Damekomite fortjener et eget avsnitt, selv om så meget er sagt og skrevet om dem, og vil bli sagt og skrevet også i fremtiden.

Den 4. februar 1941 sendte den danske historiker dr. phil. Vilhelm la Cour ut den første appell til en vennekrets om hjelp og støtte til Norge. Hans norskfødte frue Asbjørg la Cour har fortalt om bakgrunnen: «Det var en dag i januar 1941. Jeg kom hjem så fryktelig deprimert, jeg syntes det var så trist det som hendte oppe i Norge. Og så spurte jeg min mann: «Kan vi ikke gjøre noe for Norge?» og han gikk inn og skrev en oppfordring om i hjelpe, undertegnet den og fikk også skolebestyrer C. P. O. Christiansen til i skrive under. Denne oppfordringen sendte vi da rundt, først selvfølgelig bare til mennesker vi trodde ville interessere seg for det, og det gav så gode resultater at jeg til sist tok telefonboken til hjelp! Noen måneder senere sendte vi ut et nytt opprop, og denne gang hadde vi Kaj Munks underskrift sammen med la Cours og Christiansens...»

I oktober samme år ble Den norske Damekomite stiftet. Av de to andre medlemmer er formannen, fru Borghild Hammerich, vel kjent både for sin innsats under krigen, og ikke mindre for hva hun med storartet energi og pågangsmot har kunnet utrette for å bevare og styrke dansk-norske vennskapsbånd etter krigen. Ved at «Norgesfonden av 1942» kunne fortsettes og økes til «Dansk-norsk samarbejdsfond», og ved at det har kunnet skapes to slike arnesteder for dansk-norske kontakter som Lysebu ved Oslo og Schaeffergården ved København, har hun innlagt seg nye uvisnelige fortjenester, som hun naturligvis må dele med sine gode medarbeidere.

Det tredje medlem i Den norske Damekomité Petra Sletten, er fra langt tilbake en hovedskikkelse i det norske København, og hennes livsbane og arbeidsinnsats er usedvanlig. Det kunne kort uttrykkes slik, at likesom Wilhelm Runden lærte danskene å like norsk rype, norsk sild og norsk mysost, så har Petra Sletten lært dem å like norsk fiskefarse. Men det ville være altfor kort sagt. At Petra Sletten kom til København, skyldtes kontakten med en kjent nordmann i kolonien, som vi før har nevnt, direktør Johannes Andersen, som bl.a. i en årrekke var et fremtredende medlem av Norsk Understøttelsesforening. Han kom fra Horten, hvor hans far var utgiver av flere norske ukeblad, og kom til København alt i 1902 for å opprette en filial av farens forlag der. Men fra Illustreret Familieblad og Norsk Børnetidende gjorde han et sprang over i det helt nye og ukjente. Hans frue skrev til en ung og driftig Gudbrandsdalsjente som de kjente, og som på det tidspunkt hadde post i San Fransisco, og spurte om hun ikke ville komme over og starte et eller annet sammen med dem. Det var Petra Sletten fra Kvam, og hun kom. Dette var i 1916, og de startet da til å begynne med et kjøkken som leverte «diner transportable». Men det ble bokstavelig talt andre fiskeboller. Den norske frk. Bastine Erichsen hadde eid en liten forretning av navn «Norsk Farsforretning» på Værnedamsvej. Da hun døde, kjøpte frk. Sletten denne butikk i 1918, sammen med direktør Johs. Andersen og sammen drev de den opp til en stor og anerkjent forretning - etter direktør Andersens død i 1937 har Petra Sletten drevet den og utvidet den alene.

Johannes Andersen og hans frue Sofie Andersen var begge to drivende krefter i Norsk Understøttelsesforening og i styret for Norges Hus. Petra Sletten og Johs. Andersen arbeidet utmerket sammen som kompanjonger, og skapte en storbedrift innenfor danskenes virkelige nasjonale enemerker: matlagning og matlevering. Det er en norsk bedrift av dimensjoner - som det da også ble uttalt av en av hennes danske medarbeidere, hr. Carl Kongstad, på hennes 80-årsdag i 1959: «Gennem hele sit lange liv har hun ønsket og gjennomført at ofre det mindst mulige til eget forbrug, samtidig med at hun i det stille har øvet en enestående godgørelse overfor andre. - Man kan vist godt karakterisere hende som et klart og koldt hoved - og et varmt hjerte. - Da denne højfjellets værdige datter i sin tid fra Jotunheimens nærhed,

fra kæmpernes hjem, dalede ned på vor grønne slette, og til gavn for os gjorde denne til sit livs arbeidsmark, vandt hun strax alles hjerter - og senere hen tillige deres maver. Det er navnlig det sidste man skal bide mærke i, da der her er tale om en forbløffende kulinarisk landevinding, en pionerbedrift af større positiv betydning end selveste Tordenskiolds krigeriske heltegerninger. Slik en nordmand var aldrig før set i smørrebrødbjergenes land.»

Petra Sletten har deltatt adskillig i det norske foreningsliv, men først og fremst har hun, uten å gjøre noe nummer av det, vært en generøs og hjelpsom landsmanninne i den norske koloni, hvilket legater og bidrag vidner om.

En annen dame innen den eldre generasjon nordmenn i København, som også har vunnet seg et respektert navn, er fru Helene Hjul, som i ung alder skapte sin velrenommerte internat-husmorskole i Gentoftø.

Når talen først er om norske selvstendige damer som har skapt seg posisjon og respekt - og taknemlighet - i København, må vi også nevne noen innenfor hotell- og pensjonsfaget. I mange år har fru Askestad hatt et kjent pensjonat i Store Kongens Gade; Sara Mejløv drev først hotellpensjon på Nørrevold, og siden 1939 i Vestersøhus. Under hennes gjestfrie tak har mange norske københavnsfarere yndet å bo, fra tegneren Blix til Lillebil Ibsen. I samme sammenheng, når vi taler om hotelldrift, må vi minne om den enestående gjestfrihet de danske storhoteller i København har vist nordmenn, ikke minst etter krigen - Angletterre gjennom generasjoner, direktør Jensen på Pallace i årevis; fru Kisby på Richmond har generøst invitert norske kunstnere til Københavnopphold osv.

Krigstiden virket i første stund kanskje lammende på den norske koloni i København, som satt i et frendeland som var hærtatt på noen timer, mens de var fjerne og maktesløse vidner til hva som utspiltes i Norge, noe som de bare fikk høre tyske meldinger og usikre rykter om. Men like over sommeren møttes koloniens kvinner i Norges Hus for å starte praktisk hjelpearbeide til beste for Norge, og senere, da disse oppgaver var overtatt av den norske damekomite og av Norgesfonden, var det nok av interne foreningsoppgaver. Men samtidig som krigens ulykker skapte trang til samhold og offervilje og fordypelse, skapte den også motsetninger og splittelse, noe som ikke minst satte sitt preg på ledelsen av Den Norske Forening. Grosserer Erling Rønneberg, som i en årrekke hadde vært formann, like fra 1935, ble i 1943 avløst av en av koloniens fremste menn, direktør Alex. Holst, i Norsk Hydro, som også stod styret i Norgesfonden nær, og han førte foreningen gjennom de siste krigsårenes utrygge forhold. Til takk ble han i 1949 foreningens æresmedlem. I maidagene 1945 brøt frigjøring og fredsjubel løs. De som selv har opplevd det, behøver bare å minne hverandre om det - for dem som ikke har opplevd det, nytter det neppe å skildre det i ord. å være norsk i København eller dansk i Oslo var like usannsynlig, eventyrlig, uforglemmelig, ubeskrivelig. Johan Borgen, som lot seg smugle over på falske papirer fra Sverige allerede den 5. mai, har gitt en anskuelig skildring av selve det uvirkelige i situasjonen i «Danmark deiligst?» Borgen var i sin «egenskap av norsk diplomat, en merkverdig blanding av attache og stedfortredende minister (inntil en bedre egnet inntraff) invitert til en såre høytidelig forestilling på Christiansborg. Min diplomatiske status var hevet over all tvil, derimot ikke - som det skulle vise seg - min identitet». Selveste Air Marshal Tedder ville nemlig invitere diplomatdikteren på en tur hjem til Norge - men da ble det hele komplisert, personen hadde jo ikke noe skikkelig identitetskort - og da selveste utenriksminister Christmas Møller i nattens mulm og mørke førte ham gjennom Christianborg for å utstyre ham med det rette papir med de rette stempelavtrykk på, så det holdt til å komme ut av Danmark, holdt det nesten ikke til å komme inn i Norge!

Å være nordmann i København sommeren og høsten 1945, det var hva man helst ville være - og derfor var man det da også fulltallig og til gagns, da og lenge, lenge etterpå.

Og Den Norske Forening fikk en ny blomstringstid. Til dens 17. mai-festligheter og andre store arrangementer møttes store deler av kolonien med de fremste representanter hjemlandet kunne sende. Under krigen hadde nordmennene møttes i lukkede, men sprengfulle møter i sin forening for å høytideligholde dagen samlet, men i stillhet. I frigjøringsåret ble den første 17. mai feiret som en norsk-dansk jubelfest, med et stort møte i Rådhushallen, der Den Norske Forenings formann direktør Holst holdt en gripende tale for dagen, og Henrik Bentzon leste norske dikt. Siden fulgte festmiddagen på «Ambassadeur» med Christmas Møllers store tale for Norge og den norske sjømann. I de følgende år ble 17.mai-festlighetene fortsatt holdt som åpne offentlige fester, og talen for dagen er i tur og orden blitt holdt av redaktør Herman Smitt Ingebretsen, høyesterettsadvokat Leif S. Rode, odelstingspresident Sjur Lindebrække, professor Francis Bull, professor A. H. Winsnes, ordfører Rolf Stranger og ambassadør Jens Bull.

Alt i september i selve frigjøringsåret avla kong Haakon den 7. offisielt besøk i København, og kolonien fikk møte ham ved en hjertelig og utvungen sammenkomst. Senere kom han tilbake på nytt kongebesøk i 1947.

Alt annet som i minnene er knyttet til Danmark i 1945, de hvite busser med norske fanger som ble brakt nordover fra dødsriket Tyskland til livredning i Danmark, alt som ble gjort for dem av landsmenn i København, alt dette er for lengst blitt en del av vår forestilling om Danmark, om dansk gjestfrihet og vennesinn - som ble bekreftet i mindre patetiske, mer joviale former da våre soldater senere ble forlagt til Syd-Slesvig, og ble gruelig forkjælet ved en ny bølge av dansk gjestfrihet.

Den samme gjestfrihet slo mot en annen stor gruppe av norsk ungdom som i de første etterkrigsår kom til København, studentene. Mens det i mellemkrigstiden hadde vært et markert opphold i nyrekrutteringen til den norske koloni, fikk den nå et like markert tilskudd av ungdom, ikke bare av medisinske studenter og handelshøyskoleelever og interiørarkitekter og veterinærer, men også av ungdom som søkte seg arbeide og opplevelser, av unge piker som ville ta husassistentarbeide osv. Overfor studentene hadde både myndigheter, institusjoner og privathjem vist stor imøtekommenhet, slik at de som på grunn av plassmangelen hjemme etter krigen ikke slapp inn på universitet eller høyskole der, kunne få adgang til å studere i Danmark. Alt høsten 1945 stiftet man Den norske Studenterforening i København. I løpet av de første fem år var det ca. 150 norske studenter på Polyteknisk Lærestanstalt, 200 på Handelshøyskolen, 80 medisinerere på Universitetet (pluss 30 i Århus), 50 ved Akademiet, 30 ved Farmaceutisk Høyskole, 20 ved Tandlægehøyskolen og ca. 20 på Frederiksberg tekniske skole, dessuten en hel del andre mindre grupper rundt om på andre utdannelseinstitusjoner.

Studentene utfoldet en livlig aktivitet og kom i arbeide og fritid til å sette adskillig preg på det norske København i disse arene. Blant meget annet stiftet de en norsk studenterscene, som drev en energisk virksomhet og laget gode forestillinger. Og studentene kom i mer kontakt med Den Norske Forening og Norges Hus - ikke bare på 17. mai og på andre festdager, men også til daglig. For at de norske skulle få studere på Polyteknisk Lærestanstalt, var det nødvendig å skaffe dem tegnelokaler, og i flere år fikk studentene lov til å bruke lokalene i Norges Hus. Forresten var medlemstallet i Den Norske Forening nå blitt så stort, omkring 5-600, at lokalene allikevel var for små for de større møter og tilstelninger.

De norske studenter som lengst fortsatte København-oppholdet, men som jo unektelig også har den lengste studietid, var medisinerne, som også mot slutten hadde sin egen norske medisinerklubb.

Efter «studentertiden» ble festsalen i Norges Hus gjenoppusset og tatt i bruk igjen til sitt egentlige formål. Formann i Den Norske Forening etter direktør Holst ble en annen fremtredende nordmann i København, grosserer John G. Myhre, lederen av det kjente tekstilfirma i Amaliegade. Bade han og fru Fanny Myhre har i årevis gjort en stor innsats i foreningslivet, fruene blant annet som husdiktter.

Siden fulgte sivilingeniørene Carl Jacobsen og Ingolf Juell-Hansen på formannsplassen, og nå ved jubileet er det den norske turistsjef i Danmark, Bjørn Pahle, som fungerer, og som sikkert vil gjøre foreningen til hva den bør være: det samlende store forum for nordmenn i København, et nasjonalt og kulturelt møtested. Samtidig fortsetter Norsk Understøttelsesforening sitt store filantropiske arbeide; de to foreninger bestyrer i fellesskap Norges Hus.

Med samlede krefter har de i mellemtiden også løst enda en stor oppgave og realisert en gammel drøm: å bygge en norsk kirke i København. Det fantes fra før en norsk kirkekomite, som hadde til oppgave i arrangere norske gudstjenester, og vi husker hvordan blant andre Herman Aug. Suhrke pekte på en norsk kirke som fremtidsmålet. Men i 1952 kom det riktig gang i kirkesaken i København.

Da ble pastor Eirik Guldvog tilsatt som norsk sjømannsprest og prest for den norske koloni. I de første måneder holdt han sine gudstjenester, for sjøfolk og fastboende nordmenn, i den danske sjømannskirken i Nyhavn; siden rykket han inn i festsalen i Norges Hus og arrangerte der både hyggekvelder og gudstjenester.

Imens arbeidet han og tiden og sivilingeniør Louis Dreyer Myhrwold og mange andre gode krefter for kirkesaken. Den 12. mai 1957 kunne kong Olav V under sitt besøk i København nedlegge grunnstenen til den nye kirke, som bærer hans fars, Haakon 7.s navn.

Kirken, som er tegnet av den norske arkitekt Carl Corvin, er ikke bare kirke-rom, men en kompletterende nabo til Norges Hus, med moderne festsal, sjømannslokaler med bibliotek, leseværelse og kantine. De to bygninger ute ved Christianshavns Vold utgjør nå et storartet norsk sentrum, som står åpent både for fastboende og gjestende nordmenn. Om kirkebygget sa sivilingeniør Myhrwold, i sin tale etter grunnstens nedleggelsen i 1957, at den vil være en bygning, «hvor norske sjøfolk kan samles og møtes med den herboende kolonis medlemmer, og disses danske slekt og venner - et sted hvor det mest verdifulle karaktertrekk i dansk og norsk folkelyne kan få utfolde seg - finne gjenklang i gjensidig pivirkning. - Kong Haakons kirke vil da stå som et levende monument - og også som et symbol på samhörigheten mellem kongen og de norske sjøfolk, som stod last og brast med kongen under krigen -»

Ingeniør Myhrwold hører til den store garde av nordmenn som fant sin virkeplass og gjorde karriere i Danmark alt før verdenskrigen - han har siden gjennom mange år vært en av den norske kolonis faste støtter, ikke bare i kirkearbeidet, men også i understøttelsesforeningen, hvor han var formann i 13 år, inn til han ble avløst av den nåværende formann, direktør Håkon Tuff.

Det norske København har i de begivenhetsrike etterkrigsårene fått en rekke nye kontaktsteder, i tillegg til de gamle: ved siden av Den Norske Forening altså kong Haakons kirke, dessuten må vi i høy grad ta Schaeffergården med; den er blitt et viktig norsk møtested i København, selv om dens primære mil ci .1 la gjestende nordmenn møte Danmark.

Endelig er den norske ambassade selvfølgelig et fast punkt og en viktig faktor, og har vært det under de skiftende ministre og ambassadører. I en kort overgangstid etter krigen var Niels Chr. Ditleff, «de hvite bussenes» berømte organisator, legasjonens bestyrer, så kom August Esmarch, som i 1947 ble utnevnt til ambassador, og i 1952 ble etterfulgt av Jens S. Bull. I en mellempriode etter hans død bestyrte Paul Kohl i to år ambassaden, inntil den nåværende ambassadør, Rolf Andersen, tiltrådte i 1958. En av hans første store embedsoppgaver var å forberede og gjennomføre kong Olav Vs statsbesøk samme år, som ble en ny og hjertelig bekreftelse på det nære dansk-norske vennskap som ble inderliggjort under krigen og i 1945.

Ambassaden har fått økt betydning for kontakten med offentligheten i de to land ved at kjente norske skribenter som Johan Borgen, Odd Hølaas og Arvid Svruni har tjenestegjort som presseattachéer. Og innenfor det praktiske næringsliv har ambassaden nøkt lad og kontakt ved å opprette en ridgivende komiic med represenianter for ledende norske forretningsmenn i K.øbenhavn. Et av medlemmene, Uderstøttelsesforeningens formann, direktør Haakon Tuff i F. L. Bie Maskinforretning, sier i et intervju noen gyldne ord om det dansk-norske forhold, og dets omgangsformer, på sitt felt:

«Hva med omgangstonen mellom forretningsfolk? - I de år jeg har bodd i Danmark, har jeg alltid kunnet glede meg over en hyggelig tone mellom kjøper og selger, og man har lett for å finne forretningsvenner, hvilket kan føre til et personlig vennskap, som i forretningsverdenen både kan være av stor verdi og gjøre det daglige arbeide til en virkelig glede. I det gamle uttrykk «Prøv med et smil» ligger det megen god filosofi... Fra dansk synspunkt er nordmennene meget uformelle, og hvis man ikke kjenner hverandre temmelig godt, skal man i Danmark ikke unnlate å benytte tittel og navn på den man forhandler med. I forretningsverdenen blir man ikke på langt nær så hurtig «dus» som i de øvrige skandinaviske land, selv om omgangstonen både er hjertelig og hyggelig ...»

Den samme direktør Tuff var blant dem som en dansk avis i 1958, under kong Olavs statsbesøk, valgte seg ut for å få de fastboende nordmenns syn på københavnerne. Direktør Tuff svarte da: «Jeg beundrer danskenes praktiske individualisme og evne til å spre glede og hygge blant sine omgivelser og kanskje også til å utnytte øyeblikket. Forholdet mellom brødre ville ikke være naturlig, om det ikke også gav anledning til friske og hjertelige tretter...» Sivilingeniør L. D. Myhrwold, som må finne seg i å bli karakterisert som koloniens ledende senior, uttaler i den samme enquete: «Det man setter mest pris på hos danskene, er - tror jeg - deres ukrukkethet... å kritisere danskene og hva der er dansk, faller mig noe vanskelig, fordi man naturligvis i årenes løp blir ikke så lite innfiltret i dansk tankegang, hvorved kritikken lett kunne falle tilbake på en selv.»

Den 84-årige fru Jenny Madsen, som kom til Danmark som ung dame i 1900 og i 1933 var med på å stifte den norske dameklubb, svarte: «Jeg tror at alle vi fra Norge som kom til i leve vårt liv i Danmark, setter allermost pris på den danske vennlighet og imøtekommenhet overfor fremmede.»

Professor Kaare Svalastoga, som siden 1950 har vært professor i Danmark i det fengslende fag sosiologi, er også med i enqueten. Hans svar venter vi jo på med spenning, men han griper til videnskapsmannens forsiktighet: etter hans oppfatning er mentalitetsforskjellen mellom dansker og nordmenn mindre enn den ofte er innen landenes egne grenser - ellers vil han nødig uttale seg uten å ha gransket spørsmålet nærmere. - Men en annen norsk professor uttalte seg ved samme anledning mindre forbeholdent. Det var professor Francis Bull, som i en kronikk i Berlingske Tidende ved kongebesøket skrev: «jeg tillater meg å tro at Kong Olav V, som har megen historisk innsikt og interesse for historie vil kunne ha fornøyelse og utbytte av uoffisielle historiske spadserturer i København, ikke bare for å møte minner om sine kongelige danske

forfedre og se Tordenskiolds kiste, Ivar Huitfeldts monument og de skrøpelige rester av Holbergs tre i Fiolstræde, men også for å kikke inn i Norske Selskabs fordums lokaler og i Wessels hus, gå forbi Klareboderne, hvor den norske litteratur i gamle Frederik Hegels tid fikk sin lune «solvegg», kikke på de norske montre i Teatermuseet og norske portretter i Bakkehusets samlinger og hundrevis av andre, små og store minner om nordmenns ferden og virke på Københavns grunn.»

La oss til slutt sammenstille disse ord med en hilsen fra en tidligere formann i Den Norske Forening, en hjemvendt nordmann, til det kjære København. Direktør Alex Holst: «Femten lykkelige år bodde jeg i København - lykkelige selv tross krig og okkupasjon fordi jeg lærte å kjenne og forstå det intime, det udefinerbare, det vennlige i byen og befolkningens vesen - det som for så mange som kommer utefra er like vanskelig å oppfatte og gripe, som det er hjemlig og selvfølgelig for danskene selv. - Selvfølgelig lengter jeg ofte meget efter København - efter smilet, menneskene, gatene - Strøget. En norsk forfatter har engang sagt at som han på Trafalgar Square merker det støve fra hele det britiske verdensrike, fornemmer han i det bølgende liv på Strøget, i stemmenes milde og bøielige fall, i selve bevegelsens ilende og glade livlighet hele menneskelandet Danmark - Strøget er dets strupe ...

Men selv om Danmark for nordmenn - og allerminst for oss som har bodd i Danmark i mange år - ikke er fremmed, ikke «utlandet», så føler nok allikevel de fleste nordmenn som bor i Danmark fra tid til annen behov for å treffe sine egne landsmenn. Holberg kalte danskene for sine landsmenn og nordmennene kalte han sine egne landsmenn ...»

Foreningen i jubileumsåret 1963

DEN	NORSKE	FORENING	AV	1863					
har		til		formål:					
å fremme	samkvetmet	og	samholdet	mellom	herboende	norske,			
å søke	bevart	de	nasjonale	følelser	og	kjærligheten	til	Norge,	
å skape	el	samlingssted	i	København	for	norske	menn	og	kvinner,
å vareta	medlemmenes	og	andre	norske	interesser,	og	kvinner,	og	samt
å virke	for	utbredelse	av	kjennskapet	til	norsk	kultur.		

ÆRESMEDLEM

H.	M.	KONG	OLAV	V.
----	----	------	------	----

ÆRESPRESIDENT

Ambassadør		Rolf		Andersen
------------	--	------	--	----------

ÆRESMEDLEMMER

Fru		Dorothy		Huitfeldt
Direktør		Alexander		Holst
Grosserer		John	G.	Myhre
Fru		Fanny		Myhre
Inspektør	I.		O.	Pedersen

STYRET

Formann:		Turistchef		Bjørn		Pahle,
Norges	off.	Turistkontor,		Borbergade	16,	K.
Nestformann:		Civilingeniør		P.		Neess,
Nordisk	Aluminium	A/S,		Borbergade	18,	K.
Sekretær:		Direktør	E.	Chr.		Melbye,
Dansk-Norsk	Borregaard	A/S,		Nyropsgade	43,	V.
Kasserer:		Ingeniør		A.		Grøsfjeld,
Marstalsgade			7,			Ø.
Fru		Marrit				Bastiansen
Fru		Edith				Ottosen
Ingeniør		I.				Juell-Hansen

VARAMENN

Grosserer		John		G.		Myhre
Fru Inger Margrethe Janke						

Foreningens formenn gjennom 100 år

1863		Orgelbyggcr		Hagbarth		Pettersen
1867		Cand.		pharm.		Gandrup
1867		Cand.	jur.		V.	Luno
1868		Skomagermester		M.		Nejmers
1869		Fuldmægtig		Conrad		Jahn
1870		Bogbinder		A.		Larsen
1871		Orgelbygger		Hagbarth		Pettersen
1872		Musikdirektør		A.		Berbiere
1873		Orgelbygger		Hagbarth		Pettersen
1889		Grosserer		Kr.		Fladmark
1890		Købmand	H.		J.	Arentt
1892		Skomagermester		M.		Nejmers
1894		Orgelbyggcr		Hagbarth		Pettersen
1896		Hobkomager		M.		Johnsen
1898		Malermester		Odin		Larsen
1914		Snedkermester	I.		O.	Pedersen
1924		Grosserer		Wilhelm		Runden
1935		Grosserer		Erling		Rønneberg
1943		Direktør		Alexander		Holst
1949		Grosserer	John		G.	Myhre
1956		Direktør		Carl		Jacobsen
1959		Ingeniør		I.		Juell-Hansen
1961		Turistchef		Bjørn		Pahle
1961		Bjørn		Pahle		(Ht.)
1969		Per				Grande
1970		Jørgen				Lorentzen

1973	Odd		Bie	(Ht.)
1978		Erik		Heirung
1980	Per		Krogh-Hansen	(Ht.)
1985		Einar		Aamodt
1986		Wilhelm		Retz
1991	Henry Qvamme			